

România literară

SPIRITUL TIMIȘOAREI

LA TIMIȘOARA, acum un an a început revoluția românească.

Evenimentele sînt prea cunoscute spre a le re-peta. E de ajuns să desprindem unele semnificații, precum și unele atitudini. La Timișoara a fost o revoltă populară spontană, căreia evacuarea silită din locuință a pastorului László Tölkes i-a furnizat prilejul declanșării. Oficialitatea comunistă a declarat, la fel de spontan, revolta ca fiind rodul colaborării unor elemente declassate interne și al unor comandouri venite de peste graniță. Ceaușescu a vorbit de vandalism și de acte de distrugere a orașului, ordonînd armatei să intervină și trimițînd totodată la fața locului o echipă de ofițeri superiori de securitate. Convorbirile dintre revoltați și oficialități n-au dat nici un rezultat. Confruntările au fost sîngeroase. Orașul a fost practic ocupat de manifestanți timp de o săptămînă, Piața Operei din Timișoara devenise centrul politic al țării. Sfîrșitul revoltei a coincis cu fuga dictatorului, cînd, la 21 și 22 decembrie, Bucureștiul și alte mari orașe s-au alăturat Timișoarei.

Timișoara a oferit impulsul și modelul revoluției românești. Faptul că populația nu s-a lăsat intimidată și nu s-a retras în fața forțelor de ordine a constituit un element absolut esențial. Noi toți ne-am spus din prima zi că, dacă timișorenii nu cedează, revoluția va cuprinde întreaga țară. Și așa s-a și întimplat.

Orașul simbol al revoluției s-a dovedit ulterior la înălțimea rolului său istoric. Timișoara n-a oferit doar modelul declanșării revoltei populare, ci și pe acela al perpetuării memoriei ei. Timișoara este și un oraș radical. Proclamația care-i poartă numele o dovedește. Articolul 8 din această proclamație a fost cel mai discutat și mai greu de acceptat dintre toate punctele programului revoluției noastre. Aplicarea lui ne-ar fi cruțat de multe ezitări și amînări, ar fi purificat atmosfera morală și n-ar fi permis regenerarea unora din forțele fidele vechiului regim.

Reluarea tezelor celor mai reacționare și anti-populare ale lui Ceaușescu, în lunile din urmă, referitor la Timișoara, nu este întîmplătoare și se datorează tocmai faptului că radicalismul proclamației a rămas pe hîrtie. Fosta securitate s-a folosit de unele publicații, care nu-și ascund nostalgiile proceaușiste, ca să murdărească memoria eroilor Timișoarei. Aceștia sînt, încă o dată, numiți vandali și trădători de țară. Generalul Coman a împins ne-rușinarea atît de departe încît a afirmat într-un interviu că n-a fost vorba la Timișoara de nici o revoluție, ci de o tentativă de răpire a Ardealului. Frontierele țării fiind închise încă dinaintea Congresului XIV, cînd nici o muscă nu putea intra ori ieși, ipoteza pătrunderii unor forțe capabile a ataca unități militare și a teroriza un mare oraș ca Timișoara este o mistificare grosolană.

Lucrul cel mai grav nu este, măcar, acesta, deși nu ne poate fi indiferentă ușurința cu care, la mai puțin de un an de la revoluție, istoria este rescrisă în acest mod abject. Și de către cine! Lucrul cel mai grav este că puterea instalată în urma acestei revoluții, datorită ei, și legalizată la 20 mai, n-a avut și continuă să nu aibă o reacție normală la scenariul ceaușist pe care unele publicații aflate în slujba fostelor organe de represiune îl înfățișează astăzi, din nou, opiniei publice. O putere, care pare să-și fi pierdut subit memoria, se arată infinit mai neliniștită de desăvîrșirea revoluției anticomuniste, pe care radicala Timișoară și alte forțe de opoziție o solicită, decît de întinarea spiritului ei de către elementele cele mai reacționare rămase în viață și dînd semne de reorganizare rapidă.

Noi nu credem că revoluția începută acum un an la Timișoara mai poate fi abătută din drumul ei. Sau sperăm, cel puțin, să nu se întîmple așa. Dar nu ni se pare neimportant cu ce sacrificii și după cît timp spiritul Timișoarei va triumfa pe deplin.

TIMIȘOARA. Revoluția continuă Număr ilustrat cu imagini din orașul de unde a pîecat acum un an revoluția română (Fotografii de Nicolae Triculescu)

Cui i-e frică de Alianța Civică?

NU SE POATE SĂ NU-ȚI PUI ÎNTREBAREA DE MAI SUS, VĂZIND REACȚIILE ALARMANTE CARE S-AU PRODUS DUPĂ apariția Alianței Civice. Ele au venit din două părți și au fost de două feluri. Au reacționat, mai întâi, partidul de guvernământ, prin comunicate sau prin ziarele sale oficiale, guvernul, cițiva parlamentari, și chiar unele persoane particulare legate de cercurile puterii. Din formațiunile opoziției, au reacționat liberalii și național-tărăniștii, ambele prin liderii lor. Să începem cu acestea din urmă. Cu unele nuanțe, și dl. Coposu, și dl. Câmpeanu au afirmat în esență aceeași temere, conștient în divizarea și mai mult a unei opoziții și așa extrem de fragmentate. Temerea denotă neînțelegerea scopului declarat al A.C. care este, din contra, constituirea unei platforme comune pentru întreaga opoziție. A.C. nu este și nu va fi un partid politic. Faptul că F.S.N. nu și-a ținut, la un moment dat, o promisiune similară nu înseamnă că A.C. va proceda la fel. Mult mai gravă este învinuirea adusă de dl. Câmpeanu (în interviul difuzat de RFI la 11 noiembrie) inițiatorilor A.C. și anume de a stârni confuzie din pură ambiție politică. „Este, cred eu, aceeași confuzie care a fost în mintea așaziilor intelectuali de profesie, oameni de talent, oameni de valoare intelectuală — a declarat dl. Câmpeanu — și care vor să facă și ei politică militantă ca să-l confirme pe Marghiloman care spunea că tot românul vrea să fie ministru”. Aș atrage dlui Câmpeanu luarea aminte asupra faptului că A.C. dorește să sprijine politic pe alții fără să-i promoveze oamenii proprii. Mi se pare, apoi, curios antiintellectualismul pe care d-l așază cu atita grație. După eșecul în alegerile din mai, P.N.L. putea să tragă măcar concluzia elementară că nu și-a cunoscut adevărul firești: un partid ca a-

cela liberal nu putea avea după o jumătate de veac de comunism, o bază de masă, cum zice cu oarecare temei marxistii, mai bună decât intelectualitatea. În loc să o cultive, a ținut-o la distanță. Iar, acum, o atacă. În luna mai, eram la New York și am aflat că dl. Câmpeanu a sugerat o întâlnire cu intelectuali români aflați în emigrație în S.U.A. Foarte bine, mi-am zis, măcar în străinătate să facă în liderul P.N.L. ce n-a făcut în țară. Dar dl. Câmpeanu nu s-a dus la întâlnirea la care a fost așteptat de cițiva dintre cei mai de seamă, activi și potențial uși, dintre românii stabiliți peste ocean. Iar gazele P.N.L. continuă a arăta și astăzi cum arată, din pricina lipsei unei colaborări mai strinse cu adevărata elită intelectuală și cu profesioniștii jurnalismului. Dl. Câmpeanu n-are în principiu de ce să se teamă de A.C., cu condiția să renunțe la ideea d-sale despre „așa zisii intelectuali de profesie” care i-ar sabota interesele de partid. Într-o asemenea mișcare semnificativă pentru o mentalitate absolut păgubi-toare.

CU TOTUL ALTFEL SE ÎN-FAȚIȘEAZĂ TEAMA DE ALIANȚA CIVICĂ A PUTERII ȘI ATACURILE ACESTEIA. Trei au fost temele principale ale aderenților F.S.N. în campania contra A.C. Înainte de orice, ei se vorbii de destabilizare și chiar de chemare la insurgență. Logica acestei invinuiri este pe cit de simplă, pe atit de tendențioasă: cine e împotriva mea ca partid de guvernământ dorește cu orice chip să destabilizeze țara. Cunoaștem această identificare de pe vremea lui Ceaușescu. Și lui Ceaușescu i se părea că orice atingere adusă lui ca persoană și partidului pe care-l

conducea înseamnă lovirea intereselor poporului sau că orice critică echivalează cu o pogrărire a țării. Tot așa ținea și el la o imagine ipocrită a României peste hotare, socotind că cine spune ceva de rău despre insurgențele politice ori divulga criza economică nu este patriot. Guvernării actuali trebuie să renunțe la a vorbi în numele tuturor și să înceapă a descoperi că democrația înseamnă confruntare obligatorie de poziții, așadar împărțire virtuală a puterii. Ei se prevală de rezultatul alegerilor și pretind a fi lăsați, până în 1992, să-și aplice neslingheriți programul: doar că, în unele privințe, programul nu mai e acela electoral de dinainte de 20 mai ca să nu mai spun că rezultatul alegerilor nu avea cum lua în considerare și erorile de guvernare ulterioare. Starra actuală de spierit din țară ar trebui să-i nelinistească în mai mare măsură decât apariția A.C. A doua temă a campaniei puterii contra A.C. a fost chiar aceea că A.C. profită de nemulțumirile populației și încearcă să instrumenteze mișcarea sindicală. E un fel ciudat de orbire: „A.C. este expresia nemulțumirilor, nu beneficiara lor și dacă unele sindicate i s-au raliat, aceasta nu face decât să evidențieze sentimentul de frustrare a unor mari categorii socio-profesionale și nicidecum o tactică specială a A.C. Logica riguros comunistă a F.S.N. constă în a pune carul înaintea boilor: nu pornește de la realitatea din țară ca să constate ca consecință are ea, ci de la consecințe căutând să escamoteze realitățile. Pur-tătorul de cuvânt al guvernului s-a referit la așa-zisii lideri sindicali, precum dl. Câmpeanu la așa-zisii intelectuali. A nu recunoaște existența și a con-strui scenarii este tot o metodă

de gândire falimentară. Oare n-au fost trimise poliția și SRI, în iunie, să caute legionari în Piața Universității? În loc să explicăm faptele, lipim etichete. Și apoi avem pretenția să găsim în borcan ceea ce am scris pe etichetă, lată și cea de a treia temă a campaniei contra A.C.: organizarea străzii. Să fie oare așa de greu de înțeles că strada reprezintă un fenomen spontan și extrem de caracteristic, după decembrie 1989, pe care puterea ar trebui să-l analizeze cu maximă seriozitate? Că ea nu este „inventă” nimănui și că nu poate fi organizată de nimeni? În decembrie 1939 strada a însemnat revoluția românească. De unde disprețul guvernărilor actuali față de ea? Sau, poate, nu e dispreț, ci teamă? A.C. nu și-a propus să exploateze strada, cum nu și-a propus să exploa-teze sindicatele ori diversele forme ale nemulțumirii populare: ea s-a născut ca un rezultat al acestor fenomene și ca expresie politică a lor. Inversarea raportului cauzelor și efectelor nu va ajuta puterea să găsească o soluție corectă a crizei din țară. Dar s-ar putea s-o împingă într-o situație limită.

ĂȘADAR, CUI I-E FRICĂ DE ALIANȚA CIVICĂ? Răspunsul mi se pare evident: celor care doresc să nu piardă puterea sau celor care doresc s-o obțină în orice condiții. A.C. s-a născut ca urmare tocmai a neputinței puterii de a guvernă și a opoziției de a-și promova caile proprii. Și, acum, via reprezentanții puterii și acuză A.C. de a face țara ingovernabilă sau vin unii dintre liderii de opoziție supărați că le încurcă lor planurile. Dacă țara e ingovernabilă, faptul se datorează politicii economice, sociale și morale greșite a F.S.N., nicidecum

A.C. Și dacă opoziția a obținut în alegeri scorul mediocru știut, care o împiedică a avea astăzi un cuvânt mai greu de spus în parlament, nu A.C. e vinovată. Toată această judecată e răsturnată. Lucrurile trebuie re-puse cu picioarele în jos și cu capul în sus. Dacă dorim să evităm agravarea conflictelor — și cine n-o dorește? — dacă dorim conciliere națională, atunci să renunțăm la a căuta țapi ispășitori și să încercăm a privi realitatea în față. E necinsti să dăm vina pe presă că agită spiritele, cind motivele reale ale agitației privesc și le cunoaștem cu toții pe prooria piele. E periculos să acuzăm sindicatele că își încalcă statu-tul formulind revendicări poli-tice, atunci cind, în fond, ele, suportind presiunea milioane-lor de salariați speriați de libe-ralizarea prețurilor, doresc un manager mai competent decât actualul guvern. Și este de-a dreptul absurd să lovim prin orice mijloc în A.C., invin-uid-o de destabilizare, com-plot și altele asemenea, în loc să recunoaștem deschis că ea este efectul unor cauze pro-funde, a căror soluționare ar conduce automat la lichidarea ei. Ascultăm la TV sau citeam în ziare diversele comunicate (unele foarte vehemente) re-feritoare la „forțele oculte” care ar agita din umbră sin-dicatele, pe muncitori, strada, cum se zice, în ticăloase scopuri destabilizatoare, și mă gindeam că multe s-au schimbat în Ro-mânia în ultimul an, dar că o anumită mentalitate comunistă a rămas neștirbită: aceea de a refuza să vezi cauzele reale ale nemulțumirii populare și de a considera că poporul întreg e compus din marionete naive (ca să nu spun altfel), pe care o mină de intelectuali nepatrioti și cinici le manevrează din umbră după bunul lor plac. Pe drept cuvint, celor care con-tinuă a gândi în acest fel tre-buie să le fie frică de A.C.

N.M.

NE Scriu CITITORII

Stimate domnule N. Manolescu,

VECHI cititor și abonat al revistei „România literară”, am fost martorul eforturilor făcute de mult regretatul George Ivașcu pentru a-i menține ținuta demnă de o publicație oficioasă a breslei scriitoricești. Timpurile cind erau necesare astfel de eforturi au trecut, sper, definitiv. Așa cred, sau așa credeam alături de milioanele de cetățeni ai țării, dar anumite fapte par să zdruncine această încredere.

Dacă n-ar fi așa, de unde vin azi por-nirile de falsificare grosolană a istoriei și de cenzurare a documentelor funda-mentale pe care se întemeiază însăși ex-istența Patriei noastre??

Întrebarea și uimirea aceasta sînt sus-citate de mutilarea Declarației de la Alba-Iulia în interviul luat de Mariana Fi-limon cunoscutului și respectatului isto-ric, Dinu C. Giurescu.

Textul fragmentului apărut în revista „România literară” (Nr. 48, pg. 12), înce-pe înșirarea punctelor de temelie a noului stat românesc, așa cum apăreau în viziunea făuritorilor Unirii de la Alba-Iulia, văduvit de primul punct. Fără mă-car semnele grafice de suprimare a unor cuvinte, fraze sau paragrafe, după scurta introducere, extrasă din originalul Decla-rației, se trece la punctul 2 și apoi la ce-lalalte, pină la punctul 6 inclusiv, cu alte omisiuni — marcate de data aceasta — la punctul 5. Ce s-a omis la acest punct, n-am avut încă posibilitatea să verific. Dar punctul unu al Declarației de la Alba-Iulia îl aveam de multă vreme tran-scris într-unul din caietele mele de în-semnări.

El sună astfel:

„1. Depină libertate națională pentru toate popoarele conlocuite. Fiecare popor se (va) instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sinul

său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numă-rul indivizilor ce-l alcătuiesc”.

Acesta este punctul din Declarația de la Alba-Iulia care n-a mai fost pomenit de multe decenii, din rațiuni pe care le credeam dispărute odată cu Revoluția din Decembrie 1989. Este punctul pe care, la recenta sărbătorire solemnă a zilei na-ționale a României de la Alba-Iulia, l-a citat în cuvântul său dl. Szöcz, reprezen-tantul Uniunii Democratice a Maghiarilor din România, în timp ce o clică de huli-gani, organizați și plasați în fața tribu-nei oficiale, huiduia.

Pot să înțeleg mentalitatea huliganilor care huiduie atunci cind se citește un astfel de text — fără s-o împărtășesc, fi-rește — dar nu pot să înțeleg rațiunile pentru care un istoric, aparținind unei dinastii de istorici onești și meritorii, trece peste acest punct, ca și cum nici n-ar fi existat.

Realizarea programului de făurire a unui stat democratic, de drept, conținut în Declarația de la Alba-Iulia, n-a fost lesnicioasă. Constituția din 1923, care con-sfințea trecerea de la votul censitar la cel universal, n-a împins universalitatea și democratismul pină la cuprinderea fe-meilor în rindurile cetățenilor cu drep-turi egale. S-ar putea ca unele prevederi referitoare la minoritățile naționale să fie depășite azi, im-sau greu practicabile. Oamenii politici lucizi și onești pot să dezbată aceste probleme, să găsească so-luții sau rațiuni pentru explicarea neîm-plinirilor, ori, în cazuri mai puțin ono-rabile, să le ignoreze. Istoricii — și cred că aceasta nu este numai părerea mea — n-au însă dreptul să mutilize textul unui document de fundamentală însem-nă-tate pentru înțelegerea spiritului în care au fost înfăptuite statul național român unitar, România Mare, Unirea Transilva-niei cu România.

V-aș fi foarte recunoscător și aș apre-cia ca o confirmare a reputației de pro-bitate de care se bucură revista pe care o conduceți, dacă ați binevoi să publicați

această scrisoare în numărul ei imediat următor.
Cu deosebită stimă.

EDUARD MEZINCESCU

INDIGNARE

Craiova
17 nov. 1990

SĂ-I spun indignare? Pare puțin. Este puțin. Poate dezolare, dar în nici un caz teamă. Le ce mă refer? La cuvintele dom-nului Roșianu, care ne-a anunțat în seara zilei de 17 nov. a.c., reînființarea sub o altă titulatură a p.c.r. Mai puțin contează titulatura, e o „foame” teribilă acum în chestiunea astr, ce se manifestă chiar și în rindul partidului „eurocomuni-ste”, mai puțin contează persoanele ce și-au asumat o atare „întreprindere”, dar cîntărește enorm gestul. Un partid în nu-mele căruia s-au făcut mai multe crime decit în doisprezece ani de național-social-ism îndrăznește la nici un an de la des-puierea violentă a adevărului propriu, îndrăznește să se re-înființeze. Reînfi-ințarea rușinii, fără rușine. Poate că de-vine necesară invocarea voevodului valah intrat în istorie sub numele de Tepeș. Nu mă indoiesc că, printre cei mai înfocați adepți ai acestui partid, vor fi otrepe de „talai” lui Eugen Barbu și C.V.T., iar asimilarea forțată a publicației „Faptr” în favoarea acestui „nou” partid mi se pare o mare nedreptate făcută „României Mari”.

Mă gindesc, cutremurindu-mă, la ceea ce ar fi făcut nemții dacă, prin martie-aprilie 1946, niste național-socialiști fanatici s-ar fi hotărât să reînființeze partidul lui Hitler. Care ar fi fost reacția? Dar ar fi îndrăznit cineva? Cum poate să pară și de fapt este totul o banală asimilare de funcțiuni. O trecere fluidă a zvastici în seceră și ciocan. Și invers.

În asemenea momente, poate nepercep-ția exactă a realității generează tristețe. Tristețea unui popor legat la ochi timp de decenii și care parcă sub nici o formă nu încearcă să ridice o mină pentru a azvîrli întinericul. Întinericul roșu. Să-i spun indignare? Pare înfim. Extraordinar de puțin. Dumnezeu ne-a ulsat. Dar ne-a văzut vreodată?

MIRCEA PRODAN

PE SCURT

Ion Manolescu-Suhaia (Alexandria) Scrisoarea dv. ni s-a părut interesantă, dar complet în afara sferii de preocupări a revistei noastre. Gina Sebastian Alca-lay (Israel). Din păcate, nu putem pu-blica recenzia, extrem de lungă, pe care ne-ați trimis-o. Cît privește scrisoarea, ea are totuși un caracter prea personal.

A APĂRUT:

ALMANAHUL
ROMÂNIA
LITERARĂ

320 pagini, 35 lei

Orașul fără librării?

MITOLOGIA ne furnizează poetice vești despre metamorfozarea unor făpturi vii în elemente ale naturii, pe care azi le percepem, desigur, cum grano salis, înțelegând că în miezul lor se află tentativa neisovită a cugetului omenesc de a făuri etiologii prin raportări și asociații și de a antropomorfiza. Transformarea lui Acis, iubitul Galateii, în riu, a lacrimilor vărsate de surorile Heliade, la moartea fratelui lor Phaeton, în ambră și a lor înșile în plopi, a piratilor în rechini, de către Dionisios, fiindcă voiseră să-l vîndă ca sclav, a Myrrhei, care păcătuse cu tatăl ei, într-un arbore, sau a femeilor din Cos în vaci, dintr-o criză de gelozie a Herei se povestesc și azi, au intrat în literatură și ea le duce spre infinit. Există însă și schimbări datorate unor fantezii nelirice, a căror explicație rămîne abstruză, fiind puțin probabil că pot încălzi imaginația noastră. Cădem, pentru concretizare, din cerul antic pe solul prezentului pentru a urmări cum se transformă librăriile românești în lăcașuri ale comerțului de lingerie intimă, ori de băuturi spirtoase, sau chiar de alimentație dietetică. Trecerea de la librărie la țuicărie ori la lăptărie e un fenomen relativ recent, al cărui ritm demantelator devine vertiginos.

Cine a ajuns la concluzia că nu mai avem nevoie de comerțul cu obiectul numit carte? E una din delezniciile cele mai vechi. Pisistrate, conducător strălucit al Atenei acum 2500 de ani, cel ce, printre altele, a alcătuit, se pare, prima ediție a imprăștiatelor poeme homerice și a adus poezii, în frunte cu Anacreon, la curtea sa, e și cel dintîi om de stat care a decis să se pună cărțile la dispoziția cetățenilor în localuri publice. Latinii ne-au lăsat termenul de **librarius** (cel ce vinde cărți); îl țineau în stimă pe acest comerciant, nu-l asemuiau cu ceea ce am numi azi „piețar”, socotindu-l om de cultură. În 1275 a apărut în Franța prima ordonanță ce organiza comerțul de librărie, hotărînd ca el să treacă, prin însemnătatea sa, sub oblăduirea Universității din Paris.

Librăria nu e gîndită nicăieri — și n-a fost astfel nici la noi — ca o dugheană oarecare. E o instituție menită să difuzeze bunul de folosință milenară care e cartea, să ofere volume vechi, prețioase, bibliofililor, să aibă funcție de informare bibliografică, iar uneori să servească, prin anticariat, drept for al jubitorilor de cărți ce doresc să-și completeze instrucția și biblioteca. E adevărat că, în ultimii ani, în organizarea librăriilor au apărut distorsiuni și anomalii. Spațiile de expunere s-au restrîns, s-au introdus standuri, vitrine, rafturi ale megalomaniei, cu așezisele opere ale dictatorului, sau cu volume omagiale, cu broșuri de discursuri în care citatele unuia se încălecau cu ale altuia, sfătindu-ne să nu bem apa cu cofa sau cu ulciorul, ci direct de la izvor, cu palmele făcute căuș. Prin efectul hipertrofierii spațiului în acest fel s-a restrîns considerabil acela acordat literaturii române, anulîndu-se, practic, și jocul cuvenit cărții străine, înlocuind și ea prin cărțuții de cuvîntări cu prețioase indicații în limbi de circulație date tuturor statelor lumii, de la centrala bucureșteană. Dar librăria a cunoscut și momente de afirmare a prozei, poeziei, criticii valoroase, prin lansările de cărți noi, uneori pentru un public extrem de numeros — care venea să-și manifeste solidaritatea cu scriitorii autentici — prin librării hărăzite, ce știau să pună în lumină produsele cele mai prețioase ale spiritului. Cum e posibil să se distrugă azi rețeaua de librării în orașe, în special în București, cînd foamea de carte literară, carte tehnică, politică, economică, de traduceri ale unor lucrări fundamentale din marea avere a lumii, e atît de puternică?

O anchetă a televiziunii, susținută în câteva emisiuni, arăta că procesul ar fi determinat de rațiuni economice, generate, la rîndul lor, de privatizare. Unul din argumente era produs, imj pare, chiar de cel căruia statul i-a încredințat conducerea centrului de librării: acelea care nu-s rentabile, nu-și justifică existența. Iată un prim sofism; logicienii din școala de la Alexandria l-ar fi încadrat în categoria extra-dictionem, adică în afara limbajului de raționare, deoarece pleacă de la premise false. Mai tîrziu a fost numit sofismul argumentului baculinic, adică înlocuind demonstrația rațională cu exemplul. Au devenit nerentabile librăriile? Simpla constatare nu e și doveditoare. Care sînt **cauzele reale**? Fondul de marfă

s-a micșorat foarte mult. Editurile de stat nu scot cărți, din motive știute, îndelung discutate în presă. Editurile particulare (majoritatea) tipăresc cărți în condiții piraterești. Dorind amortizarea investițiilor în termenul-fulger, preferă difuzarea nu prin librării, ci prin comerțul stradal. Dotarea, modul de funcționare, serviciile, personalul uneori, lipsa de contact cu restul lumii, organizarea interioară a librăriilor sau sub semnul unui deplorabil anacronism. Vinzători și uneori conducători care nu știu ce cuprinde cartea pusă în vinzare, sălbăticia servirii (mai bine zis a non-servirii), lenea de a cerceta rafturile (la care cumpărătorul nu are acces), amestecul haotic de titluri și ramuri de cunoștințe, aruncarea de-a valma pe teighele a unor tomuri nesortate, lipsa depozitului direct și alte sechele ale unor rele deprinderi și ale incapacității de gîndire aplicată, persistă. Ce studii s-au întreprins în acest an, și de către cine, în ce privește modernizarea comerțului de carte? Ce s-a întreprins pentru ca să avem carte străină în condiții și număr măcar decente? Ce hotărîri s-au luat pentru ca atunci cînd solicitantul nu găsește cartea cerută, să-i poată fi satisfăcută cererea dintr-un depozit central comun, al tuturor librăriilor, așa cum e în țările civilizate? Ce măsuri se prevăd pentru întocmirea unui catalog general — și pe materii — al editurilor românești? Ce servicii noi s-au introdus în comerțul de librărie — sau se preconizează? Cum s-au reorganizat spațiile de expunere, după ce clasificări și ordonări, în virtutea căror criterii? De ce nu se pornește, curajos, la înființarea și a unor mici librării specializate — cu ajutorul editurilor de profil — care să distribuie volumele anumitor domenii, ori discipline?

Și o problemă ținînd chiar de natura comerțului: importăm — și distribuim — prin magazine particulare și de stat gumă de mestecat, jartiere, whisky, țigări, pantofi, talc cu mireasmă de lăcrămioare și cutii cu conserve de caracatiță, blănuri de sconeș și rujuri în toate culorile spectrului solar, vopsele de cap și ski-uri, unde și bocanci (firește, unele intrate în țară nu numai cu licențe de import, ci și în mod licențios — așa zice). De ce să nu importăm și cărți, precum și alte produse de librărie și papetărie, care ar scoate de sub iminența falimentului acest comerț, pînă ce se va normaliza nașterea și existența cărților în țara noastră?

Păstrînd cu îndărătnicie și inerție toate condițiile existente, putem să declarăm în **fapt** librăriile ca nerentabile și să le desființăm pe toate. Dar de ce n-am acționa cu aceeași agerime și sprinteneală de minte ca să le facem a deveni ceea ce se cuvine să fie?

AM CITIT într-o gazetă că există un oraș românesc care nu mai dispune de nici o librărie. Am văzut în București închizîndu-se peste noapte un număr de librării. Altele urmează. Cînd, în regimul defunct, o singură librărie, a Academiei, de la intersecția Căii Victoriei cu actualul bulevard Kogălniceanu, s-a transformat în magazin de confecții, umbrele și odicolen, în presa culturală a erupt un vulcan de indignare. N-a folosit în cazul dat, ce-i drept, dar nici altă atare preschimbare n-a mai avut loc. Acum, deteriorarea nefastă a peisajului se petrece în lanț continuu, iar sensibilizarea opiniei publice e vagă. Cultura e atacată pe una din laturile ei și reacția necesară nu se produce, ba chiar factori de opinie apreciază că ar fi ceva firesc. Cum adică? Să rămînă orașul fără librării? Și unde să se vîndă cărțile? La talcioce? În piețele de zarzavat, pe tarabe adiacente? Unde să caute școlarii și studenții ceea ce face parte inerentă din studiul lor? Unde să găsim poezia și romanul, și tomul de geografie, și îndreptarul de folosire a computerului, și manualul de chirurgie, și cărțile de referință, dicționarele, enciclopediile, lexicoanele, istoriile, ghidurile, scrierile despre ce este și ce va fi patria?

Orașul fără librării ar fi o anomalie; e ea și cum ar fi sărăcit de muzee, expoziții, săli de concert, grădini, monumente. Casa cărții nu e o clădire facultativă. E o inerentă a civilizației spirituale. Iar pentru scriitor, e jocul celui dintîi dialog cu cititorul. Poarta deschisă cărții spre drumul ei în jume și în timp.

Valentin Silvestru

Inscripție comemorativă pe zidul casei parohiale a bisericii reformate

Faptul divers

Apăs pe buton să cer micul dejun
și vine un bărbat arătos
care se dezbracă
lingură cuțit furculiță pahar
mobilă stil
apăs pe următorul buton
se aprind cele două veioze
și televizorul. E balet.
Începe să-mi placă.
Un alt băiat îmi aprinde țigara
îmi împinge scrumiera lingă fotoliu
Le fac semn amîndurora să iasă.
Ridic de pe genunchi cartea nouă
ca un covrig, memoria se rupe în două
aparatură vorbește despre greva muncitorilor
de la drumurile rulante
e cit se poate de grav căci
drumul rotitor e ca limba
ne-ajută să ne-nțînim să vorbim
să-ți spun La mulți ani!
Dimineată fericită! Spor la treabă!
să-ți șterg lacrimile dacă ești trist
să-ți povestesc despre ziua de ieri
despre ninsoare chiar și
despre greva tehnicienilor inginerilor
în fine lucrătorilor
de la drumurile rotitoare
Apăs pe unul din butoanele de comandă
apare pe ecran un monstru diform
care mușcă din drum ca din ruladă
înghițind în grabă autoturismele
camioanele rostogolite întii în zăpadă
și pe inocenții pietoni
Privesc îngrozită învîlmășeala
poșetele damelor sacosele cu semipreparate
pachete mari colorate ambalaje cu flori
alunecă toate pe gitul monstruoasei arătări
Scap comanda și bestia șterge cu limba
ecranul ca și cum și-ar linge buzele groase
lăsă în urmă direle uleișoare
Văd apoi o singură imagine — ca de tablou
E-n asfințit. În mijlocul ecranului colorat
stă drumul mincat pe jumătate oprit
nimeni nu ascultă pe nimeni
oricare osîndit se iubește pe el
noaptea vine pentru fiecare în parte
trăiești lingă om și de departe
auzi păcănitul în el. Încetinel.

Liniștea

Liniștea avea cearcăne groase
pictate sub ochi
avea părul negru incilcit
stătea în mlaștină
printre nuferii inecați
și o ploua pe cap.
Veneam dintr-un grup de femei indigene
purtînd coșuri cu păsări vii
cînd am auzit-o vîlcărîndu-se
De ce sint aici, zicea liniștea,
ce rău am făcut, ce nemernicii?
M-am apropiat. Mi se cufunda
cizma-n nămol. Nu era prea adînc.
N-am alunecat. M-am agățat
de nuferii mari plutînd
pe pămîntul mlaștinii instabil
cu un curaj aproape iresponsabil, de copil.
Nu m-am înecat.
Am întins mina și-am tras-o după mine imediat.
Leșită din mlaștină,
s-a scuturat de nămol.
După ce s-a liniștit am întrebat-o
ce s-a întimplat.

Am auzit, mi-a răspuns îngerește,
șezînd cumințe sub picăturile mici,
că pămîntul se învîrtește
și așteptam să treacă și casa mea pe aici.

Fevronia Novac

Jurnal de lectură

MATUTINI Maiorescu cel de 15 ani, ați avea în 1855 gimnazistul terezian, antepune jurnalului său o listă de „piese de teatru văzute înainte”. În locul unui început ex professo, conform cu o ideală retorică a „citatei”, însemnările zilnice se desprind cu ceva care funcționează ca un soi de alazon spiritual, ca o genealogie de la debutul unei hagiografii — un statut doveditor al pertinentei și înțeleptății culturale a ziaristului. Lista, ce nu numai titluri, ci și calificative empirice — „foarte bine”, „excellent”, „bun”, „bine”, „excellentissime”, „splendid”, „frivol” — mai poate sugera cel puțin două lucruri: a), o pătrundere lejeră (prin lipsa obstrucției organicității) în condei nedepins, în Sfânta Coală, b), nevoia unei prime trepte mai ușor de urcat și de configurat a eului ce urmează să fie clădit prin scriitură.

LAUDI Următoarea etapă este una de trecere a tonului diaristic. Hipomnestici și vigoarea contabilicească sint mișcări fie prin tenta mai pronunțată subiectivă a unor observații, neomologabile, de exemplu: „una din cele mai austriece piese”, prin intercalarea clandestină în înșirare a vreunei adnotări picante: „De observat este numai că în galeria a doua (strare) un pop-sor rotofie se străcură întru ca o vulpe, ca să vadă cu biroul copla Pepitei. Teatrul este o născutire a lui Asmodeu — zic apoi dumnea-rea”. E o scurtă perioadă de barbarie scriiturii, care nu e încă dezinvoltă întru că nu și-a conturat un profil. Dă-rea începe odată cu „noiembrie 1855”, când de „jurnal propriu-zis” nu putem vorbi decât de la „1 ianuarie 1856”. Fără nici clauza calendarului, a notației zilnice, nu este respectată.

PRIMA S-a spus că obligativitatea de raportajul cotidian interzice redactorului jurnal să se comporte ca „autor”, în sensul de stăpîn și organizator al povestirii. Scriind „doar zilnic”, el nu poate să vadă repartizarea și mișcarea unității narativului. Desigur, afirmațiile de mai sus sint valabile pentru un tip ideal de jurnal intim, o paradigmă care nu se suprapune niciodată realității. De fapt argumentele jurnalului — zice Ștefan Augustin Doinaș — sint „ochiurile aceleiași clase unite pe dedesupt și este o regulă literaturii aceea care spune că un text nu este cu adevărat text decât se ascunde primei vederi”. Și există în „însemnările zilnice” dovezi ale „computerii”:

1. semnele „revenirilor” autorului asupra notițelor: cite un „revăzut” scris pe o parte a caietelor; ani completați mai tiru (cu altă cerneală); paranteze făcute cu un auctorial creion chimic; rinduri tăiate sau șterse.

2. prezența articolelor de bilanț, înlocuite după relectura consemnărilor lucrare sau chiar anuale, care încalcă „le-rea” perspectivei exclusiv cotidiene și conduc disparatul la coerență.

3. același pact al cotidianului e nesocotit prin intreruperile uneori foarte mari de 7, respectiv 4 ani) prin care autorul cultează (minciună prin omisiune) aspectele eului socotite probabil a fi neincadrabile într-o anume tematică, deja circumscrisă, a discursului intim.

4. articolele ce se nasc vădit din cele care le preced, printr-o misterioasă filiație. Se poate vorbi de o coerență a orei terise, a orei de culcare, ce nu lipsește nănoară din nici unul dintre articolele diaristice pe luna ianuarie, anul 1856. Și ora aceasta este întotdeauna tirzie.

5. locurile libere, lăsate pentru a fi completate mai tirziu, mai ales în cazul lăzuilor livrești, sugerează la fel o deo-berită grijă pentru ordinea întregului.

TERTIA „În timpul acestor săptămîni, în decursul cărora n-am făcut nimic exterior avusesem tot răgazul să descifrez din țesătura haotică a celor citite firul roșu al umanului pur și să-l urmez; de aceea mi-am început un jurnal, mi-am propus să reflectez neconținut, să nu mă las niciodată scos din sărite, să nu mă supăr — și să fiu cit se poate de amabil și de prietenos cu toți”.

„Ce-mi pasă de testimoniu! Datoriile mi le-am făcut toate; datoriile mele sint a ști: limbi și istoria — voia mea e a ști religiuinea, spre a putea poate vr-odată să-i demonstrez absurditatea. Istoria naturală o iau numai ca un studiu de plăcere; așa dară nu fundamental, ci numai ca să am vro idee de ea; matematica în gimnaziul de jos o tin de un studiu foarte necesar; matematica în gimnaziul de sus e pentru mine un malum necessarium. La desemn vreau să o duc la o perfecțiune marecare. Asemenea la flaut. Afară de aceea vreau să știu cel puțin a ceti toate limbile europene; perfect însă voi a ști limba latină, română, germană, franceză, engleza; semiprfect cea italiană și cea greacă veche”.

„O urmare a seriozității mele științifice a fost și recunoașterea din partea profesorilor, care m-au făcut intiiul din toată școala (...). În schimb o greșală care poate să se fi născut din (ce-i drept, nu de invidiat) dorința mea de a părea erudit, e obiceiul meu — s-o spun scurt: de a minți. Ce-i drept o fac în lucruri neînsemnate, inofensive, dar lucrul acesta este totuși, și cu atît mai mult nedemn, meschin. De exemplu spun adesea că am studiat cutare ori cutare lucru în timpul nopții, pe cînd eu îl citisem ziua, (...) și alte copilării de felul acesta. Asta va trebui neapărat să înceteze de azi înainte”.

„Firul roșu al umanului pur”. „datoriile mi le-am făcut toate”, „asta va trebui neapărat să înceteze de azi înainte”... O urmărire mai obstinată a eului dezirabil, o cenzură mai nemiloasă a alunecărilor numai la Sfîntul Augustin. Dar conștinile sint disculpante și posteriore pe cînd textul lui Maiorescu se scrie odată cu propria-i viață.

Jurnalul ca axă de conduită, jurnalul cu miză paideică motivează intenția de compoziție de care vorbeam anterior și în cadrul acesteia redundanța notărilor ore-lor tirzii de culcare, ore-limită de studiu, în cele din urmă reperele unui traseu obligat. Viața trăită se molipsește de la viața scrisă și trebuie să se ridice la rangul celei din urmă. Noblesse oblige.

SEXTA Plămădirea personalității prin scris nu este singura miză a jurnalului. Maiorescu însemnează timpuri, gânduri și locuri pentru a conjura singurătatea, pentru a-și crea un preopinent. Cu toată frenezia sa spre prietenie el nu-și găsește, trăind în „diaspora” la Viena nici un prieten sigur și statornic: „Eu singur, cu totu singur... N-am pe nimeni, nici o iubitu. Dacă aș avea așa ceva! Măcar un prieten! Nu sint oare vrednic de asta?... Prietenie, esti așa de inaccesibilă”. În familie se înțelege numai cu sora sa, Emilia, și asta nu totdeauna. Mama nu-i știe ziua de naștere, iar tatăl, funcționar chezero-crăiesc și memorioğraf e un om cu toane, ce-l canonește mereu punindu-l să-i copieze scrierile și care, de-i face cadouri, i le face de fapt gimnazistului nu propriului fiu (portofoliu de desen foarte elegant și unul de bani și un invălit de cărți). În aceste condiții „Însemnările zilnice” a-jung „spațiu securizant” (deh), spațiu al dialogului tinjit, cu „jurnalistu” însuși și cu eventualul lector.

Totodată „Jurnalul politic” cu începere de la 18 aprilie 1870 pare a avea numai o motivație cronicărească și anume aceea a memoriei scriptice, iar notele din ultimii ani, hibride din punct de vedere tematic și cu caracter anecdotic de almanah uneori pot justifica eventual o lipsă a mizei, un caracter aleatoriu al jurnalului, redus la funcția unei aide-memoire. Altfel Deputatul în Cameră sau Ministrul Cultelor folosește cu nonsalanță o notație, eficientă, economică, strict referențială: „fost o oră la principe, stat de vorbă amabil”. Citeodată nota agramată e și fină. Schițind bunăoară un interior la Mircești, spre sfîrșitul lui 1872, scrie: „în salon masa sa de scris, pe ea două vase de flori, cu flori simple, proaspete. Dar călimară, cu un inger, care se roagă catolicește”.

NONA Si totuși nimic în „Luni 12/24 august Milan. Nu pot dormi de la 2 ore, cetelesc... și la 4, 3/4 mai scol și scriu aceste” sau în „Vineri 6/18 iulie 1873 dămneața la ora 8 1/4 17^hR la umbră (aici n-a plouat încă, trebuie să fi căzut însă undeva în apropiere multă grindină)”. Avem de-a face cred cu semne ale crizei scriiturii care nu se mai justifică pur și simplu. „Un autor de jurnale pasiv — zice Mircea Minaieș, e o contradicție în termeni. Mărturisirea înseamnă și fermentul mărturisirii, după cum opera-ogîndă nu e decit o reflexie goală. ...Eul nu trebuie să ogîndească. Eul trebuie să se ogîndească. El are de luptat cu o prejudecată: cu aceea a propriei obiectivități”. Totul poate fi explicat poetic printr-o tiranie a scriiturii despicate de eul scriitor, după ce-i fusese aservită întru paideie; o revanșă a instrumentului, pedepsire a unui hybris. Autorul nu se poate desprinde de însemnare, deși aceasta nu mai are acum nici un temel. Și la fel cum o dată obsesivele ore de culcare tirzie se repetau pentru a ține eul într-o rutină superioară, se repetă acum, însă fără menire și aproape caricatural cifele indicînd temperatura.

VESPER Putin despre limba însemnărilor. Este folosită foarte mult germana — o fi un idiom străin mai propice confesiunii sau/și limba maternă nepracticată se cam uitase —, iar româna e la început împinzită de calcuri și imprumuturi. Maiorescu spune „lesej” după „lessen”. „ju-cară” pentru „cîntară”, „odale la pămînt” pentru „parter” și „lovitură de nervi”. Citează în franceză și latină, din ultima nutrindu-i-se vizibil și vorba curentă, oricum însă mai puțin decit în cazul unui intelectual ardelean din vreme („mama trimise famula după Emilia”). Interesantă e alternanța deloc supărătoare, ba chiar de efect a francezei cu latina și germana. Ultima, limba cea mai antrenată de filozofie, comentează citate din primele. Si Cioran zice după Foartă: „A quoi bon quitter Coasta Boacii?”.

COMPLETĂ Discursul diaristic malorescian închipuie, așa cum am punctat pînă acum, un traseu al scriiturii: hipomnestic — anamnestic — disoluție (listă — organicitate — kaos). Autorul nu-și face o radiografie a măruntaielor, ci menține un ton distins, de tinuță: aș spune chiar că prin aceasta jurnalul său suportă încălcarea pactului clandestinității. Nici chiar comentatorul de text nu simte acea ireverență a inferenței. „Însemnările zilnice” pot rămîne în bibliografia dată la sfîrșitul altor cărți, pentru uzul exclusiv al biografilor, psihologilor ori al amatorilor de cancanuri literare. Pot rămîne, spun, ca „document de însoțire”, dar și ca text de literatură.

Mihai Iacob

Anca CRISTOFOVICI

ANCA CRISTOFOVICI ar fi trebuit să debuteze cu zece sau poate cu și mai mulți ani în urmă. Dacă ar fi rămas în țară și asta s-ar fi întimplat, Anca Cristofovici ar fi fost la această oră unul dintre poeții recunoscuți ai generației sale, care (calendaristic și estetic) este cea optzecistă.

Dar s-ar fi întimplat asta într-adevăr?

Temperamental, ea face parte dintre acele ființe a căror extremă sensibilitate nu-și permite să se declare, ci, dimpotrivă, se ascunde — cu o aproape maladivă pudoare — sub straturi conspirative de sentimente și gesturi, menite să camufleze emoția și să îndepărteze pericolul revelației. Ea face parte dintre acei poeți atît de autentici încît împing respectul față de poezie pînă la a nega că scriu versuri, ca o supremă dovadă de dezinteresare. Ea face parte dintre acei neadaptați care, oriunde ar fi, sint în exil și pentru care, într-un fel, exilul propriu-zis nu este, în ultima instanță, decit o circumstanță agravantă a adevăratului exil.

Aș vrea ca acest ciclu de versuri publicat în „România literară” să reprezinte un argument pentru întoarcerea Ancăi Cristofovici nu numai de la Paris, ci și din ea însăși, în Bucureștiul atît de puțin literar al acestui an cotropit de istorie, și aș vrea ca ea să fie primită cu brațele deschise în literatura română, de unde n-a plecat niciodată.

Ana Blandiana

peisaj de iarnă

iată
aceste mici obiecte răzvrătite
(și vine cioara și ride)
această
aglomerare de obiecte

translația ei ușoară
în globule roșii de cuvînt
între două tăceri
chircite pe-o cracă răzleață

cînd
inecat în oscioarele alfabetului
pe umăr
risul ei și se lasă

întoarcere

descompunerea șoapțelor în întuneric
pentru
o mai cumpătută
înțelegere a nimicului

pașnic lingindu-și rănile
spaima se-așterne
pe drumul spre casă

balet încet

rînduital hainelor
pe un raft
din dreapta
din stînga
dulapului obosit

artă marțială a miinilor
cu ele inșele
împăturind
geometria aerului
într-un rotocol de pislă
pe care-l tot vînturi
dintr-o mină într-alta

despre o l
realitatea imediată
unde pielea și-a intrat la apă

uneori noaptea

și nu
se mai făcea întuneric
cu talpa tăiată de sete
locuam același drum

(balcoanele
acestui
imposibil traseu
își închid nehotărît ferestrele)

văd

greutăți de cîntar
mereu
la o distanță egală de acoperiș

trișez

aripile lăcustei adormite
nu mișcă aerul
numai liniștea
își întoarce fața de la noi

efect vibrator —
zimbetul sufocat în cirpe umede

întîmpinare

(cătref poet)

din două limbi ce nu se-ating
am furat
mărturisesc
(și mă bizui pe-această dreaptă
mărturie)

numai incheata așezare a umbrelor)

cercel
singurătății vindut

și sint
preaputernicul acestei nefericiri
cînd pe creștetul ei
las o urmă de singe

unde sufletul meu duce viață de ușă
un paing în scorbura lui se plictisește

acolo

acolo unde locuiesc
aterizez
cu picioarele ghemuite
cetățean ilegal
în pîntecul
spintecat de-o palmă

șobolanul alb
tot mai încoronează capul podului

numai
aerul rînduit de respirația somnului
umbreste creștetul
acoperiș fuguiat
pe care vrăjitoarele
il ridică
puțin
cite
puțin
în fiecare noapte

iepure șchiop

ceață
volum ondulat
umbra de lumină
o dai la o parte
cu dosul palmei

animal imbolnăvit
otrava
cum să i-o scoți din singe

cu strop
cu picur
cu lacrimă de cristal

lapte de mamă
strigă unul din mulțime

și animalul se chircește în el

trup pe trup se mănîncă
dîn trupul durerii
inecat
în pruncul născut numai cap

transparență
părerea poverii
lăsată în falduri de ris
peste deșertul pieptului tău
întunecat

Daniel BĂNULESCU

Lumea violentă

I

Intrucit cei care trecuseră pe la mine acum izbăveau suflete

Și puterea cu care mișcau sunete
Și arta cu care șireturile încălțărilor le fuseseră legate
Li făceau să arate ca niște inși prea iubiți
Iar cineva ciudat vorbea întotdeauna din pintecele lor
Iar cite cineva mărturisea că-i văzuse

Cum nici cafeaua aceasta nu părea să ne îndrăgească mai mult

Și nici să mă ocrotească
Cum nici viermele casei așezat drept oglindă
Nu mai făcea exact aceleași mișcări
Măcar că nu era la fel de obosit ca și mine

Cum o timplică a suferințelor dintr-un cunoscut spital brincovenesc

Fusese strinsă într-un lighean cu apă
Și mulți bărbați și femei din zilele acelea se plingeau că fuseseră mulți
Și behăiau cu aprinsă durere

Un lucru potrivit cu a coapselor de muiere putere fusese văzut
Ridicind sabia și bucurind cu dinsa locurile cele gingașe

Iar toți cei care se întâmplaseră în acea vară
Săpară pină și în locurile deasupra cărora se rotesc muștele prin odaie

Căutând lucrurile sfinte
Și îi mulțumiră lui Dumnezeu că nu găsiră nimic
Și îi mulțumiră lui Dumnezeu că nu găsiră nimic care să-i vatame

II

S-a lăsat un întuneric în care nimeni n-a mai știut cit este de înalt
Dacă el plinge sau numai mama sa a gindit o clipă
Că o să facă lucrul acesta

Unii dintre ei își dădeau seama că pling
Dar se înșelau
Fiindcă numai plinsul din ei încerca el însuși să scape

Mulți s-au gindit că nu este decit o timpenie un joc
Și-or să vină ei vinjoșii energeticieni
(Despre care s-au scris aproape în fiecare epocă cintece frumoase)
Și ei or să împartă dreptatea

Dar și sunetul s-a întunecat dar și pielea a început să piipiie
Dar și gustul și mirosul au început să sară
Ca purecii din blănurile de ciini și pisică
Adunindu-se toate la un loc alcătuind aproape o zeităte
Care și ea a început să se teamă cu îndoită și înzecită putere

III

Liniștit ca o buză de iepure cind el este mort
Și urechile lui prind să înceteze treptat semnul victoriei

Sau ca alte fiare de cimp sau pădure
Prinse vii și lăsate să viețuiască așa prin saloane
După ce prin operații perfecte
Au deprins să-și recite corect lecția paraliziei

Pentru ca la sleitul meselor de petreceri și slavă
Cind femeile adorm hirjiite iar felurile de mincare par
Bizare alcătuirii de copii adormiți
Marii voluptuoși degustătorii de blănuri să apară
Să primească sub degete trupul cel cald de la fiară
Și cu blănurile lor să înceapă o dragoste care
Niciind n-a mai fost încercată de vreun singur bărbat

IV

Stăteam lingă niște butoaie mari indolente răsturnate
Ale căror guri păreau potrivite pentru a striga adevărul
Pe un cimp a cărei însemnătate o pricepeau chiar

Și cei care căzuseră de săbii ce nu le dăduseră altă alinare

Decit mișcările disprețuite re făcute cu trupul
În timp ce erau sfirtecați

Eram mulți
Însoțiți de obiecte care mai luptaseră pentru noi și care sfirșiseră

Prin a-și lăsa sufletul în miinile noastre

„Astăzi dacă Te vei pogori către noi vei avea o groază de surprize frumoase –

Cel de pe rug a alergat către tine
Muncindu-și firisoarele de păr ca pe niște piciorușe de insectă –

Astăzi vom face o coadă de păun din mutrele însingurate ale dușmanilor noștri

În timp ce ne vei vedea căutind adevărul”

Stăteam la o masă scirboasă împodobită cu bere
Fiecare avea cite două halbe de bere în față
De parcă fiecare își ridicase labe păroase de bere pe masă
Eram liniștiți eram împreună cu ei așteptam și beam cite o bere scirboasă

V

Știam că dacă nu știu măcar o să mor
Că dacă n-o să fim la înălțimea așteptărilor
E plăcut de știut că putem fi pedepsiți
Umiliți
În beciuri în care singele nostru n-ar fi socotit nimerit să ținească

Întru gloria unor ziduri cu care nu ne apărea clar
Dacă mai avem interese comune

Zile în care în loc de rude ne-ar aduce la vorbitor cățile
cele dragi de acasă
Deget delicat ce delicat ne va spune „Vedeți dar
Nici astăzi n-ați fost la înălțimea celor citite”

Bafta de a fi un bun fumător în toate momentele tale de plictiseală
Bafta de a ști să presari la timp cafea ness peste lucruri
Tocmai în prețuia unei mari inundații – numai
Pentru a putea să mori minunat
Coborind citeva etaje la un prieten pentru a încerca să vorbești

Șansa de a da peste o pisică gălbuie pe care s-o iei și s-o crești
Promițind că vei face din ea unul din marii oameni ai secolului
Angajindu-te că ea o să te înțeleagă că ea o să ne înțeleagă pină la urmă pe toți

De la patru la șase film apoi treceți pe bere
Lăsați paltoanele la Lola acasă
Și ieșiți pe Magheru să faceți bust către tinerele nevinovate
Cine va reuși ăla va fi poet mare cine nu va reuși ăla nu

Trecusem prin momente mai grele
Acum o afurisită de cravată și un costum
Pe care orice prieten al meu ar putea să le agite în momentele-n care

S-ar fi făcut simțită nevoia aprobărilor mele
Nu mai erau suficiente
Ar trebui să vin poate cu mult clăbuc pe obraz
Pentru ca întreaga masă de săpun în continuă fierbere și schimbare

Să stea gaj în fața auditoriului asupra intenselor mele trăiri spirituale
Ar trebui să mă apropiu de juriu cit mai lent cit mai demn
Cu degetul îndoit de la premiu să bat cit pot mai intens în scara de lemn

În zadar striga spiritul bun că nu e bine ceea ce facem
În zadar stătea în lumină cu o pilă ochioasă gata
Să intervină asupra geometriei variabile a trupului omenesc

De ani de zile burțile continuau să crească
Spinările să se cocirjeze genunchii să se indoaie
Ca-ntr-un început de realizare perfectă a unei poziții de dragoste
Pe care singur trupul omenesc o folosea către dînsul

„Cunoscusem o fată frumoasă care începuse să poarte rochii ce îi veneau minunat
De la distanță semidistanță apropiere vacanță păreau niște înălțătoare aștemuturi de pal
Ce frumos și ce bine spirite bun dacă ai vrea să ne lași
Fă-ne dară pe noi genunchi îndoiți cocirjată spinare burtă aidoma ca la oamenii grași”
O frumusețe disperată asemănătoare acelor care pier scurt și răpăitor

Din propria voie și cu nepăsare

Acelora care-și văd cu bunăvoință de treburi
Purtînd de cola pină colo bomba

Piața Operei. Ora (politică) exactă

Pină cind cu o mișcare tăcută
Apleacă peisajul la picioarele lor și-l sărută pe gură

Fiindcă nici nu mă știau cite pot
Fiindcă nașterea nu fusese anunțată de nimeni
Fiindcă nici părinților mei nimeni nu le dezvăluise că să aibă un

Care într-o simbătă seara se va simți destul de plictisit și scirbit
Iar duminica seara se va simți destul de plictisit și scirbit
Și că toate acestea vi se vor socoti vouă drept semn
Iar singele lui va fi purtat pe niște noduroase de ramă
Cum singele îndrăciților

O să fim cuminți o să fie bine

Intrucit finalul nu părea să existe
Băuserăm mincaserăm ne consumaserăm furia cu cele mai alese bucăți de minca
Iar în dreptul nostru apăruseră toți aceia
La care poate doar ne gindisem
Preaplecăți și șiroind –
Dacă am avut chef să apară prin ploaie

Mărturisindu-se drept niște oameni pe care sabia îi luase sub ocrotirea

Dindu-le lor tăiș
Iar pintecelor lor aducindu-le vestea minunată
Mărturisindu-ne drept niște oameni pe care sabia ne luase sub ocrotirea

Dindu-ne nouă tăiș
Iar pintecelor noastre aducindu-le vestea minunată
Și se făcu din nou miezul nopții ori ora trei și cîntam :
– O să ne liniștim ne vom liniști o să fim cuminți o să fie bine
– Și-atunci cind o să fie mai bine – cîntau ei – pielea de pe voi va plesni

Fumind și fumind și răsturnind mereu mesele pină în dreptul intrării
Răsturnind a mulțime de mese pină în dreptul intrării și iarăși fumind

Și-abia atunci fumind liniștiți
Și năzărindu-ni-se astfel că stăm de vorbă cu Dumnezeu
Sau în orice caz
Că facem ceva destul de ceremonios pentru asta
Și se făcea din nou miezul nopții ori era trei și cîntam :

– O să ne liniștim ne vom liniști o să fim cuminți o să fie bine
– Și atunci cind o să fie mai bine – cîntau – chiar și pielețele de pe sufletele voastre vor vorbi

– O să stăm încordați pregătiți ne vom zbate și atunci cind o să fie aproape de noi vom izbîrși
– O să stați încordați pregătiți vă veți zbate și atunci cind o să fie aproape de voi veți plesni

– În căpițe de fin peste cimpuri în ladă în lăzi de undă nimeni nu te obligă să ieși
– Peste cimpuri cu fin în căpițe în zădă în locuri de undă nimeni nu te obligă să ieși

Valoarea dialogului

„...limbajul nu are decît o existență ideală în capul și în sufletul omului, niciodată o existență materială, fie el gravat în piatră sau în bronz“.

WILHELM VON HUMBOLDT

DIIALOGUL este esența limbajului. Vorbirea este, mai presus de toate, **convorbire**. Însă limbajul a ajuns tirziu la dialog. Nici astăzi nu le e ușor oamenilor să dialogheze. Dialogul presupune egalitatea socială a interlocutorilor, respectul reciproc, receptivitate față de un alt punct de vedere, față de o altă părere.

Între necuvîntătoare, informația se propagă de la un animal la altul, de la un animal speriat, infometat sau erotizat la congenerii lui aflați în preajmă, pe cale olfactivă, auditivă sau vizuală: substanța odorantă secretată de anumiți pești, sunetele și suprasunetele emise de delfini, croncănitul corbilor sau dansul albinelor în fața stupului pentru a semnaliza locul și distanța unde se găsește hrana. „La cele mai multe insecte și mamifere sociale, relațiile sociale se întemeiază pe un limbaj de mirosuri. Majoritatea problemelor care interesează grupul este reglată de un limbaj chimic“¹. Animalele nu comunică unele cu altele, ci se **contaminează** unele pe altele. Ele nu răspund, ci reacționează. Nici nu aprobă, nici nu dezaprobă, ci se comportă potrivit semnalului. Cimpanzeul poate fi dresat să răspundă dresorului prin semnele surdомуților, dar nu încearcă niciodată să se adreseze, prin aceleași semne, unui alt cimpanzeu, la fel de dresat ca și el. Cu atît mai puțin să pună o întrebare dresorului. Un cercetător american, care a izbutit să învețe doi cimpanzei să folosească o seamă de semne asemănătoare limbajului întrebunțat de surdомуți, a recunoscut, după mulți ani de străduințe, că „limbajul“ cimpanzeilor nu era decît „o oglindă a ceea ce emiteam eu însumi“². Trecerea de la semnal la cuvînt, de la instinct la intelect, de la trăirea în prezent la anticiparea viitorului a durat cel puțin 600 000 de ani. Necuvîntătoarele semnalizează prezentul, nu pot vorbi despre viitor. Ele n-au idei, ci impulsuri.

Dar și limbajul omenesc a început ca monolog. Evident, nu este vorba, aici, de monologul prin care omul evoluat al culturilor scrise meditează solitar asupra sensului pe care poate să-l aibă lumea, ci de vorbirea prin care seful se adresează supușilor. De aceea, la începutul istoriei, limbajul era alcătuit, mai ales, din interjecții, onomatopee și apostrofe, prin care stăpînul poruncește, îndemna, arăta și muștra. Supușii nu erau chemați să răspundă și cu atît mai puțin să întrebe, ci să asculte, în ambele sensuri ale cuvîntului: să audă și să execute. „Aș vrea să adaug că primordialitatea presupusă a frazei cu un membru se potrivește foarte bine cu primordialitatea imperativului. Frazele de comandament sînt în general fraze de un cuvînt, în vreme ce enunțurile nu pot decît în mod excepțional să se exprime printr-un cu-

vînt unic“³. În istoria limbajului, interogativul apare mult mai tirziu decît imperativul și indicativul. Capacitatea de a întreba este cea mai mare și cea mai recentă cucerire a omului. „Conceptia potrivit căreia interogarea este esențialmente o producție lingvistică superioară celorlalte două funcțiuni se poate justifica arătîndu-se că anumiți bolnavi atinși de tulburări ale gîndirii și limbajului mai pot să răspundă la întrebări, dar nu mai pot să le pună“⁴.

În istoria omenirii, întrebătorii au făcut mai mult pentru cultură decît „responsabili“. Teama de întrebare explică în bună parte, de ce „la indigenii din Java, superiorul vorbește inferiorului său în limba ngoko, iar inferiorul îi răspunde în limba kromo“⁵. André Malraux scria, în *Antimemoriile* sale, că „ceva etern stăruie în om — în omul care gîndește — ceva pe care as numi-o partea lui divină: aptitudinea de a pune lumea sub semnul întrebării...“.

Dialogul devine posibil abia din clipa în care oamenii au ajuns în stare să întrebe. Miracolul evreiesc, ca și cel grec, au început odată cu libertatea omului de a întreba: dialogul lui Moise cu Dumnezeu de pe muntele Sinai și dialogul cetățenilor cu Puterea din agora ateniană. Martin Buber spune că „un catehism este redactat în parte la persoana a treia, ca o serie de enunțuri, în parte la persoana intii, ca o serie de confesiuni, în vreme ce sufletul decalogului este // tu //“. Aici nu se enunță și nu se fac confesiuni, ci se poruncește celui interpelat, auditorului. Dar monologul este deja depășit, de vreme ce „după schema care va rămîne decisivă în dimensiunea biblică, dialogul dintre Dumnezeu și oameni nu se întemeiază pe justificarea omului în fața lui Dumnezeu, ci pe aceea a lui Dumnezeu în fața omului“⁶. Profetii biblici au tras la răspundere nu numai pe oameni în numele lui Dumnezeu, dar și pe Dumnezeu în numele oamenilor. Tora nu este numai o poruncă dată de Dumnezeu oamenilor, ci, mai presus de toate, o **alianță** între oameni și Dumnezeu. Mai în toate poveștile și legendele lor, evreii au pus accentul pe întrebări, nu pe răspunsuri. Menținerea Bibliei în actualitate nu este posibilă decît prin convorbire, prin întrebări și răspunsuri. Nu se poate ajunge la **Spiritul Literei** altfel decît prin vorbire și convorbire.

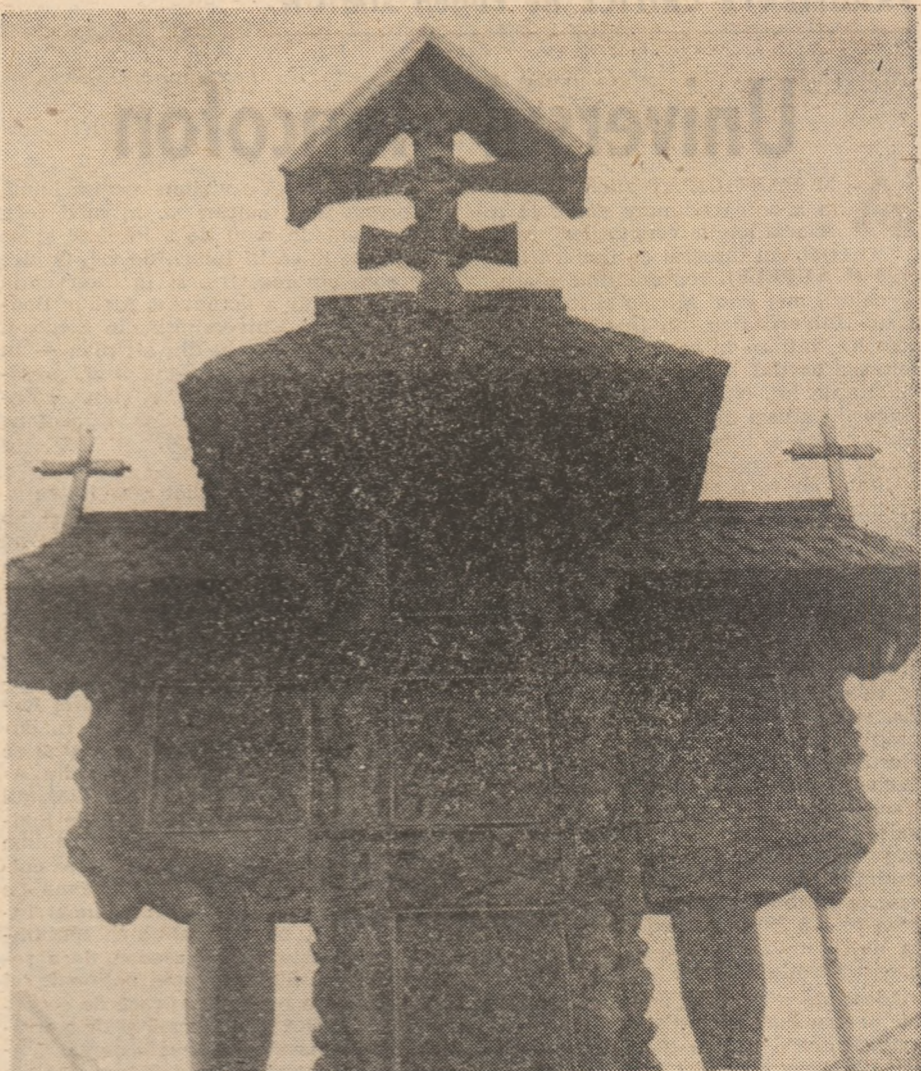
DESPRE legătura intimă dintre democrație și dialog vorbește și J. P. Vernant cînd scrie că „ceea ce implică sistemul polisului este mai intii extraordinară superioritate a vorbirii asupra tuturor celorlalte instru-

¹) G. Révész, *Origine et préhistoire du langage*, Paris, Payot, 1950, p. 183.

²) Ibid., p. 122.

³) Jacques Pohl, *L'Homme et le signifiant*, Paris, 1972, p. 16.

⁴) André Neher, *Moise et la vocation juive*, Paris, Seuil, 1956, p. 93.

Troia din fața Catedralei ortodoxe

mente ale puterii“⁷ și că „rațiunea greacă nu s-a format atita în comerțul uman cu lucrurile, cit în relațiile oamenilor între ei“⁸. Cultura europeană este animată de dialogul dintre două tipuri de dialog: dialogul dintre Ierusalim și Atena. Altfel spus, dintre morală și rațiune, dintre responsabilitate și știință. Aici își au originea logica și gramatica, retorica și estica, filosofia și filantropia, politica și utopia.

Dialogul stimulează dezvoltarea individualității, educă respectarea celui alt, receptivitatea la o altă părere, deprinderea de a argumenta și contraargumenta, îmbunătățind neconștient conviețuirea democratică a oamenilor.

Dialogul este „feed-back-ul“ prin care orice societate democratică își autoreglează înaintarea.

Așadar, două **monologuri alternative**, în timpul cărora fiecare vorbitor așteaptă ca celălalt să termine pentru a-și continua discursul de unde s-a oprit, nu formează un dialog, chiar dacă sînt opuse. Într-un dialog, interlocutorii colaborează la lămurirea problemei în discuție, prin întrebări și răspunsuri, prin negații și afirmații, prin diferențieri și asemuiri. Un dialog autentic se desfășoară între individualități distincte, cu păreri deosebite, dar care nu uită că într-o discuție cine pierde cîștigă, deoarece s-a apropiat și mai mult de adevăr decît celălalt. În-

⁵) J.-P. Vernant, *Les origines de la pensée grecque*, Paris, P.U.F., 1962, p. 44.

⁶) Ibid., p. 133.

ci doar uitate, discret, cu silă sau cu indiferență. Însă ele trebuie în orice caz uitate: cîte vreme memoria arde, reabilitarea rămîne imposibilă.

Dar cîtă vreme arde memoria? Cîtă vreme vor trebui să mai aștepte, sufoacă de nerăbdare, domnii Eugen Barbu, Corneliu Vadim Tudor, Eugen Florescu și Adrian Păunescu pentru a-și vedea reabilitat idolul vieții lor? N-aș putea spune, dar demersul lor mi se pare ușor prematur. Ar trebui să fie uitate mai intii frigul, cozile de o zi întreagă fără speranță și adesea fără rezultat, întunericul absolut, patrulele brăzdînd orașele în preajma congreselor și volumele omagiale. Ca să fim sinceri, ar trebui să uităm cam multe.

Că uitarea va veni însă — nu-i nici o îndoială: natura umană nu s-a schimbat esențial de cinci mii de ani încoace. Și atunci, într-un viitor incert, un cineast debutant va oferi, poate, publicului român blazat un film-soc, în care politicianul bilbiit și aparent fără sansă răsturna jocul politic european, rostînd un discurs la un balcon, într-o piață centrală a Bucureștilor, în îndepărtatul și neverosimilul august 1968, din secolul trecut.

Dar mi-e teamă că la acel viitor spectacol cinematografic vor sta alături doar nepoții mei și nepoții domnului Eugen Barbu, în aceeași sală, zîmbindu-și politicoș unul altuia, fără să se recunoască și mai ales fără să păstreze — din memoria mizeriei ce ne-a rînit pe noi — literalmente nimica.

Mihai Zamfir

tr-un dialog, adversarii nu sînt dușmani, ci colaboratori.

Fără dialog nu poate să existe nici democrație. Însă dialogul este amenințat nu numai de diversele totalitarisme, ci și de presiunea mijloacelor vizuale de comunicare asupra vorbirii. Televiziunea, cinematograful, reclamele, revistele din ce în ce mai ilustrate hipertrofiază imaginea în dauna cuvîntului și slăbesc neconștient deprinderea oamenilor de a conversa. Oamenii ascultă din ce în ce mai mult monologurile puterii și opoziției, discutînd din ce în ce mai puțin între ei. Pasivitatea consumatorului de informație într-o civilizație a imaginii explică îndeajuns desconsiderarea crescîndă a gramaticii, logicii și retoricii în ultimele decenii: vorbirea celor care nu sînt nevoiți să argumenteze și să contraargumenteze este mereu mai neglijentă, mai puțin riguroasă și mai puțin expresivă. Nic, conducătorii care poruncesc și nici masa care se supune n-au nevoie de tehnica demonstrației. Cine poate să ordone, nu mai simte nevoia să convingă.

Dar calitatea cea mai adîncă a dialogului este capacitatea lui de a restabili mereu echilibrul instabil dintre intelect și sensibilitate. Petrecîndu-se în prezența interlocutorilor, replicile dialogului sînt menite nu numai să înșușteze, ci și să înduplece. Prin intonația, ritmul, accentul, debitul, mimica și gesturile vorbitorilor, argumentele și contraargumentele au nu numai o încărcătură intelectuală, ci și una moral-artistică. De aceea, dialogul reechilibrează permanent raportul dintre rațiune și atitudinea sensibil-afectivă față de problema despre care este vorba, împletînd formele logice ale propozițiilor rostite cu anumite forme stilistice: tropi și figuri. În formele logice se structurează cunoașterea, iar în cele stilistice, atitudinea față de evenimentele cunoscute. Dialogul îi ferește pe oameni să ajungă la o **minie fără inimă** sau la o **inimă fără minte**, ținîndu-i la o anumită distanță și față de indiferența scientismului și față de agresivitatea instinctelor. Între agresivitatea necuvîntătoarelor și amoralitatea scientismului la care duce, în cele din urmă, monologul, mai ales scris, dialogul este principalul instrument de civilizație. De indiferența monologului scris s-au temut, pe drept cuvînt, marii înțelepți și filosofi ai antichității cînd au ezitat să-și fixeze gîndurile în cărți, incapabile să mai răspundă cititorilor de mai tirziu sau din altă parte a lumii. Ideile exprimate în frazele consemnate în cărți nu pot fi scoase la iveală decît prin forța re-productoare a vorbirii: citire, interpretare, discuție. Profetii Bibliei și Aristotel vor dăinui atita vreme cit vor fi prezenți în dialogurile oamenilor.

Monologul nerostit, prin care oamenii gîndesc în sinea lor, poate fi eliptic, implicit și inexpressiv, dar dialogul cere o vorbire limpede, o gîndire explicită și un stil persuasiv. Cultivarea dialogului este în primul rînd, cerința Celuilalt.

După ce ajunge la convingerea că „etica este natura mea pusă sub semnul întrebării de către Celălalt“⁹, Alain Finkielkraut atrage atenția, că „libertatea este imposibilă ignoranțului, deoarece nu te naști individualitate, ci devii, depășindu-ți dezordinea poftelor, îngustimea interesului particular și tirania ideilor căpătate“¹⁰.

Henri Wald

⁹) Alain Finkielkraut, *La sagesse de l'amour*, Paris, Gallimard, 1984, p. 142.

¹⁰) Idem, *La défaite de la pensée*, 1987, p. 153.

MIC DICȚIONAR

REABILITARE. Cît timp trebuie să treacă între condamnare și reabilitare, între uitare și redescoperire? Dacă am ști exact, în acest caz, cifra obligatorie a anilor, ar însemna că am descifrat un esențial mister al istoriei. Neafîindu-l, sîntem siliți să ne limităm la conjecturi.

Două categorii de oameni își fac din eternitate o obsesie: artiștii și politicienii. Dacă restul muritorilor privesc la ce va fi după cu teroare, împăcare sau revoltă, artiștii și politicienii își ațintesc într-acolo privirile cu speranță. Cu speranță egală, dar cu sanse diferite. Destinul se joacă cu două feluri de eternități.

În tabăra artiștilor, lucrurile sînt clare: nu există nici un fel de regulă. Majoritatea celor ce au înnegrit hirtia, zgîriat pinza și urechile ori cioplit piatră se evaporază ca autori odată cu dispariția lor fizică. **Requiescant in pace!** Ei formează contingentul stabil de uitare pe care se înalță cultura ca „fragment al fragmentelor“, după cuvintele unui personaj mult prea sigur de nemurirea lui.

Cîtiva, puțini, n-au nevoie de reabilitare sau de redescoperire: Shakespeare, Goethe sau Beethoven și-au văzut gloria cu ochii, iar aceasta n-a încetat să urce amețitor din clipa închețării traseului terestru al oamenilor. Si ei se odihnesc, dar nu în pace, ca cei dintii. Sînt într-o odihnă relativă, agitată și des comemorată. Există și categoria rară a celor care, aparent uitați, își manifestă prezența imediat ce bate un nou vînt spiritual. Vermeer, Johann Sebastian Bach sau Stendhal ar fi dormit și astăzi dacă oamenii nu

se aruncau asupra operei lor în căutarea unui răspuns pe care ei credeau că l-au găsit aici. Cît despre Sadoveanu ori Arghezi, în ciuda valorii lor strivitoare, ei vor mai aștepta, probabil, înainte de a fi reprimiți în cultura noastră pe usa din față: erorile și compromisurile unui geniu cîntăresc de zece ori mai greu decît cele ale unui om obișnuit. Din fericire!

Dar cu politicienii lucrurile se schimbă, pentru că la întrebarea „În cît timp se vindecă o rană sufletească?“ răspunsurile vor fi extrem de variate: de la cîteva luni la niciodată. Despre idolul unei generații încep să apară biografii obiective și critice chiar din timpul vieții lui; anul sau anii de după moarte aduc profuziune; el are sansa ca fraza ce-l va defini într-o viitoare enciclopedie să fi fost formulată atunci cînd eroul putea încă s-o citească, fie că se numea Churchill sau Charles De Gaulle. Făcînd în viața lor de oameni politici mai ales fapte bune, conștiința publică s-a grăbit să-și îndeplinească datoria de grațitudine; nimic nu e mai ușor de uitat decît binefacerea și nimic mai plictisitor decît recunoștința.

Pentru cei care s-au ilustrat în istorie prin lăsarea unei urme cît mai largi de singe sau de suferință, reabilitarea așteaptă ceva mai mult. La unii, ea nu va veni niciodată: cărți care să încerce reabilitarea lui Stalin sau a lui Hitler vor avea înatodeauna aerul unei farse de gust îndoelnic. Micii Stalini și micii Hitleri — puzderie în veacul nostru — își vor avea în postumitate partea lor de traversare a deșertului. Crimele nu pot fi iertate,

Universul francofon

AM PARTICIPAT zilele trecute la a zecea adunare generală a Asociației universităților parțial sau integral de limbă franceză (L'AUPELF), reprezentând, alături de colegii mei Paul Miclău și Ioan Pinzaru, Universitatea din București. Noi, românii, intrăm în categoria celor care folosesc parțial limba franceză în universitățile lor. Nu am fost, se înțelege, singurii invitați din Europa de Est. Colegii noștri polonezi, cehi, maghiari, bulgari, iugoslavi erau de față și, având o limbă în care să ne înțelegem, am discutat în repetate rânduri... despre ce altceva dacă nu despre neajazurile noastre, adică despre situația noastră economică și politică?... Am observat un fapt curios: folosim toți, la figurat bineînțeles, același limbaj, semn că, în ciuda altor lucruri care ne despart, gândim cam în același fel. Asta înseamnă că experiența comună sau, mai bine zis, suferința noastră comună ne-a apropiat mult unii de alții. Doamna Husti, profesoară la Universitatea din Budapesta și, dacă înțeleg bine, funcționară în Ministerul Educației Naționale din Franța, a vorbit în Adunarea generală în numele universităților francofoni din Est și, trebuie să mărturisesc, a vorbit bine. A spus, altfel zis, ceea ce s-a întâmplat cu această limbă în anii totalitarismului și a exprimat corect nevoile noastre.

Ideea de a accepta un singur vorbitor pentru Europa de Est nu-i, desigur, satisfăcătoare pentru toată lumea pentru că Europa de Est nu mai este un lagăr socialist și nu mai reprezintă azi o unitate geo-politică de monolit, cum le plăcea oamenilor noștri politici să spună până mai ieri. Națiunile din această parte au tradiții și identități spirituale diferite. Ca latini, noi, românii, sîntem mai aproape de Franța și, deci, de universul francofon. Asta nu înseamnă că românii nu învață și alte limbi străine și nu folosesc în cercetările și în dialogurile lor și alte mijloace de comunicare. Franceza duce azi o bătaie dură pentru a recăpăta terenul pe care l-a pierdut în ultimele decenii și, ascultându-i pe universitarii din Canada sau pe cei din țările francophone africane, am înțeles că ei au câștigat multe bătălii dar n-au câștigat încă războiul. Peste tot în lume numărul universităților anglofone crește și noua Germanie, reunită, nu stă nici ea degeaba. Economia ei puternică o ajută enorm și posibilitățile ei de a finanța un program de expansiune a limbii germane sînt mari. Banul continuă să fie, așadar, motorul acestor acțiuni. Dar din fericire, nu-i singurul. Cineva, un vorbitor al cărui nume nu l-am reținut, a făcut o observație inteligentă: franceza, ca limbă de comunicare internațională,

reprezintă o viziune asupra lumii, expresia unei culturi și, în mod cert, reprezintă un mod de a înțelege și de a face politică în lumea de azi. O idee pe care am regăsit-o și în intervenția (remarcabilă) a domnului Arthur Bodson, rectorul Universității din Liège, și — aleg un exemplu din alt plan — în discursul domnului Abdou Diouf, președintele Republicii Senegal și președintele în exercitiu al țărilor francofone (simplific puțin formula).

TOȚI au subliniat necesitatea unei deschideri spirituale și au avertizat asupra primejdiei pe care o reprezintă uniformizarea și tendința de a domina, indiferent prin ce mijloace, o lume, cum este lumea contemporană, care refuză să mai accepte dominația marilor puteri. Francofonia vrea să rămână „un grand dessein d'espoir” și se opune oricărei forme de egoism și de integrism. În documentul final (La Charte de Paris) se spune limpede că universitarii din Africa, America, Europa, din Oceanul Indian, din Caraibe, din Asia de Sud-Est și din lumea arabă înțeleg că limba franceză facilitează dialogul dintre culturi și că L'AUPELF se sprijină pe „respectul scrupulos al autonomiei instituțiilor și pe suveranitatea națiunilor”. Nu este vorba, așadar, de a reprimă tradițiile spirituale naționale, ci de a asigura o formă eficientă de cooperare științifică și culturală și de a sprijini, pe această cale, cunoașterea și apropierea dintre națiuni. Domnul Alain Decaux, Ministrul Francofoniei, a insistat în intervenția lui asupra acestei „prise de conscience” pe care o poate aduce limba unei vechi și mari culturi europene.

N-au fost uitați, în această dezbatere, nici filozofii culturii și istoricii religiei. Cineva l-a citat pe Georges Dumézil, care în studiile sale privitoare la lumea indo-europeană a avansat ideea că originalitatea latină stă în faptul că a transformat mitologia și epopeea strămoșilor în istorie, a făcut din zei și eroii lumii antice niște ființe umane și le-a învățat că destinul lor depinde de ele însele. Latinitatea a creat, altfel zis, spațiul profan și l-a substituit spațiului sacru. Cum se împacă acest spirit cu mitologiile, istoriile și culturile ponașilor din lumea arabă sau cu cele din Africa francofonă? Iată o temă ce se poate discuta. Latinitatea însăși nu este un concept unitar și nu mai acoperă, azi, un spațiu omogen, ușor de identificat. Noi, românii, sîntem latini orientali, creștini — în cea mai mare parte — ortodocși și este stupid să deningem, de pildă, faptul că nu sîntem latini catolici. Nu sîntem sau n-a fost să fie și pentru acest lucru trebuie să fim rușinați și supărați așa cum măr-

Fratele meu, actorul...

INTR-UNA din serile de pe la sfîrșitul lunii noiembrie, invitat de un prieten, dar și de afișul pe care strălucneau câteva stele de prima mărime ale teatrului românesc, am intrat, cu îngrijorarea vagă pe care o încerc în aceste clipe de așteptare dinaintea stingerii luminilor și de ridicarea cortinei, la spectacolul **Actorii** de la Teatrul Mic. Și trebuie să spun de la început că nu mi-a părut rău, deși nu se juca nici o tragedie, nici o comedie, adică o piesă anumită care să mă țină treaz, cu atenția mărită, cu ochii holbați și urechile ciulite, la desfășurarea vreunui conflict mai mult sau mai puțin verosimil: pe scindura vrăjită, dar și prin trese scaune și în holuri, în timpul pauzei, s-a structurat totuși un discurs artistic emoționant și coerent al cărui centru metafizic și punct de convergență al tuturor mesajelor l-aș numi, oximoronic, căci așa e moda postmodernă, monologul pe mai multe voci despre condiția actorului: un monolog, mai întîi, fiindcă subiectul, conținutul, textele tuturor replicilor, tiradelor mai strălucite sau mai palide sînt aceleași — vizind statutul ontologic al actorului ca sfîșiere profundă între *homo fictus* și *homo verus*, între o față care ride, o față care plînge; apoi, acest monolog se rostosește pe mai multe voci, o dată ținînd seama de actorii care fac spectacolul (Valeria Seciu, Leopoldina Bălănuță, Mitică Popescu, Dan Condurache, Rodica Negrea, Dinu Manolache, Păpîl Panduru, Eusebiu Ștefănescu, Ion Pavlescu, Maria Ploae, Nicolae Dinică, Adriana Schiopu, Petre Moraru, Marius Ionescu, Julieta Ghiga, Nicolae Praidă, Ion Lupu, Dolina Tamaș, Liana Ceterchi, Nicolae Ibrim) și, a doua oară, de autorii textelor interpretate de acești actori (Shakespeare, Molière, Cehov, Caragiale, Ibsen, Büchner, Eminescu, Camus, Rainer Maria Rilke, Arghezi, Nichita Stănescu, Alecsandri, Bernhard, Omar Kavam, Kipling, Pasternak, Gorki). Urmărind o temă comună, unică, dar refuzîndu-și orice fel de inhibiție, prohibiție și restricție prin registrul ei atât de vast și bogat în constante și variabile speculative și, anume, condiția actorului și, mai larg, a artistului sfîșiat de contradicțiile dintre viața reală și cea imaginară, textele, alese probabil de înșiși protagoniștii care, de pe scenă, sînt unele mai frumoase decît altele, iar dintre cele ale poezilor, mai strălucite decît decît toate celelalte, partea leului și-a luat-o, cum era și firesc leul britanic Shakespeare: marele Will pentru care viața reală și viața imaginară nu sînt

două entități distincte, ci se confundă într-un inextricabil, violent și enorm *theatrum mundi*, este un reper, o constantă, precum și un liant între diferitele „voci” care compun monologul spectacolului de la Teatrul Mic. Sînt de menționat, printre cei care și-au ales această partitură, Rodica Negrea, Eusebiu Ștefănescu, Dinu Manolache, Ion Pavlescu, Maria Ploae etc. Mitică Popescu „face” un Caragiale (**1 Aprilie**) într-o manieră atât de derizorie, rece, indiferentă, repovestind crima pasională din Cișmîgiu cu aerul unuiu care ar minca semințe de floarea soarelui, încît nu știi al cui e meritul mai mare: al autorului flegmatic sau al actorului care-și rostește o rafinată lehamite? Dar, în final, s-ar cuveni o subliniere specială pentru cele două mari doamne care, prin pasiunea și harul lor, au contribuit decisiv la reușita acestui spectacol: Leopoldina Bălănuță și Valeria Seciu. Amîndouă au avut cîte un „recital” de poezie prin care și-au dovedit înalta clasă, umană și artistică, sau numai una din ele, indiferent care: Valeria Seciu, interpretînd un text din Rainer Maria Rilke (**Orfeu Euridice Hermes**) care transcrie destul de limpede momentul cînd Orfeu și-a aruncat peste umăr privirea fatală făcînd-o pe Euridice să se întoarcă în infern pentru totdeauna. Iși exersează toate ambiguitățile vocii și suflului ei de Pythie care cîntă, încîntă și descîntă, iar Leopoldina Bălănuță, recitînd cu pasiune sacră, de vestală întretîinînd focul într-un templu, face din textul **Elegiei a zecea** de Nichita Stănescu, destul de abstract și avid în marea lui frenezie rece („M-au călcat aerlan / abstracte animale / fugind speriate de abstracti vi-nători / speriați de o foame abstractă, / burtile lor tipînd i-au stirnit / dintr-o foame abstractă”), face, deci, un animal viu, înspăimîntat, vulnerabil, împăcat în final, prin rugăciunea „Tatăl nostru” carele este în ceruri!... În tot timpul spectacolului, privind în seminturic jocul acestor minunați histrioni care s-au străduit cît au putut să nu treacă prin scenă căscînd, un sentiment adînc de milă și exuberanță, sau de milă exuberantă, s-a instalat în sufletul meu: unde este viața lor autentică? Pe scenă? În afara ei, în viața privată? Poate că iubindu-și rolurile, deci înstrăinîndu-se de ei înșiși, sau căutîndu-se pe sine în acele roluri, ei refac drama Străinului lui Baudelaire, care, întrebat de mai multe ori pe cine iubește, răspunde alarmant, agonizant: „Norii, norii, norii...”

Dan Laurențiu

turisește că este dl. Ion Negoitescu într-un recent interviu?!

Destinul nostru a fost să devenim creștini ortodocși și să rămînem latini. Sînsa noastră ar fi să creăm, cu aceste date, o mare cultură care să ne exprime identitatea spirituală și să ne vindece de complexe. Inclusiv de complexul de a nu fi ceea ce nu putem fi. Un complex care se revendică în presa de azi dintr-un fel de mazochism colectiv. Lîngă acest mazochism colectiv există, sugera Huxley, și un narcisism colectiv.

Sfîrșitul unei civilizații se anunță prin mulțumirea de sine și prin incapacitatea de a recunoaște că, dincolo de frontierele limbii tale, începe o altă spiritualitate tot atât de îndreptățită să se afirme. L'AUPELF pornește de la ideea că francofonia este un proiect al deschiderii spirituale și al toleranței... Cei cu care am putut sta de vorbă au mare încredere în acest proiect. Ca latini, românii mai mult sau mai puțin francofoni au toate motivele să-l sprijine.

PREPELEAC DOI

Nu bat cei mulți pre cei puțini...

TREI zile, cit în tratativele, ostile stau nemiscate. Înțelegerea fiind încheiată, solii turci pleacă să informeze trupele de cele stabilite, pe cînd armatele rusești încep retragerea în sus pe lîngă Prut, însoțite de un ceaus, ofiter superior la turci, un fel de jandarm, nume predestinat.

Starea ostilor muscălești este jalnică. Neculce le-a văzut mărșăluind...

Atuncea, de cum era leșinată oasle, încă și mai rău leșinasă, fiind închisă atîte zile. Că mai înalte, de nu ave pită, ave carne, că le duce cîredzi de vite multe, iar după ce s-au închis, au luat cîredzile turcii, și nu ave nici carne, nici pită. Si caii hămnisă. Venie turcii aproape de obuz și le arunca pită. (Foarte frumos din partea lor!) Căi să bălega tot apă că altă n-ave ce bălga... Mulți muscali fugie la turci de foame...

Desi practic, bătuți, rușii avuseseră mai puțini morți: 30 000, ei, 120 000, turcii. Dacă muscalii nu și-ar fi răsfrînt forțele și le-ar fi ținut strînse la un loc, „poate ar fi bîrîuit pre turci”. E părerea lui Neculce. La fel, turcii, dacă n-ar fi încheiat pace și ar fi trecut imediat la ofensivă, profitînd de foamea și setea care slăbiseră ostile lui Petru cel Mare, ar fi invins... Dar Dumnezeu le luase mintea, salvîndu-i pre ruși. Fiîndcă, zice cronicarul, nu bat cei mulți pre cei puțini, nici cei

puțini pre cei mulți, ci numai cum va Dumnezeu... Strategul necunoscut.

● Incepe deruta... Marșul retragerii indoaie Moldovei spinarea, obișnuită cu astfel de treceri, dar această dezordonată desfășurare de osti călcîndu-i pămîntul parcă le depășește pe toate. Apoi mai sînt tătarii, războinicii fără tel, cu ochii doar la avutul oamenilor... Atuncea iesie tătarii di prin păduri, bulucuri cu vite, cu robi... Moldovenii încearcă să se apere, să-și salveze bunurile, să-și elibereze rudele, neamurile-duse în robie, dar Șeremet le interzice orice acțiune, precum că așa fusese învoiala cu turcii, să se retragă fără a se mai război. Asta pe blajinii noștri moldoveni îi enervează. Cum adică, să-și lase pe cîinii de tătari să-și jefuiască și să le ia în sclavie nevestele, copiii, surorile, frații?... Feldmareșul le promite moșii, pămînturi, dincolo, va interveni el pe lîngă împărat și vor căpăta tot ce doresc, numai să se abțină să se bată cu tătarii... Si nu-i era și rușine a grăi ce nu să căde, un omu mare ca acela! exclamă cu năduf Neculce. Ceva tot apucă moldovenii să spintece, — vreo sută de tătari pe care îi taie, îi spîrcuiesc la gura Jijiei, eliberînd și robi. Între aceștia se afla și un căptian Tudosie Ciohoranul care îi informează că la Iași nu era nici o armată dușmană, Dimitrie Cantemir

este înștiințat și o iau cu toții spre capitală protejați de un pîlc de două sute de muscali. La Iași, mizerie, nu se găsea nimic din cele de trebuință, mulți fugiseră și încă mai fugeau. Vreo două zile stătu și se odîhni Dimitrie, să-și mai tragă suflul... În acest timp, moldovenii care îi jefuiseră pe balgii, negustorii turci care strîngeau miera și cerea de albine pentru serali sultanului, luminat de luminări moldovene... se duc la domnitor și îi cer să-i taie pre aceștia; care mai era în libertate. Fiîndcă toți fuseseră aruncați la închisoare. Cruzime? Poate. Motivul adevărat însă fusese altul. Nu cumva, dacă situația s-ar fi schimbat, jefuiții să depună mărturie pentru jafurile comise, iar făptașii să fie pedepsiți; că turcii aveau și ei dosarele lor, iar un balgiu mort e un balgiu mort...

● Si iarăși se arată generozitatea de cărturar a lui Dimitrie. De ce să fie ucis, spune el, de ce să-i ciomăgească, sărmanii? Or fi ei de altă credință, dar ce vină au? nu sînt decît niște bieți comersanți, și dacă au greșit cu ceva, le ajunge ce pătîră, și cită pedeapsă de foame au tras la închisoare... Si nici măcar nu exista vreo ligă internațională a drepturilor omului. Dacă, pe vremea aceea ar fi existat o Comuniune europeană, Moldova ar fi fost primită în ea pe loc, doar prin gestul domnitorului ei umanist, tinărul intelectual ajuns șef politic. Dacă în toamna lui 1990, la Strasbourg, în locul celor doi mosnegi triumfali... în fine. Sentimentele nu contează în politică, ba ele se spune că mai mult o incurcă. Totuși. Cînd calculul rece se consumă, la capătul combustiei

lui abstracte rămîind doar vidul, tot bătaia spontană și vie a inimii învinge, puterea ei nedovedindu-se decît pe termen lung...

● Balgiit mai scăpară cu viață și din alt motiv. Nu numai din bunătaea lui Dimitrie; e și chestie psihologică. Dacă l-ar fi lăsat pe jefuitorii să-și ucidă pe negustorii turci — înlăturîndu-se astfel martorii fărădelegii — criminalii ar fi rămas la Iași, liniștiți, fără să se poată aduce contra lor o invinuire directă. Toți, că erau mulți, nu l-ar mai fi urmat pe vodă în pribegie, la muscali. Dar așa, existînd martorii... Nu se știe niciodată. Făptașii se vedeau siliți să împartă soarta domnitorului. Care trece Jijia pe la Popricani, și la Zagaranca, pe Prut, se întîlnește cu oastea rusească.

Aici se termină epica perdantă a sefului de stat și începe marea revanșă, în Cultură.

Un scriitor depunînd mărturie pentru un alt scriitor, care se expatriază: Domnit-au Dumitrașco-vodă țara numai 9 luni în anul 7218 și au iesit din Iași iulie în 16 zile, iar moscalii au făcut război atuncea la Stînilești în iulie 17 zile (la o mie șapte sute și tot unșpe)... Deci de la Prut au purcesu în sus depreună cu moscalii și au trecut Prutul pre la Ștefănești...

Dacă Dimitrie, de la Petreburcu, s-ar lăsa azi în jos către Chisnău... Cît ar avea Dinsul?... Două sute și șaizeci și șapte de ani. Plus cinci zeci, cît trăi... În totului tot, trei sute și șaptesprezece ani. Un Moș de 317 ani. O vîrstă mică, totuși, de adolescent, în comparație cu nemurirea...

Constantin Joiu

Publicistica lui Nae Ionescu

INAUGURATĂ prin **Roza vinturilor** a lui Nae Ionescu, editura omonimă, pe care a înființat-o recent Dan Zamfirescu, nu numai își lămurește, astfel, numele, dar face neechivocă o filiație spirituale. Într-o succintă profesiune de credință, **La început de drum**, editorul afirmă că „nici o altă carte românească nu se cere mai urgent cunoscută și valorificată” decât culegerea de articole de gazetă pe care Mircea Eliade a alcătuit-o în 1937, cu încuviințarea autorului, pentru **Cultura Națională**, și pe care Dan Zamfirescu ne-o pune acum din nou dinaintea ochilor prin metoda care se cheamă „reprint”. Urgența ar fi de aflat „într-o direcție vitală pentru existența națională” și anume reînvierea de „a gândi cu mintea proprie, cu priză la real”. Deși mai îndoielnică, în jumătatea de secol scursă de la dispariția lui Nae Ionescu, nimeni n-a mai gândit cu capul lui în România (comunismul, știu...), să vedem totuși argumentele. Ele sînt, ca mai totdeauna la Dan Zamfirescu, emfatice și nu tocmai la obiect. Ni se spune, bunăoară, că gândirii lui Nae Ionescu i s-ar potrive formula întrebuintată de N. Iorga cu privire la Kogălniceanu și anume „realismul organic”. Nae Ionescu ar fi izbutit, urmîndu-l pe Iorga însuși, dar „ucenicînd” totodată la întreaga gândire europeană, „să dea filosofiei românești, pentru prima oară, o identitate inconfundabilă”, cîștigîndu-i „un loc echivalent cu cel deținut de Descartes în filosofia franceză, de Bacon în cea engleză, de Kant în cea germană și de James în cea americană”. Realismul organic ar reprezenta la noi (funcțional, nu valoric, ce e drept) ceea ce reprezintă aiurea cartezianismul, empirismul, idealismul ori pragmatismul. În toată cugetarea noastră modernă, doar Blaga i-ar putea sta alături lui Nae Ionescu, unul la un capăt, altul la celălalt, al arcului de viaduct pe care circulă ideile cele mai de seamă din acest secol.

Partea proastă este că exorbitantele aprecieri n-au cum fi verificate pe articolele politice (sau referitoare la cultura politică și, în număr mai mic, la religie) cuprinse în **Roza vinturilor**. O singură pagină din prefața lui Dan Zamfirescu aduce în discuție pe gazetar și, aceasta, doar pentru a-l compara cu Hasdeu, Eminescu și, iarăși, Iorga. Majoritatea acestor aprecieri și idei se pot descoperi în postfața din 1937 a lui M. Eliade, care vorbise și el de un realism (istoric) al gândirii lui Nae Ionescu, de înruderirile eventuale (nu însă cu Blaga, ci cu Părvan) și ocolise, cam tot așa, chestiunea mult mai arzătoare (fiind în definitiv la mijloc gazetarul) a doctrinei politice. Nu pot încheia acest preambul fără a menționa scurta prefață pe care Nae Ionescu însuși a scris-o în 1937 și care este cu mult mai la obiect decât acelea ale editorilor săi.

„...Colecția aceasta de articole înseamnă mai degrabă o cronică a celor cîteva ani pe care îi încadrează decît portretul meu doctrinal”, declară el, atrăgînd și atenția asupra cutiei de rezonanță pe care întîmplările zilnice o oferă comentariilor politice: „Iată de ce, articolele acestea — scrise în marea lor majoritate între 1926 și 1933 — apar prea tîrziu sau prea devreme: prea tîrziu pentru a mai păstra prospețimea lor originală, prea devreme, pentru a nu fi urmărite decît în esențialitatea lor, dacă vor fi avînd una”.

După șase decenii nu mai e însă prea devreme ca să ne dispensăm de cele cîteva clișee „esențiale” care au făcut legenda gazetarului și să-i privim, fără prejudecăți, ideologia politică. Trec peste articolele pe teme religioase, interesante și denotînd o bună stăpînire

a domeniului, ca și peste foiletoanele de la sfîrșit, și mă refer exclusiv la textele politice. M. Eliade le-a grupat într-un capitol intitulat **Politica externă** și într-altul intitulat **Cultura politică**. Nu vîd împedecă criteriul. Toate minuiesc aceleași concepte și sînt hrînite de același spirit. Selecția operată din textele apărute în **Cuvîntul**, dar și în alte ziare, este, apoi, extrem de severă, lăsînd pe dinafară cea mai mare parte a publicisticii. Intenția editorului din 1937 de a sugera o anumită imagine gînditorului politic este incontestabilă. Să mai spun și că 1933 — anul la care Eliade oprește selecția sa — este unul de graniță în „evoluția” lui Nae Ionescu spre un legionarism fățiș (care va fi elogiat deschis în numărul omagial al **Cuvîntului**, care-i va fi consacrat, de Sf. Nicolae 1940). În ansamblul publicisticii sale politice, **Roza vinturilor** reprezintă doar capul de drum, în care principalele teme și atitudini sînt abia schițate.

ACESTEA fiind zise, să vedem articolele. Realismul (organic sau istoric) de care M. Eliade și Dan Zamfirescu au vorbit (de altfel, pretenția de a gândi realist o afirmă însuși Nae Ionescu) trebuie luat într-o accepție pe care urmează s-o precizăm. Într-o suită de articole din vara lui 1930 dedicată partidelor politice, Nae Ionescu își pune întrebarea dacă au dreptate partizanii sau adversarii sistemului partidelor. El face următorul raționament: teoretic, un partid este o realitate dialectică, înseamnă parte, așadar, ideea unui partid unic este un non-sens; dar orice partid este dogmatic și exclusivist în lupta lui cu celelalte, pe care le poate cel mult învinge, dar nicicum convinge; și, odată învingător, el tinde să se identifice cu țara (comunistii ziceau cu **poporul**); așadar, tot teoretic, trebuie să acceptăm ideea că partidele ca atare pot dispărea, lăsînd în locul lor unul singur, ca partid al maselor; de unde, procesul se reia în sens contrar. Acest fel de logică i se pare lui Nae Ionescu a fi „de domeniul realităților”. Este modul lui predilect de a trata problemele și nu numai că este un mod abstract, dar poate justifica la rigoare orice. Metodă e aceea a speculației, care derivă condițiile concrete de manifestare a fenomenelor dintr-un plan pur intelectual. În 1931, în politica externă românească se simte o orientare anti-franceză. Presa franceză reacționează, reproșîndu-ne neoloialitatea față de înțelegerile anterioare. Nae Ionescu demonstrează pe larg ceea ce el consideră netemeinicia reproșului, sprijinîndu-se pe ideea că raporturile dintre state nu pot rămîne aceleași la nesfîrșit. Desigur. Dar argumentul logic maschează aici pe cel politic și anume lipsa de simpatie a gazetarului pentru Franța. Tot așa, în 1933, într-unul din primele lui comentarii pe

tema hitlerismului, poziția politică apare învelită în căptușeala unor considerații abstracte. „Impresia noastră — scrie Nae Ionescu — este că, față de frămîntările din Germania, dușmănia aceasta (a guvernelor europene față de naziști — N.M.) pleacă dintr-o lipsă de înțelegere istorică.” Apelul la înțelegerea istorică (argument organicist) vrea să spună că protestele nu-și au rostul decît „atunci cînd se fac împotriva unor fapte ce înfrîng mersul firesc al lucrurilor”. În caz contrar, cînd e la mijloc un mers firesc, ele apar ridicole. Iar revoluția germană ar corespunde unui astfel de firesc, indiferent de greșelile sau exagerările noului cancelar al Reichului! Concluzia: „A fi contra lui Hitler pe tema sălbăciilor, aberațiilor și stupidităților lui e inoperant. Fiți, dacă credeți că se poate — și dacă vă țin curelele — împotriva revoluției germane”.

Realismul lui Nae Ionescu glisează deseori în acest fel de la pretenția de a înțelege necesitatea istorică la justificarea ororii în istorie. A spune că „realitățile dictează” devine la el aproape o abdicare morală.

În definitiv, acest mod speculativ de abordare a evenimentelor nu exclude o foarte precisă ideologie politică. Ea își arată în articolele din **Roza vinturilor** doar cîteva dintre elementele componente, cum am atras deja atenția, dar poate fi îndejus de bine ghicite. Nae Ionescu se numără printre adversarii liberalismului de sorginte franceză, considerînd că influența lui s-a exercitat la noi doar în plan politic și a fost opera unei pături superpuse (termenul eminescian); dezvoltarea economică și socială a țării s-ar fi făcut independent de acest plan, sub influență anglo-saxonă. Ar fi existat două linii paralele: una reală, începută în 1829, cu tratatul de pace de la Adrianopol, alta ideologică, începută la 1848, prin revoluția politică. Adevărata noastră revoluție burgheză, aceea economică, fundamentală, s-ar fi petrecut „fără nici un fel de participare a Franței”. Și Blaga a susținut în epocă idei similare, dar numai în cultură, distingînd între o influență catalitică, stimulatorie, germană, și una modelatoare, imitativă, franceză. Nae Ionescu nu consideră pur și simplu că civilizația noastră s-a bazat pe forme fără fond (ideea junimistă), dar că fondul și formele s-au dezvoltat independent. Disprețul lui față de înfrîngerea franceză merge așa de departe încît afirmă că pînă și aprehensiunile noastre față de Rusia sovietică sînt importate din Franța, neavînd nici un temei. „Primejdia comunistă [...] a trecut de mult”, declară el ritos în 1932, în pragul marilor procese staliniste. Și: „În Rusia se caută astăzi, cîștit, patetic de cîștit, și cu mijloace adesea impresionante, o nouă formulă de viață”. Ca și cum legitimarea „revoluției” naziste n-ar fi fost de ajuns, iată justificat și celălalt extremism, de stînga, și în numele aceleiași logici a realismului organic.

Piața Unirii. Un moment de acalmie

„TOATE țările se adaptează de douăzeci de ani încoace unei noi formule de așezare politică; formulă care își trage inspirațiile dintr-o mentalitate concretă, în contact direct cu realitățile” (mereu realitățile!): această poziție din 1928 indică însușirea punctului de vedere al lui Crainic și al ortodoxiștilor referitor la statul etnocratic. E curios că nici Eliade, nici Dan Zamfirescu nu suflă un cuvînt despre cel mai familiar lui Nae Ionescu dintre toți gînditorii politici români ai anilor 20—30. E vorba de directorul **Gîndirii**. Examinînd în 1930 moștenirea politică a lui Iorga, Nae Ionescu observă că ideea civilizației românești fundamentale și a statului țărănesc a fost trădată de toți urmașii, dar că ea are mari șanse de izbîndă prin „noua mișcare ortodoxă” de la **Gîndirea** și prin acțiunea culturalizatoare carlistă. Naționalismul este prezent în germene în polemica pe care Nae Ionescu a susținut-o în **Cuvîntul** cu I. Frollo, pe tema „românismului”. I. Frollo crezînd, el, că națiunile sînt stări naturale iar confesiunile sînt opțiuni culturale, Nae Ionescu identifică românismul cu ortodoxismul, negînd pe deasupra creștinismului universalitatea de toți admisă. Părerea lui este că formele de spiritualitate nu se pot transmite, fiind stări naturale, deci că importarea la noi în ultima sută de ani (mai exact, după 1848) a civilizației occidentale ne-a condus la o dezvoltare artificială, rea. Cunoaștem teza și de la alții.

Paradoxul ei constă în acceptarea istoricității doar în privința fenomenelor locale, produse în spațiul conviețuirii oamenilor și în condiții multă vreme identice, dar nu și în fenomenele de evoluție temporală. După Nae Ionescu, nemții n-au devenit protestanți după 1518, nici românii din Ardeal, catolici, după 1700: „Mai drept e să spunem, cred eu, că germanii nu au fost niciodată efectiv catolici și că românii n-au devenit niciodată catolici...” Deci reformele n-au putut schimba datul natural al celor două popoare. Este ca și cum am admite că geografia fiind istorică, istoria, ea, nu este istorică. Statul etnocratic este tocmai o astfel de realitate caracterizată de un uriaș imobilism temporal. A fi „român” începuse deja să i se pară lui Nae Ionescu mult mai semnificativ decît a fi „bun român”: căci bun român, adică cetățeni o-nești și utili, pot fi și alogeni, în vreme ce români curați sub raport etnic nu pot fi decît...

Naționalismul à outrance al lui Nae Ionescu își vîdea cele dintîi mlădite deja în articolele politice de dinainte de 1933 pe care le-a reținut M. Eliade în **Roza vinturilor**. Transformarea lui în legionarism s-a înfăptuit în anii următori. Să zicem că M. Eliade nu avea o perspectivă netă asupra transformării (deși el n-a conceput antologia în 1933, ci în 1937!) și a putut închide un ochi asupra ei. Dar Dan Zamfirescu nu mai are dreptul să-i închidă pe amîndoi, astăzi, cînd ideologia politică a lui Nae Ionescu ne este integral cunoscută. Nu-i reproșez că a republicat **Roza vinturilor**. Sînt în principiu contra cenzurii. Totul trebuie publicat. Dar sînt și contra trecerii sub tăcere a lucrurilor. Faptul că editorul nu-și avertizează cititorii ar mai fi putut fi, încă, socotit o omisiune accidentală, dacă el n-ar vorbi de „imperativul categoric al ceasului” actual pentru repunerea în circulație a articolelor sau de „cea mai urgentă obligație” sau de o „realitate uimitor de asemănătoare cu cea de azi”. Aceste formulări, lipsite de simț critic, pe care le putem extrage din prefață, ne pun serios pe gînduri cu privire la linia ideologică la care Dan Zamfirescu aderă în acest mod deschis. Toate elogiile la adresa gazetăriei lui Nae Ionescu, pe care le-am pus inițial pe seama emfazei obișnuite a editorului contemporan, capătă, în acest context, un înțeles absolut inacceptabil și dezvăluie o filiație spirituală.

În grafie latină

● **POETI FORMAȚI ÎN TIMPUL DICTATURII LUI... TITU MAIORESCU.** La Editura Literatura Artistică din Chișinău a apărut de curând o antologie realizată și prefată de Eugen Lungu: **Poeți de pe vremea lui Eminescu**. Volumul este redactat în grafie latină. Se aduce astfel la îndeplinire și în Moldova de peste Prut, cu o întârziere de o sută treizeci de ani, ordinul dat de Ion Ghica în 1860 — în calitate sa de prim-ministru și ministru de interne — ca toate publicațiile să renunțe la literele chirilice și să treacă la alfabetul latin.

Din prefața lui Eugen Lungu aflăm că la Chișinău există și alte întârzieri care nu mai pot fi acceptate. Astfel, în manualele școlare continuă să se afirme, ca în perioada sociologismului vulgar, că **Junimea** a fost o societate „reacționară”, propovăduind teoria retrogradă a „artei pentru artă”, că **Eminescu** a avut de suferit din cauza „despotismului lui Titu Maiorescu” etc. Asemenea idei fosilizate pot fi găsite până și în volumul II din **Istoria literaturii moldovenești**, apărut în 1988! Este de înțeles ca în timpul lui Stalin, când U.R.S.S. gema de democrație, autoritatea lui Titu Maiorescu să fi fost privită cu superioritate, ca o formă depășită de tiranie spirituală însă azi, în absența celui mai mare democrat din istoria omenirii, putem deveni mai concesiivi...

Prin antologia sa, Eugen Lungu ne obligă să ne aducem aminte că, în afară de Eminescu, din **Junimea** au făcut parte și alți poeți: A. Naum, V. Pogor, I. Ianov, N. Scheletti, N. Gane, D. Petrino, Th. Șerbănescu, S. Bodnărescu, M. de Bonacchi, Negruzi, I. Pop-Florentin, S. Vărgolici, M.D. Cornea, M. Pompiliu, D. Olănescu-Ascanio, V. Micle, M. Cugler-Poni, N. Volenti. Poeți pe care criticul îi numește exact „de pe vremea lui Eminescu”, dar care azi ni se par preeminescieni, din cauza uriașului pas înainte pe care l-a făcut autorul **Luceafărului**, modernizând radical creația lirică. Între el și contemporanii săi pare să existe acum o diferență de un secol.

Datorită împrejurării că recent a apărut **Levantul** lui Mircea Cărtărescu, simțim tentați să citim și antologia **Poeți de pe vremea lui Eminescu** ca pe o comedie a literaturii. Nu ne vine să credem că oamenii serioși, cu reținută și papion — așa cum pot fi văzuți în inspirația iconografie retro de care beneficiază volumul — făceau cu toată convingerea declarații de dragoste atât de naive: „Cînd zeli cei puternici pe-o ființă muritoare / Revărșă a lor bunuri așa nemăsurat / Oricine de o vede în sufletul-i tresare / De-amor înduplecat. // De-aceia și în mine întâia ta vedere / Un foc fără de margini deodată au aprins / Simțit-am deodată a zeilor putere / Prin care m-ai învins.” (**La o jună greacă** de Vasile Pogor). Nu cumva ei ofereau în mod intenționat cititorilor o paradă de stiluri desuete, ca să se amuze?

Nu, ei erau cu adevărat naivi și stingaci. Dar aceasta nu înseamnă că le lipsea lirismul. În versurile lor sublimul și ridicolul coexistă. Frumuseții eminesciene diluate sau cristalizate abia pe jumătate ne întîmpină la tot pasul. Parcă am fi dat peste o a doua ladă cu manuscrise a lui Eminescu, cuprinzînd nu ciorne, ci ciorne ale ciornelor sale. Sînt prefigurare toate tonurile din poezia eminesciană: „Ideal ascuns în ceriuri! culme adumbrată-n stele! / Rug ce-ai ars în al meu suflet ca tîmbăla pe altar! / Flacăra nemistuită, visul lacrimilor mele! / Printre veacurile stîlșite eu te caut cu amar!” (**Ideal** de Anton Naum); „Treceți ca visul, treceți ca norul, / Ani de juneță, ani de amor; / Treceți ca floarea, ca și izvorul, / Ca și parfumul cel trecător!” (**Treceți ca visul...** de Nicolae Scheletti); „În zadar se duce noaptea și pe urmă-i ziua vine; / Cînd știu că-ntr-această lume nu m-așteaptă nici un bine, / Și că ziua cea de astăzi are-a fi ca cea de ieri: / Fără mîngieri visate, fără nobile dureri...” (**Între viață și vis** de Theodor Șerbănescu).

Poeți de pe vremea lui Eminescu. Antologie, prefată, consemnări critice și adnotări de Eugen Lungu. Chișinău, Literatura Artistică, 1990.

Leonida Lari, **Anul 1989**, Chișinău, Editura Hyperion, 1990.

Arcadie Suceveanu, **Arhivele Golgotei**, Chișinău, Editura Hyperion, 1990.

Există și texte scrise cu o veselie săltărească, à la Alecsandri. Iată un exemplu: „În sfîrșit azi înc-o dată / Calcă-n tine-al meu picior, / Bucovină adorată, / Dar — străin și călător! / Cupră multă, multă vreme, / Mai vîd cerul tău senin; / Însă inima-mi ce geme / Nu-și alin-al ei suspin” (**Întoarcerea în țară** de Dimitrie Petrino). Însă în marea lor majoritate poemele din antologie intră în raza eminescianismului.

Apariția volumului **Poeți de pe vremea lui Eminescu** la Chișinău nu este lipsită de semnificație. Ea constituie însă o dovadă a afinității profunde manifestate în acest spațiu cultural pentru spiritul poeziei eminesciene. Aproape toți poeții basarabeni de azi sînt descendenți — mai mult sau mai puțin emancipați — ai lui Eminescu. Dacă recitim — din acest punct de vedere — antologia **Constelația lirei** publicată în 1987 la Editura Cartea Românească, descoperim în cuprinsul ei zeci de variante ale eminescianismului.

Pe de altă parte, apariția volumului **Poeți de pe vremea lui Eminescu** certifică și capacitatea conștiinței estetice actuale din Basarabia de a se detașa de eminescianism, de a-l privi ca pe un fenomen istoricizat. Comentariile critice semnate de eminentul critic și istoric literar Eugen Lungu se remarcă prin luciditate. Este evident

pace, / Se tot face arătură / Peste dave geto-dace. // Eu cuprind cu ochii cîmpul / Ce îmi stă rîni în față / Și simt cum se stringe timpul / Mie dat pentru viață.” Însă impresia de ansamblu este aceea de seriozitate și demnitate, de abandonare decisivă a oricărei forme de cochetărie din cauza intrării într-un regim de austeritate, specific celor care vorbesc în numele unei colectivități.

Versurile de mai sus le-am extras din cea mai recentă carte a Leonidei Lari, intitulată ca un memento **Anul 1989**. Este anul în care la Chișinău, după mari presiuni exercitate de populație și indeosebi de scriitori asupra autorităților, s-a adoptat alfabetul latin. Cum însă anul 1989 înseamnă foarte mult și pentru România, titlul ales de Leonida Lari devine un posibil simbol al unității tuturor românilor, în împrejurări istorice excepționale.

Ar fi o greșală să tragem concluzia că Leonida Lari este exclusiv un apostol al cauzei naționale. Toată gama trăirilor dintr-un suflet de femeie, de la agonie la extaz, își află loc în poezia sa. Un lirism tulburător își are originea într-o fascinație a poetei față de mediul acvatic: „Mă-ademeneste apa... Dintr-o mare / voi fi ieșit cîndva și tu, uimit, / Înspre stihia mea tulburătoare / să mă întorc nu mi-ai îngăduit. // Dar uneori, cînd stau pe țărm de ape, / un glas mă cheamă tinguos așa, / că eu, ca o lunatică a-

coboare de pe scenă și să se răspîndească printre spectatori; în viziunea sa regizorală ar exista o demarcație clară între spațiul ficțiunii dramatice și acela al existenței propriu-zise. La fel, de precis delimitat este spațiul poeziei sale. Cînd începem lectura unui poem înțelegem că trebuie să uităm tot ce ne animă în mod obișnuit, în viața „profană”.

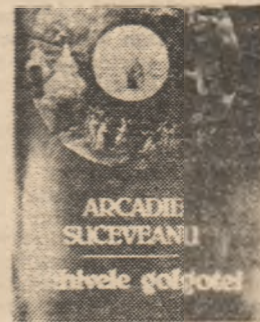
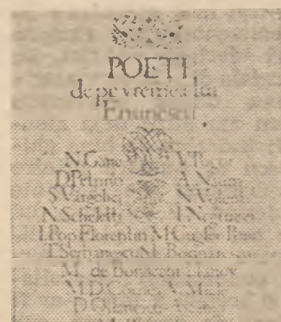
Lingviștii numesc stil înalt acea folosire a limbajului menită să impună respect cititorilor sau auditorilor. Despre poezia lui Arcadie Suceveanu se poate spune că valorifică resursele acestui stil înalt. O declarație de dragoste sună, la el, grav și solemn, ca o simfonie de Beethoven: „Tu ești proiectul unei catedrale / Pe care a visat-o Dumnezeu, / Îngăduindu-mi s-o-ntrădă și eu / În armonia goliciunii tale. // Și la porunca lui (spre a păstra / Materia în forma ei divină) / Vin lebede să moară-n carnea ta. / Albinele-ți zidesc în trup lumină, // Un suflu tainic și un ritm preapleur / Dă forme dulci și linii muzicale / Acestei cititorii medievale // Zidită din lut atic și azur, / În care Domnul, spre-a-i spori misterul, / Adună-n taină tot ce pierde cerul.” (**Catedrală medievală**)

De la o înălțime de rege ultragiat tratează Arcadie Suceveanu răul din lume. Pentru că, trebuie spus, poezia lui nu este semănă și surizătoare, ci are ca dominantă o voință de incriminare fără drept de replică a tot ceea ce falsifică viața individului sau a colectivității etnice. Ca și Grigore Vieru sau Leonida Lari, ca aproape toți poeții basarabeni, Arcadie Suceveanu (n. 1952) își face fără rezerve datoria de a lua atitudine. Însă și-o face în felul său. Nu are nici jalea sfîșietoare a lui Grigore Vieru, nici firescul stupefiant cu care Leonida Lari rostește adevăruri interzise, ci o demnitate inflexibilă, de om căruia educația îi interzice să se supună și să se umilească. De aici, sarcasmul din multe poeme ale sale: „Vine contabilul, întră în mine / Să se convingă dacă mai sînt. / Mă tragă-n calcule fără rușine / Și îmi confiscă moara de vînt. // Doamne-al iluziilor, vine și vine / Vremea să-ți macini propriul mormînt, / Să sapi tranșee, să crești albine, / Să sameni griul drept în cuvînt. // Se recalifică mitul în grabă, / Din vis se scoate sare și plumb. / Zăpada albă abia dacă-i albă, / Totuși ce-i ieftin moare-acum scump... // Azi Don Quijote-i morarul de treabă / Care bea vodcă, vinde porumb...” (**Morarul Don Quijote**).

Rechizitoriile lui Arcadie Suceveanu iau adeseori forma unor parabole. Poetul nu vrea să... atingă răul. Dintr-un fel de silă, el recurge la o rețea de aluzii, ori de cîte ori se vede pus în situația de a numi realități dezgustătoare. Utilizarea parabolei ține tot de distincția intratabilă a poetului. Datorită acestei preferințe, resentimentele sale, chiar și cele mai explozive, încremenesc în forme elegante, statuare, situate în afara timpului: „Sahara ne-a-nghițit definitiv, / Noi mirosim parcă-a Pompei și-a lavă. / Nisip, nisip e-n tîmpla mea bolnavă, / Nisip, nisip secret, conspirativ. // Nisip de-apocalips, nisip, nisip / Se-ntinde ca o plantă carnivoră / Ce ne sugrumă lent și ne devoră, / Viscosă, uriașă, fără chip. // Nisip cîrjind mecanic, monoton, / Și peste tot miraje-nșelătoare / Mîndind viziunea tragice Sahare, // Pe zarea căreia, ca un blazon, / Se vede încă Turnul Babilon: / Un cap de monstru mort, dospind la soare.” (**Imperiul nisipului, Sahara**).

Dacă asemenea poeme, atemporale, aduc aminte de Al. Philippide, altele, în care predomină retorica, se apropie primejdios de mult de vîrtejii liricii lui Adrian Păunescu: „Eu nu cred că salcîmul își crește ghimpi din ură, / Eu sînt convins că scopul salcîmului e floarea: / Nu pentru slavă cîntă pe ram privighetoarea, / Ci de uimire limba i se dezleagă-n gură. // Și nu din întîmplare e iarba asta verde, / Și nu spre a-și spori prezentul și averea — / Din altruism, prieten, albina stringe mierea — / Pornire ce o-naltă, o arde și o pierde.” (**Notații**). Adevăratul Arcadie Suceveanu trebuie căutat în acele poeme de un remarcabil fast baroc despre care vorbeam la început. Limba aleasă folosită de poet în cele mai inspirate texte ale sale, ca și aptitudinea de a face din poezie „în spectacol de gală” constituie o contribuție prețioasă la dezvoltarea literaturii române nu numai de acolo, ci și de aici. De oriunde.

Alex. Ștefănescu

că a trecut vremea admirației naive și nediferențiate față de literatura trecutului.

● **EXPRESIVITATEA LIPSEI DE ISCUSINȚĂ.** Născută în 1948, Leonida Lari face parte din generația lui Dinu Flămând, Adrian Popescu, Horia Bădescu, Ileana Mălăncioiu, Mihai Ursachi, Mircea Dinescu, Daniela Crăsnaru ș.c. Seamănă însă foarte puțin cu ei. Ea refuză să aibă farmec, nesimțindu-se atrasă nici de rafinamentul poeziei livrești și nici de exuberanța unei apologii a tinereții. De altfel, nici nu dispune de virtuozitatea stilistică necesară pentru a se lansa într-o campanie de seducere a cititorilor. Austeră și modestă ca o călugăriță, dar nu și timidă, ea își îndeplinește prin poezie o misiune.

Leonida Lari a devenit vestită prin curajul cu care vorbește în numele unor oameni obligați de multe decenii să tacă. Ea nu consideră că face un gest spectaculos atunci cînd apare pe scena vieții publice și enunță adevăruri care unui eventual agent al poliției secrete ascuns în mulțime i-ar putea provoca un atac de inimă. Poeta vorbește cu aerul cel mai firesc din lume și abia dacă ghicim, în intonația ei, o vechi și bine stăpînită îndrăgire: „Întîi vine tancul și neamuri în două / Despica, și legea se schimbă, / Apoi se începe istorie nouă / Și lecții de limbă. // Încă mai apoi făcătorii de parte, / La fel cum tăiară hotarul, / Pe frații de-un singe și-un duh îi desparte — / Ți-i frate barbarul. // Și-orice încălcare ce lumea uimește / Și seamănă a ocupare / În stilul rusesc într-un fel se numește: / Doar eliberare.” (**Marea adunare națională**). Sesizăm, fără îndoială, lipsa de suplete a limbii folosite. Însă, într-o oarecare măsură, neîndemînarea poetei devine un element de expresivitate, autentificînd sinceritatea trăirii. Virtuozitatea stilistică este de multe ori receptată de cititor ca versatilitate. Iscusința pare perfidă. Prin contrast, stîngăcia sugerează uneori o candoare de fond, o incapacitate de adaptare la împrejurări, o cinste inflexibilă. În aceste frumusețe săracă a lipsei de iscusință constă valoarea poeziei scrise de Leonida Lari. Bineînțeleg că există și numeroase situații în care insuficiența stilistică apare pur și simplu ca insuficiență stilistică. Așa se întîmplă, de exemplu, în următoarele două strofe din poemul **Moldovă**: „De prea mare-n noi cultură / Și solii de bună

proape, / pășesc pe valuri fără-a mă-neca.” (**Sub cumpăna apei**). Din această obsesie s-a ivit și poemul **Delphinul**, în care poeta își imaginează un schimb de destin între ea și animalul misterios din adîncul valurilor: „Dar nu-i așa, o Doamne, chiar astăzi pe-acest mal / Delfinu-o să se-arunce nemaoprit de nime, / Căci și pe mine astăzi cel mai temeinic val / Mă va lua cu dînsul la mare adîncime. // O lună cu securea se va ivi apoi / Și va tăia hotarul ce astăzi ne desparte, / Și noaptea ca un lacăt s-a-nchide peste noi, / dar n-o să ne mai pese, căci noi vom fi departe.”

Alte poeme, mai puțin inspirate, evocă satul natal și lumea copilăriei, cu o duioșie care o are ca model pe aceea a lui Esenin. Aceste poeme nu îi reușesc Leonidei Lari din cauză că ea — culmea! — este lipsită de sentimentalism feminin specific lui Esenin. Poeta pare să facă parte dintre acele ființe care nu pot plînge. Dragostea ei este aspră și stingace, fără urmă de calinerie.

● **POEZIA CA SPECTACOL DE GALĂ.** Arcadie Suceveanu cultivă o poezie solemnă și plină de fast. Noua sa carte — **Arhivele Golgotei** — consacră o înrudire spirituală cu aristocrații ai poeziei ca Ion Vinea sau A.E. Baconsky. Faptul că poetul își etalează cu o mîndrie dusă pînă la bravadă apartenența la lumea creației populare — „Acesta sînt. Prin oase-mi sună doina / Sfînt și curat, ca aurul de preț.” (**Refuzarea circuitului**) — reprezintă documentul unei stări de spirit de la un moment dat și nu o definiție verosimilă a individualității sale artistice.

Dacă versurile s-ar putea cîntări, cele din **Arhivele Golgotei** ar atîrna destul de greu, fiind încărcate de poadoabe. Arcadie Suceveanu nu ține — și nici nu vrea să țină — pasul cu moda fabricării poeziei din proză. Evită cu grijă să fie prozaic. Fiecare poem este plin pînă la refuz de poezie. Bogăția de imagini — îndelung căutate și atent slefuite — conferă creației sale un fast baroc.

Impresia de solemnitate este creată de la început, prin trecerea abruptă de la limbajul vieții de zi cu zi la un limbaj poetic specializat. Confuziile între cele două planuri ale limbajului nu sînt posibile. Dacă ar fi regizor, Arcadie Suceveanu nu ar lăsa cortina ridicată în timpul intrării spectatoriilor în sală, nu ar admite ca actorii să

Evocările lui Șerban Voinea

SERBAN VOINEA a fost unul dintre fruntașii social-democrației românești din deceniile interbelice și, apoi, — în exil — până prin 1968. Se numea Gaston Boeue, fiind francez ca origine. Mama sa a venit în România, împreună cu fiul ei, copil, să găsească de lucru. Avea să-l cunoască, aici, pe Henri Stahl, cunoscut profesor de stenografie (a fost și stenograful Camerei Deputaților, N. Iorga datorind serviciilor lui Stahl câteva cărți, la origine cursuri universitare) și s-au căsătorit. Din această căsătorie aveau să se ivească Henri H. Stahl, probabil cel mai mare sociolog român din totdeauna, și prozatoarea Henriette Yvonne Stahl. Cel ce-și va lua pseudonimul, prin 1919, Șerban Voinea era, deci, frate vitreg cu sociologul și cu prozatoarea. Tânăr de mare cultură, a devenit, prin 1914—1916, activ în mișcarea social-democrată, rămânând fidel, pe aceste poziții doctrinare, și după 1921. I-a cunoscut îndeaproape pe doctrinariii mișcării din țară (cu deosebire pe Gherea) și pe cei din Occident (Kautski, Otto Bauer, Martov, Victor Adler, Bernstein), stabilind trainice legături cu Internaționala Socialistă. Se făcuse remarcat prin contribuțiile sale sociologice. Studiul său **Marxismul oligarhic**, din 1924, e o remarcabilă contribuție la dezbaterile, cu mare ecou în epocă, iscată de cartea lui Șt. Zeletin, **Burghezia română**. Mai înainte, tradusese și prefăcuse vestita carte a lui Kautski, **De la democrație la robia de stat**, studiu polemic împotriva lui Troțki și Lenin. În 1945 își publică teza, din 1927, susținută la Collège Libre de Sciences Sociales, având ca titlu **Revoluția democratică și împreună cu H.H. Stahl, manualul Sociologie**, iar în 1947, în aceeași colaborare publică **Introducere în sociologie**. În 1946 a fost numit ambasador al României la Berna (l-a luat cu sine pe poetul Ștefan Baciu ca atașat cultural). N-avea să se mai întoarcă atunci când, în 1948, a fost rechemat. Se lămurise deplin ce vrea să însemne democrația populară. Lungul, chinuitorul exil nu l-a înfrânt. Devenise o figură importantă în organizările conducătoare ale Internaționalei Socialiste, continua să scrie, să militeze și să reziste. A decedat, la Paris, în 1969, având 75 de ani.

TOCMAI în ultimul an al vieții s-a gândit să-și scrie memoriile. Trebuia s-o fi făcut mai demult. Tot amînase proiectul la care se tot gândise, crezînd că timpul (aparținerea unei familii de longevivi) îl va îngădui. Cînd semnele s-au apropiat, s-a așezat înaintea unui magnetofon și a început să povestească. Era prea tîrziu. N-a izbutit să treacă mult de început și i-a venit sfîrșitul existențial. Dar ceea ce a izbutit să încredințeze casetei este de mare interes documentar, istoric, luminînd, din interior, momente și fapte rămase neclarificate, sau evocînd personalități care merită să fie readuse în scenă. Nepotul lui Șerban Voinea, profesorul de antropologie Paul H. Stahl, stabilit la Paris, a recuperat acest legat și l-a publicat de curînd. Calități expresive nu au aceste relatări tîrzii — abundînd în oralități și repetiții. Dar au, adesea, culoare, alunecări spre sumară portretistică și, incontestabil, recrează un fragment de epocă. Pentru cei interesați de istoria perioadei 1918—1923 și, mai ales, de tradiția social-democrației românești din acei ani, relatările memorialistice ale lui Voinea sînt de mare folos și, adesea, cuceritoare. Știu bine, subiectul e, astăzi, ingrat. Cine mai are răbdare și toleranță necesară pentru a discuta sau a afla detalii despre momente din istoria social-democrației românești și, chiar, europene. Acum, cînd totul (poate, pînă la un punct, explicabil) e privit otova, nimeni nu mai poate parcă deosebi între social-democratism și comunism, iar cuvîntul socialism e privit, global și nediferențiat, cu oroare. Și, totuși, sînt și astăzi, în țări foarte dezvoltate, puternice partide social-democrate, unele aflate chiar, în urma unor alegeri perfect democratice, la cîrma statului, iar fruntașii acestor partide sînt personalități mult stimate. Examenul analitic trebuie, de aceea, să deosebească între adevăr și eroare, esență

și aparență, operînd cu instrumente diferențiate și, oricum, tot ceea ce intră în sfera istoriei (evident politice) e întotdeauna născător de interes. Iar relatările lui Voinea, repet, se înscriu în acest spațiu relevant. Un episod caracteristic mi se pare a fi tratativele duse de Voinea și alți prieteni social-democrați, prin 1920, cu unii fruntași politici pentru formarea unui guvern de coaliție. Memorialistul nu precizează data evenimentului. E, probabil, că s-a petrecut, cîndva, prin 1919 sau 1920. Generalul Averescu le propunea social-democraților un portofoliu, chiar două, într-un guvern concentrat condus de el, cu condiția participării masive a muncitorilor la o manifestație asalt împotriva puterii. „Această activitate, istorisește Voinea, a culminat printr-o întîlnire rămasă celebră, deși secretă, care a avut loc la restaurantul Enescu, lângă Palat... Am luat parte, la acea consfătuire, toată elita politică a țării românești. Era nu numai generalul Averescu cu Argetoianu ca aghiotant, dar era și Tache Ionescu, erau reprezentanți din partea basarabenilor, erau o serie de bucovineni, mă rog... cu Măniu în frunte. Din discuție se vedea că partenerii noștri nu cutează să pună problema fătis, să spună exact ce vor. Pînă ce, plictisit, Argetoianu a spus: «Ce mai calea-valea, să spunem lucrurilor pe față. Noi vrem să răsturnăm guvernul printr-o manifestație violentă la care să cadă, eventual, și victime. Dumneavoastră, socialiștii, scoteți muncitorimea pe stradă, generalul Averescu se pune în fruntea lor și mergem așa la Palat. N-au să cuteze să tragă și chiar dacă trag, tot nu o să fie un măcel și guvernul cade cu siguranță». Evident, social-democrații au refuzat. „Dar în jurul acestei întîlniri, s-a creat o adevărată legendă. Se vorbea de conspirație și toată lumea voia să afle ce anume a fost și cum au decurs lucrurile. Mi-aduc aminte că Iorga m-a rugat pe mine să-i spun exact ce a fost la Enescu... Nu am vrut să-mi calc cuvîntul și am refuzat. Aduș că din partea partidului eram reprezentați acolo de Ilie Moscovici și cu mine“. Voinea a rămas, mărturisește, în bune relații cu Argetoianu, apelînd la el, cînd era nevoie, chiar dacă ocupa demnitatea de ministru la Interne. „Îmi aduc aminte de ultima întîlnire (pe) care am avut-o cu Costică Argetoianu la Paris în 1946. Mă aflam în capitala Franței și mi-a trimis vorbă, era și el în Franța, să vin să-l văd că e bătrîn și nu se mai deplasează ușor. Am fost la el la hotel, la Continental, și, spre surprinderea mea, mi-a spus că vrea să plece în țară... Am văzut că într-adevăr nu e o glumă“. La insistență, Argetoianu i-a spus: „Domnule, uite ce este. Eu mă duc sub cuvînt că vreau să întemeiez un partid (am aflat, după aceea, că ar fi fost chiar unele încercări și convorbiri cu comuniștii în ve-

derea alegerilor împreună), dar realitatea este următoarea: nu vreau să mor în străinătate, vreau să mor în țară și să fiu înmormîntat la mine la Breasta“.

DUPĂ alte izvoare (colectate de mine pe cale orală) reîntoarce-rea lui Argetoianu în țară ar fi fost perfectată, la Geneva, cu Vișinski care i-a promis, în schimbul colaborării, libertatea și demnitate publice. Argetoianu, luînd de bună asigurarea sinistrului Vișinski, fostul prim-ministru român s-a înapoiat, într-adevăr, în țară. Dar, fatalitate, aici nu mai era nevoie de serviciile sale (Tătărașcu, Groza și alții erau suficienți), încît, după o vreme, cînd a fost ținut sub supraveghere unde a continuat să-și scrie memoriile, a fost întemnițat. A murit, în chinuri cumplite, în închisoare, din visul înmormîntării la Breasta alegîndu-se praful. Viclenia destinului a fost mai aprigă decît aceea a versatilității om politic Argetoianu. De unde se vede că viclenia nu este, întotdeauna, un bun sfătător în ale politicii. Să adaug aici o mărturisire a lui Voinea, menționată într-un studiu de prin 1948 (editorul nu-l datează nici la bibliografie) apărut în **Revue Socialiste**, și anume că Petru Groza, reîntors din prima sa vizită la Moscova (septembrie 1945), a povestit că Stalin l-a sfătuit să nu colectivizeze întreaga agricultură românească pentru că — ținînd seama de exemplul nefecit al Rusiei — nu e o soluție bună. Nenorocirea s-a produs însă, și-o fi schimbat, ulterior, Stalin „indicațiile“, au probat cercurile conducătoare comuniste din România exces de zel? Cine ar putea-o spune? Poate că documentele (s-or fi păstrat?) ce vor fi ulterior descoperite vor putea răspunde cum se cuvine acestei întrebări despre adoptarea unei soluții catastrofale pentru agricultura românească.

Un loc important ocupă, în relatarea lui Voinea, momentul afilierei social-democrației românești la Internaționala Comunistă. Autorul socotește că întreaga frământare legată de acest act, cași momentul propriu-zis al afilierei din mai 1921 a fost rezultatul unei stări emoționale. Izbinda revoluției ruse crease o stare sentimentală favorabilă. „Nimeni, precizează Voinea, nu știa însă exact despre ce poate să fie vorba, nici chiar cei mai bine informați“. Unii, chiar în acele condiții, s-au declarat potrivniți afilierei din care s-a născut P.C.R. Voinea a fost printre aceștia („Trebuia un adevărat curaj civic pentru ca în perioada aceea să te declari împotriva Internaționalei a treia“). Cîrînd, după mai 1921, cei centriștii se vor edifica, neacceptînd să se alăture noului partid. Vor rămîne social-democrați de strictă observanță. Dar această decizie, împotriva căreia au avertizat toți

doctrinariii cu adevărat socialiști (la noi a făcut-o Gherea) a adus daune incalculabile. Această schismă a favorizat, în bună măsură, ascensiunea fascismului și a nazismului în Europa cu consecințele sale incalculabile, și tot aici decizii i se datorează instalarea comunismului în Europa de est după modelul Rusiei sovietice. Cele două extreme (de stînga și de dreapta) s-au dovedit a fi la fel de pustietoare, provocînd dispariția, în chinurile lagărelor de concentrare sau ale acelor de tip gulag, a multor milioane de vieți omenești. Omenirea nu și-a revenit, de fapt, din acest coșmar care a marcat, prin groază și însingurare, secolul nostru.

Pavini lucide consemnează Șerban Voinea despre consecințele dramatice ale grevei generale din octombrie 1920 pentru social-democrația românească. A fost o decizie, demonstrează Voinea, necugetată și aventuristă, nepregătită și prost organizată care nu putea duce decît la eșec grav în consecințe. „Greva generală a dat greș și am plătit cu 25 de ani de inacțiune de masă această greșală neiertată a conducerii. Pentru că dacă într-adevăr a fost o greșală, și a fost una, era faptul că cei din conducere, conștienți de primejdia prin care se trecea, cum au fost în special bucovinenii, nu s-au opus mai mult“. De fapt, eșecul grevei generale a contribuit și la adoptarea hotărîrii din mai 1921 care a fracționat partidul social-democrat românesc. De interes aparte este episodul în care povestește cît de mult l-a apreciat Kautski pe Gherea a cărui **Neobișnuit**, într-o traducere franceză, o citise imediat după război și stăruia să fie publicată. „Și atunci mi-a spus și el (Kautski, n.m.), lucru pe care mi-l spusese, de altfel, și Dobrogeanu-Gherea, că tragedia lui a fost că s-a mărginit să scrie în românește. Că dacă ar fi izbutit să se manifeste în mod internațional, adică să fi publicat ceva în franceză, germană sau engleză, ar fi un nume mult mai cunoscut și tezele pe care se sprijinea el, fiind foarte originale, ar fi putut să fie un izvor de influență și în alte țări“. Iar exemplele citate sînt cu totul edificatoare. Într-adevăr, opera sociologică a lui Gherea, netradusă la vreme, este încă una din ocaziile ratate de a ne fi manifestat original în cercurile mondiale de specialitate, cucerind audiență pentru cultura română.

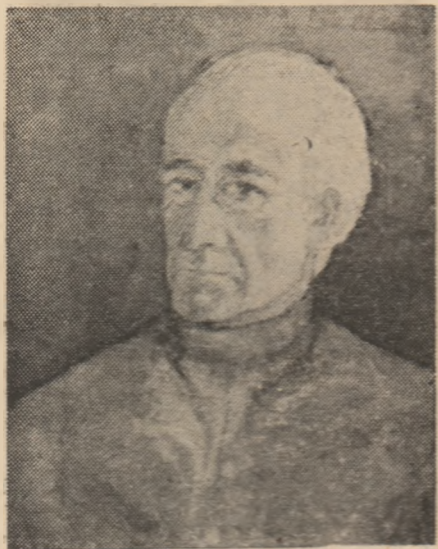
Inițiativa lui Paul Stahl de a publica, într-o culegere, aceste memorii întrerupte (la care a adăugat câteva studii și articole) ale lui Șerban Voinea nu poate fi îndeajuns lăudată. De fapt, nu e o carte în sensul tipografic al înțelesului. E o înmănunchere a pieselor menționate în sumar, dactilografiate, multiplicare și legate într-o broșură în formatul unei, cum se spunea pe vremuri, „pagini ministeriale“. Desigur, piesa de rezistență e, aici, mărturisirea autobiografică. Am găsit și nu puține erori de lecțiune sau cazuri de nedescifrare corectă a înregistrării pe bandă magnetică. N-am spațiu să le menționez pentru a le corecta. Utile ar fi fost și note care să dateze exact momentele evocate sau să fixeze biobibliografia, personajele aduse în scenă. Dar să nu fiu circotaș. Pentru că darul oferit prin strădania prof. Paul H. Stahl e de mare preț și avizații pot face, singuri, corecturile de rigoare.

Pe locul unde s-au jertfit eroii...

Șerban Voinea, *Contribution à l'histoire de la social-démocratie roumaine*, Paris, 1990.

SATUL SI SATUL

Autoportret

TOTUL s-a întimplat în netimp, adică nu în timpul legic, fost istoric. Cu imagini de lumi controversate. În lumea mea lăuntrică se cocea o imagine care avea să fie, dacă nu ghearsă, oricum mutilată de datele vieții, zisă reală. Imaginea pe care o desenam în gând contrazicea puterile ostile ale realității, frust, rece, grob, dacă nu ale umanității; ale unui nucleu de umanitate.

Nu eram unul din romanticii agrești care oftau melodic cu Depărăteanu: „Locuința mea de vară e la țară / Acolo, eu vreau să mor / ca un fluture pe-o floare, beat de soare... de parfum și de amor”.

Eram pasionatul de marile spații ale naturii diverse, de plasicitatea evocatoare a pământului cu o mie și una de clișee pe care le treceam ades pe sub ochiul unei lanterne magice lăuntrice, ezitând asupra căreia să mă opresc, să o definitivez, imagine permanentă, care să mă cuprindă, să mă explice evocând-o. Un cadru natural în care, firesc, să duresc o așezare, un „home” al meu, dacă nu a visărilor noastre, așa cum unii, dacă nu mulți, din tagma „pindarilor de stele”, cum spunea un tânăr poet, odată și-au ales și au clădit un cuib al visărilor. Cîndva, într-un articol despre Arghezi și despre casa lui din apropierea mănăstirii Văcăreștilor, pe dealul „Mărtisor”, căutam în memorie, ciți și unde, în lume, au încheiat în adevăr, un loc, un home al visărilor. O asemenea casă a avut Cezanne, undeva în Franța, la Jas de Bouffan. O asemenea casă au avut...?? Nu pot să întirzii asupra unui pomelnic amintitor de cuiburi ale visărilor noastre...

Eu m-am oprit pe un meleag argeșean, pe o colină, sub tinda Carpaților. Am durat acel cuib cu minile și singele meu și nu i-am jertfit nici o umbră, n-am zidit în ea ca viață vie decît propria-mi viață prezentă și a viitorului.

Cînd colina a primit pe spinarea ei acel stup în care tinjeau să vină și să lucreze albinele gândului, colina a început să răsună de pașii veniți de departe, din lume. Zidurile proaspete au vorbit, au vibrat și au primit tiparul, tapetul unor graiuri pe care nu le puteau traduce umbrele ceasurilor, cuvinte calde, prietenești, spaniole, franceze, flamande au tapetat sensibil pereții proaspeți ai casei de pe colina Pablo Neruda, Raffael Alberti, Thereza Leon și fiica lor Altana, Karel Jonckheere, care mi-a trimis acest poem:

Lettre de Flandre

Rarement l'amitié habite une colline,
on bâtit son refuge de sa propre main
au-dessus de la vallée des hommes
et la haute cime des dures Carpathes
devient le vrai horizon.

Et pourtant,
A la fenêtre ouverte où nous
sommés accoudés
nous nous traduisons le nom d'une
fleur,

le seringat.
Les femmes en riant ont repris leurs
voix de filles
et jouent, charmantes, à petite cuisine.
Sur les dalles que tu a posées comme
un moine
rêve ta plume couvrant son manuscrit.
Quelques coeur à l'affût de joies
et de peines

à inventer ce soir par toi, tout seul.
Cette visite peut-être t'es bienvenue.
Qui sait si de nos mots à l'instant
prononcés,

Un oui, un non, ou quand,
n'aille se réfugier tantôt
entre les lèvres de ton livre,
dans la bouche d'un homme trop
solitaire

pour l'avoir découvert par lui-même.

Parce que tu viens déjà de me le dire.
Peut-être ne le trouvera-t-il pas
Dans une heure nous partons

pour la capitale,
Toi, tu restera, trois sièges de trop.
Je te vois déjà sous la lampe,
closes les paupiers,
remplaçant nos visages absentes
par ceux dans tes pages.
Tu ne le sauras pas,
mais si dans cette nuit d'été
le sommeil du village
amplifie le murmure de ruisseau
dans le val,

sache quand-même
que quelqu'un de nous ne cessera pas
d'écrire assis à côté de toi
avec un fraternel sourire.

La care i-am răspuns:

Karel, — colina încă își mai aduce
aminte,
(doar un conglomerat de roci de
falii de nisip,
de pămînt)
dar colina mea are memorie și chip,
vorbește cu rîsul fără cuvinte,
despre nimic, despre cîte au fost,
cîte sînt.

Adevăratul orizont e cel atîns
de amintire,
El poate fi oprit de dune-n Flandra,
sau de coline argeșene.

Și casa de pe coama dealului
pe care-l știi
e o corabie ce navighează în
încremenire,

E tot aici, catargul ei vibrează,
de cite ori bat alizele dorului,
Imaginea ei pleacă fără mine,
rămîn zălog, sau mașina ar ieși din
cursă,

și toată valea e un estuar
în care navighează posibilitățile.
Știi, cîna cea de taină a rămas așa,
chiar dacă domestice gesturi au cules
tipsiile,

paharele, piinea...
și scaunele, ai dreptate, sînt de prisos,
dar citeodată
se împlinesc unghiul lor cu rați
fantome.

Tocul și manuscrisul nu mai sînt
pe jos,
pe roșiile cărămîzi, în somnul lor,
geometric, adormite;

dîintr-un stejar ucis
meșteri stilpenari mi-au cioplit
o masă pentru scris,
ai loc pe latura potrivnică, de vrei
așază-te

să scrii sau să surzi:
am să aleg cum te gîdesc.
Și brazele au explodat culorile
cu impetuozitatea unei simfonii
florale.

E strigățul colinei mele,
își aminteste, spune fraze vegetale.
Poate la toamnă, dacă tii, va fi
mai palidă,

și-n spatele ei — pădurea sîngerindă
și de ceară...

Colina mea își aduce aminte,
și peste ea, la ore stabilite,
luncă-n cerul limpede sau înorat
marile păsări prevestite-n basme;
le urmăresc, cu toamna, unghiuri
de cocori,

cu nostalgia reșnicei întoarceri,
gîndindu-mă, că poate într-o
migratoare albă,

din Rijmenam, zburînd peste coline,
încrisă în privirea ta albastră,
lăsînd grei nori atlantici peste dune —
vei fi o trăsătură umană de umire
între cîmpia Flandrei și așezarea
noastră...

Stilpeni, August 1963.

(Acest poem, răspuns la scrisoarea-poem
ce mi-a fost trimisă de poetul și eseistul
flamand Karel Jonckheere, membru al
Academiei Regale din Belgia, poem pu-
blicat într-o revistă din Bruxelles).

Erau anii în care, vizitat de marii poeți
pomeniți mai sus, aduși din largul lumii
de o imaterială aripă a timpului de cre-
dințe părelnice pentru mersul umanității,
au mingiait această colină a visărilor nă-
dejdiilor mele. Ele au fost înșelate, mu-
tilate, cum voi fi silit să le arăt în de-
panarea vremii.

Vremea mi-a dovedit că aurul înșală,
că aurul fie el și capilar, al podoabei ca-
pilare minte. Nu lămuresc imaginea, ea
va fi înțeleasă de foarte puține ființe și
va rămîne încifrată pentru alții, pentru
cei ce nu au trăit acele coșmaruri.

Am văzut că dacă aurul înșală, negrul
poate să fie fast, că mătasea părului ne-
gru poate aduce o înstelare minguitoare
existenței. De la această minunată schim-
bare a podoabei capilare, a unor ființe,
contradictorii, cafe mi-au însemnat viața
și viața colinei a devenit alta. Pe colină
casa și-a adăogit linii și încăperi, s-au
înălțat pomi, brazi, tufe de flori și florile
gîndului, imaginile au roit. Veneau cu

zumzet creator albinele pe care le aștep-
tam. Așteptam și oaspeți, prieteni de
aripi, de scris. Au venit și au stat cu mine
privind focul din vatră, gustînd o licoa-
re: Fănuș Neagu, Tomozei, Mihai Dra-
gomir, Lucian Dumitrescu, George Ma-
coveșcu și alții... care, dacă în trecut
chiar, n-au uitat și Colina mea nu-i uită...

Pînă cînd nu mă va mai cuprinde tim-
pul, n-am să uit că mi-am ctitorit o la-
tură a vieții, pe dealurile toamnei, cum
spunea Ion Pillat al cărui suflet a umblat
pe aici, prin apropiatele dealuri argeșe-
ne... „Acolo unde-n Argeș se varsă riul
Doamnei, / și tremură de ape copilăria
mea, / ca Negru Vodă care, descălcînd
venea / mi-am ctitorit viața pe dealurile
Toamnei...”

Poemat se deschidea viitorului vieții pe
colina de pe care vedeam cercul zării ce
înscria departe, munții, cu Negoiul, cu
Păpușa și arcul dealurilor cu drumuri că-
tre Mănăstirea Argeșului, către urbea ve-
che a Cîmpulungului, a Piteștilor, a Tir-
goviștei. Totul era lăudat, începînd de la
acei oaspeți, mari poeți ai limbii străine,
de colegii de breaslă, de ah-urile admi-
rative ale întimplărilor vizitatori, ven-
înd din capitală sau din alte locuri. Am
gîndit că cioplesc în trunchiuri înalte de
copaci imagini din mindria neamului: un
Negru Vodă, un Neagoe Basarab, unele
domnițe ale lor și chipul împodobit de
mari vise și cîntece ale creatorului Lu-
ceafărului. (Dar mi-a luat-o înainte Eve-
rac în al său Pod al Dimboviței).

Dar să știți că umbrele imaginilor ce
le-am visat înviate în lemn, rătăcesc pe
Colina mea și acum. Cine le vede? Cei
care au pingărit locul de odihnă al ace-
lor umbre? Colina mea pe care au învîat
atîtea gînduri și au fost ucise de întune-
ricul din unele capete mari și mici ale
satului?

Iată cum a început mica Apocalipsă a
Colinei mele: Spune Dostoievski undeva
în cărțile sale preparatoare ale operelor
viitoare: „L'homme ne vient pas au
monde pour être heureux. L'homme gagne
son bonheur, et toujours par la souffrance.
...Par la souffrance, telle est la loi de
notre planète; mais cette conscience spon-
tanée, éprouvée tout au long de l'exis-
tance, est une si grande joie que l'on
doit la payer avec des années de souf-
france.”

Folosesc, în vista încercare a Colinei
și Colinei din vizuina, din sufletul meu,
cuvintele lui Feodor M. Dostoievski. El
vorbește despre un personaj, Maria Ti-
mofeevna, care este simbolul amintitului
mit indisolubil cu credința. (O bătrînă i-a
sînt odată:) „La mère de Dieu, a-t-elle
dit, c'est la terre humide, et c'est très
grande joie pur tout humain. Et toute
tristesse terrestre et toute larme terre-
stre, c'est joie pour les humains; et
quand tu auras versé à la terre assez de
larmes pour qu'elle en soit trempée jus-
qu'à un pied de profondeur, tu seras dans
la réjouissance. Et tu ne souffriras ja-
mais, jamais... C'est ce qui fut prophé-
tisé.” M.T. a păstrat cuvîntul: „jamais,
dit-elle, monter sur la colline pointue...”

Figurativ, adică în esență Colina mea și
eu am suferit; veți vedea cum: — Lan-
țul răufăcătorilor, al stricătorilor, a înce-
put cu un băiat de vreo șaptesprezece
ani, fiul unui învățător din Vulturești,
peste pădurea și dealurile din dreptul văii
mănăstirii ctitorite cîndva de voevodul...
A forțat o fereastră, a luat ce i-a poftit
inima, numai cărți n-a luat, nu intra în
deprinderile și tradiția numelui.

ERA UNA din primăverile
ceput ale așezării mele aici
colo de gardul meu, pe în-
ce ducea către pădure,
colectivei și sâtenii plantau pruni
au t, fără să caut să aud, cum o
tînă, care se invirtea printre
plantau puieti, uitîndu-se către loc
spunînd cu destul glas:

— „Ce e cu asta? Ce-a venit în
dealului?”
— „Taci mai tovarășă Homată,
aude!”

— „Să audă.”
— „Săci, fătușo, E om cumsec
poet!”

Cel ce vorbea era un om între
părinte a unor feciori de treabă.
— „Poet? N-avem nevoie de poe-
sîntem oameni ai muncii.” (Anticipa-
dintr-o secvență a viitorului).

Ea era musca la arat. Se invirtea
tre gropile făcute pentru puieti
o groapă de neînțeleșuri pentru
auzeau, fără să o asculte parcă.
apoi să se invirte mai departe, pe
gropilor. Unul din ei, cel pornit
virte, vîzînd că am auzit, tuși în
parcă:

— „Nu luați în seamă. Mulere, n-
— „Nu-i numai atît. E activistă
să arate că are activitate.” Riseră
Am zîmbit și eu în silă.

— „Nu face nimic. Fiecare sâmi-
dește cum poate, dă cit poate. Nu-
— m-am adresat celui ce-mi vorb-
să mă mingie.

— „Chira, Chira imi spune, do-
Aici am încheiat vorba, despre
la arat. De aici ales că bătrînul
și cu feciorii lui am adaos multe
de pe Colină.

Pe întinderea în pantă și în spa-
cului meu, unde se implantase live-
pruni, era liniște, nu veneau vite
că, era un paznic care veghea
strice vitele pomelut proaspăt. M-
ziu, mai tirziu totul se va schim-
Lipseam uneori, chiar vara, în
vacanței, mergînd la București,
buri, la Uniunea noastră, la revista
ta Românească” pe care o con-
Întro zi, alarmă. O telegramă imi
că sus pe Colină s-a făcut spargere.

S-a descoperit făptașul. Feciorul
tătorului din Vulturești. Nu atît pe
lucrurile furate, cit tristețea și se-
de nesiguranță, pingărirea acestui
pe care-l visasem loc de făurit
cărți pentru oameni, pentru oame-
mine, din care unul a început să
temelia la ce visasem și durasem.

Gardurile de sîrmă ghimpată nu
plăcut niciodată. Amintesc de zon-
luptă, de război, de lagăre împe-
de sîrmă ghimpată, unde sînt clau-
înghesuți, prizonieri, unde au mur-
s-au chinuit, s-au torturat milioane
ființe, de năpăstuiți nevinovați.

Dar locul de pe Colină l-am împe-
cu această amintire a chinului și a
după sfatul oamenilor ce-mi lucra-

— E mai sigur! Gard de cărămî-
zid, e scump și lucru mult. De so-
smulg dracii și părinții dracilor
zbenguie cu vitele pe aci, și duc
lemnele sau ațiță un foc în grabă.

m-am supus imaginii nedorite. Zac
Oile, caprele și-au înghesuit tru-
linoase, lărgînd mai tare minile
pătrunderea rozătoarelor. În timp
făcut gardul din nou, tot de sîrmă
pățit; ațiția ghimpi înfiți în gînd
inima mea dornică de liniște: de

Peisaj de RADU BOUREANU

VISAT

de huzureală, ci chemată de nevoia de această liniște pentru un scop, cu visul ca în acest cadru rural să făuresc ceva unit cu farmecul și unitatea acestor priveliști. O mică Arcadie a iluziei, însoțită cu realul. Imi creasem un univers magic, un univers arcadian fragil? Cum îl evocau Bucolicele lui Virgiliu. Sigur, în condițiile vieții în acea vreme, condițiile în general pe planetă, poate.

Eu trăiam atunci convingerea poetului latin că pe lângă fenomenul artei, al frumuseții în sine, pe lângă poezie, oricare altă activitate umană, social-istorică erau sub semnul unei epoci a unei virste de aur.

MĂ UITAM la gardul de sirmă ghimpată, care nu-mi stătea la inimă, am spus mai înainte pentru care pricini, repulsie pentru elemente ce amintesc războiul, claustrarea neilor din țările lumii în lagăre de închisoare a nevinovăției pentru cheful și viziunea diabolică a unor voințe dictatoriale.

Gardul, cu sirmele zmulse, atârând pe lângă parii hiți, unui năruți, arăta presemn, pe cimpurile de luptă, după trecerea tancurilor, după atac.

În livada cu pomi și tufe de flori, jumătate de capre, cu crengi runte, cu iarba rălăcată de animale și de pașii dușmănoși mai inconștienți decît ai animalelor; părea un loc de izbeliște, lăsat în părăsire; voia trecerii devastatoare. În bazinul rotund, de ciment, în care se aduna apa ploaie de la streșini, găsise, dimișnata, plutind, o vechețică încetată, umflată de apă, ucisă cu pietre de copiii satului, cum aveau obiceiul, întărit și de exemplul celor mari. Pe deasupra, în colțul de piatră, la fund zăceau pietre, guanoie, frînturi de vase sparte; jocuri, nu, le copilași educați de școală, de părinți, care așa apucaseră și ei.

Ce să mai enumăr din jalea ce o vedeam rotund pe locul visărilor noastre? Lipsisem o măsură de timp și iată pustiul pe cele văzute și în inimă...

UN PROFESOR al gimnaziului din sat îi punctez numele să și-l recompenă pe punctele indicate (de-altfel așa voi face cu numele multora din cei împlețiți în epocă), fiindcă mulți săteni mai înaltați în vîrstă, unui dispăruți, purtau și mai poartă cei vii, porecle variate cu rezonanțe barbare sau grotesti. Eu, la începutul venirii mele pe colină, le roseseam precum erau știute, fără să observ efectul la unii din posesorii poreclelor. Reiau, fiindcă m-am depărtat de pornire, profesorul cu nume de rezonanță rușeană sau huțulă, un om simpatic, volubil, mi făcu propunerea să vin la liceu, să le vorbesc elevilor săi. M-am gândit îndelung, omul crezînd că n-am auzit, repetă cu ezitare propunerea. Am schițat mai mult, din cap, acceptarea.

O după-amiază, într-o clasă a gimnaziului. Prin fereastra mare a clasei văd epărtarea care cuprinde așezări ce nu se văd, comprimate de spațiul ce se pierce către colinele mai înalte vînd în zăar să rivalizeze cu înălțimile abia bănuite ale lezerului și Părușii.

Freamătul ușor din clasa îmi întoarce atenția către chipurile cu ochi cercetători, zăbători, ale elevilor și elevelor, căpra glasul profesorului le pune ceva pomenindu-mi numele. Ochii amînoși ai profesorului pipăie de călcăra pe care vocea sa o plimba peste capetele tinere... În timpul asta gîndul meu cătește pe Colina plină de întrebări, deodată simt că în spațiul în care mă aflu, absent parcă, este un gol adînc, tăcere confuză pe care o sparge un zgomot de o intensitate de proporții cosmice. Toată ființa mi se cutremură, mă simt aproape speriat asupra băncilor; în absența ce mi-o bănuiam, văd, într-una din băncile apropiate, un băiat suflîndu-și nasul. Rid, obrazul mi se contractă într-un ris mut, confuz; mă simt ca un lev urmărit muștrător de privirea profesorului. Așteaptă cam nedumerit de tăcerea mea. Mă îndeamnă cu privire imbecilă, caldă, către clasă. Încep să vorbesc, necontrolat. Nenumăratele priviri mă urmăresc cuvintele să le vadă, eu doar să le audă.

Posibil că din răcările lor cuvintele mi caută și ele firul gîndului, se încheie neliniștite către un sens, către un fel pe care, poate că l-am încheiat, în firist, fiindcă chipurile din bănci mă urmăresc nemiscate. Profesorul, suride zîmbindu-și privirea luminoasă de la buzele mele la auzul capetelor din bănci, întînd parcă să ajute la încheierea firului vorbirii.

După o măsură de timp, mă aud vorbind despre relația om și natură, de arile forme ale acestei apropieri, de citătează omul naturii mame, leagănuletii noastre... dar de ce am pronunțat cuvîntul Colină... Mai departe mă aud vorbind de o colină a calvarului. Ochii profesorului clipește neliniștit. Chipirea

lor sterge fulgerător viziunea pe care o urmăresc. Copiii ascultă. Probabil că m-am întors la o linie a firului ce-l căutam. După citva timp, mă opresc, asten-tînd, odată cu clasa: să le vorbesc din nou, despre o scriere a lui Maxim Gorki. În gîndul meu s-a creat o paralelă între Colina mea, despre care am vorbit cu o vibrație împusă de gînduri și fapte — și firul unei nuvele a clasicului scriitor rus...

— Un inginer cu familia se așază într-un sat dintr-o gubernie a Rusiei, dîrîndu-și o mică fermă. Inginerul este o ființă cu o alcătuire, cu o fire de om de acțiune și de visător... Își dorează și el... un cub al visărilor poate... Mă aud spunînd ceea ce mă urmărește și pe mine de la urcarea pe Colină... El nu este o fire absolut realistă — spune autorul nuvelei — soția inginerului, o ființă sensibilă, avînd și cunoștințe medicale, urmărește viața satului, a copiilor, dă îngrijiri bolnavilor. Copiii familiei așezate în acest colț de țară rusească — într-o perioadă istorică mai întoarsă în trecut, crescuți de asemenea părinți, urmăresc fermecată viața naturii, a satului, a vieților... Tatăl pare începătorul unor dorinți și așteptări edenice... dar... dar... Totul se înnegurează, „spiritul răului” unduie printre case, îi ametește pe mușici care părăsiseră inginerului și familiei oameni de pus pe rană; — mă aud apăsînd cuvintele, vorbind cu o nuanță acuzator morală, uitîndu-mă muștrător peste capetele tinere.

Gorki încheie povestea pedepsindu-i pe mușici. În locul inginerului s-a așezat un nou proprietar, care năpăstua și rai și nevinovați. Umbla înarmat, cu slugi înarmate, aduse cu el, răsbind teroarea. Cînd se întîlneau doi oameni, sau femeile, priveau către așezarea de unde acum totul era amenințare. Un oftăt și o vorbă șoptită amîntea de cei ce plecaseră: „Ce om acătării era domnul inginer... De ce o fi plecat?”

Am simțit deodată absurdul vorbirii mele. Povestirea aluzivă și amarul personal nu erau potrivite în rostul întîlnirii cu elevii unei școli, a unor copii cărora fusesem invitat să le vorbesc despre frumos, despre idealuri, către care să-i călăuzească vorbele unui minutor de vorbe și tăcări deschizătoare de drumuri în viață.

Nu știu cînd s-a încheiat ora întîlnirii. Știu că o elevă, i-am uitat numele, a citit o poezie ce-mi era închinată. Nu știu ce au ales copiii, tinerii din acea întîlnire cu un scriitor urmărit de hălucile neliniștitoare, legate de Colina care îl obseda, obsesia ce ar fi părut unora de un acuzat psihologism.

SE LĂSA amurgul. Sfîșietor de frumoase amurgurile muscelene (argesene, li se vor spune într-un tîrziu), cu văzduhul urias arcut asupra nesfîrșirii colinelor, crescînd în scară către muntii care și în august unora își pun înghetatele lîntolii de zăpezi cu o mincinoasă stare peste eternă (cît de eternă?) lor îmbătrînire?

Acolo, în vale, pe lângă riul Tîrgului, stiam moara lui Rusca. Mai dănuie încă, pînă cînd? Tot ce e vechi și frumos, de o plasticitate de legendă, se dărimă. Oamenii au o absurdă mincime în palme și un vîrtej necontrolat în creare.

Fabrica de cherestea? E un lucru necesar care conlucrează pentru rodul vieții: să trecem firesc peste calea lui imă-ginară. De pe colină se vede, mai ales se aude. E totuși una din pulsațiile vieții... dar am sădit vederii către ea doi pini. Vor crește. Nu voi mai vedea, voi auzi sunetele fabricii. Voi face...! Ce voi mai face? Multe ar fi de făcut, însă, însă... despre ce le-am vorbit copiilor? Despre nălucile... nu nălucile, măruntel necazuri și lucrurile, faptele de nesuportat: stricăciuni, spargeri, mîrdărirea unui vis, a unui ideal. Forfota în jurul fragi-lului cuib al visărilor noastre. Copiii, de vîrstă verii, care pasc vitele, caprele, fără să le vegheze, dacă dau buzna prin gardul de sirmă, ba le mai lărgesc cu mi-lunile intrarea. Copiii de la partea din vale cu cei de peste deal, unde se află biserica ce nu îi mai oprește; nu-i mai oprește nimic să se războiască cu pietre, cu crengi rupte din pomii livezii colectivii, ocărîndu-se, zvîrlind odată cu pietrele în tagma dimpotrivă, cu vorbe, cu blesteme, cu ocări ce întrec bagajul imund, sfîșietor de murdar al celor maturi.

De ce este satul așa? Era cu ani și ani în urmă, pe lângă bunăstare, o bună-cuviință străveche. Oare mă mint? Nu, nu mă mint. Memoria lumii se întoarce cu mîrturiile. Sînt oameni de altădată care lasă sprincenele peste vedere și negură peste suflet de ce văd. Ei mărturisesc, arar și parcă n-au virtutea, curajul să gîndească măcar dacă nu s-a spusă că: „bietul om sub vremuri s-a schimbat, s-a înrăit; si-a pierdut lumina imaginii care amîntea că Cel ce a creat lumea l-a făcut după chipul și asemănarea Lui... Da, „vreamurile“... Vreamurile... Incriminări? Lecție de morală societății? Ridic-

Peisaj de RADU BOUREANU

col. Un singur apostol, un singur dascăl pentru o lume în derută, către pustiul inumanului? S-or fi petrecind aceleași lucruri în alte sate? În toate satele țării?

Am împietrit pe colină, în fata casei, privind cerul. Zugravul nesfîrșirii, mereu altul, a zugrăvit cu pensule nevăzute, neînchipuite un cer alegoric, un cer de epopee, cu desfășurări de un tragism iluzoriu, catastrofe și paradisiace liniști de hîmă ireale de culoare și mișcare. Se spune că spre coasta Americii de Sud, coasta braziliană, către Buenos Aires, se mai pot vedea asemenea palate siderale, de uriasă peregrinări ale norilor și culo-filor. Eu am mai văzut asemenea amurguri colosale colorate pe Bărăgan.

Obsesiv mă închid în casa de pe Colină. Să dorm, să uit, să întîmpin miine poate, o stare viitoare pastelizată ca începutul liniștit de inserare peste sat, peste colinele în nemiscată dinamică a formelor unduite de la verde, la albastru, la negru.

— Cine-i acolo? Cine bate la ușă?
— Noi!
— Care noi?
— Oameni din sat, vecinii!
— Da, ce se-nîmplă?
— Am venit la lucru.
— Lucru? Ce lucru? Lucrul a fost făcut: s-au dărimat gardurile, s-au ciuntit pomii, tufele de cidonia, de spireea... de... de... le-au jumulit caprele, măgarii ciobanilor cînd și-au făcut stîna aici în curte, au aprins focuri să fiarbă... au fierit destul băutură otrăvită a vrăjitoarelor din basme, vreti să spuneți?

Aud un murmur de glasuri nehotărîte... Aștept.

— Sîntem noi din neamul Chira, spune tare un glas... Veniți! Veniți să vedeți. De la depozit au mai adus stîlpi, scinduri...

Auzul îmi fu mingiat la numele Chira. E omul de pe Dealul Frumos, și feciorii lui, ei mi-au lucrat cu rivă și cu inimă bună, la casă, la... Ce casă? Nu mai este o casă pe Colină. E o iluzie alungată pe pusti: au smuls și au dărimat: miini, miini mari, mici, au sfîșiat închipuirea rinjînd, strigînd ca niște diavoli mărunti într-un cosmar.

— Domnule! Domnule! Bătăi insisten-te în ușă.

Ce vor? Ce vor? Mă trezesc. Mă im-brac, Cobor, trecîndu-mi degetele prin păr. Imi frec obrazul adormit. Dar e ceva nelămurit. Mă mișc, mă îndrept către ușă, dar am senzația că am rămas în pat. Dacă m-aș întoarce; m-aș vedea lungit în pat, peste ceria ardelenască de lînă cu dungi late maronii. Dar deschid ușa.

— Bună dimineața!
— Bună, nea Chira.
E Chira al bătrîn cu feciorii: ba mai vād și alți săteni... Veniți, să vedeți! Ce să vād? Ce era de văzut am văzut!

— Veniți.
Îi urmez. Dau roată cu privirea. Cel asta, nea Chira?... Ochii bătrînului îmi cercetează privirea... A! gardul! Gardul e în picioare! În fata casei gardul e de plasă de sirmă împletită, de un stat de om, Jurimprejur la fel... A! Tufe! Tu-fele de cidonia, de spinea, florile, flori multe. Cine le-a sădit? Cînd au crescut, au înflorit. Colina e o mireasmă. Căsuța din birne, lângă casa mare, cu acoperisul de sîndrîlă, si-a tras parcă pe frunte, peste pridvor, cozorocul, strejărește. Desi e din lemn brun, dat cu ulei, ars, parcă zîmbeste.

Nu m-am știut nicicînd înclinat să aud filfiri de aripi, dar parcă prin coamele tinere ale pinilor și prin tremuratele frunze ale mestecenilor a trecut o adiere, un freamăt lîn, evocator. Absurd, imi simt mișcarea capului, de parcă ar urmări trecerea nevăzută, imaterială.

— A! Dar asta ce e? Privesc în preaj-ma mea. Întîlnesc cătarea surizătoare a lui Chira.

— Păi ce să fie? Mărimile neamului... Pe golul colinei, pe covorul verde tesut cu florile cîmpului, așezate la distanțe firești, orientate către desfășurarea vâi-lor unduite și a colinelor, trunchiuri înalte de lemn. Le număr, dar le încurc nu-mă-rătoarea, fiindcă acele încremeniri lemnoase prind viață, se umanizează. Ai-urez că schitează o vagă întoarcere a abra-zelor de lemn să mă privească. Un fior gîndit îmi străbate ființa, Neființele de

lemn au nume. Le spun în gînd fără să vreau Negru Vodă, Neagoe și coconul Theodosie Cercel, Petru cel Frumos și alte statui cu boiul mîndru de pomenite domnii, și mai către nordul colinei scîl-dat într-o tristețe metafizică El, privind către gura de vîi de unde a supt laptele baladelor. El cu privirea către înalt să se întîlnească cu a Luceafărului.

Intrebătoare, privirea cade asupra bă-trînului Chira... Auzindu-mi gîndul îmi spune, arătînd către trunchiurile de lemn cioplite.

— A mai rămas, după cum ziceați clo-plindu-le, să le întărim și să le puneti semnele de veac. Așa ziceați...

Am încuviințat mut, dînd din cap. Tre-buia întărită baza fiecărei pomeniri înal-te în lemn, așa ca să nu se vadă lucra-re întăririi cu ciment: să pară că ne-făpturile chemate din lumea istoriei se înalță din pămîntul colinei, al țării, cum cresc copacii, ei, copacii visului nostru, ce au vesnic prin furtunile vieții cu ființa lor trecătoare; si au rămas, au rămas prin ce au făurit, cîtorit, au ră-mas închipuiri nesterse, pe bolta aducerii amînte.

— Da, da, nea Chira, a rămas să le pu-nem semnele de veac, la Negru Vodă, pe soclu, emblema cu corb, la Neagoe, cî-toria, silueta Mănăstirii de Arges, la fru-mosul princip... lîra lui cu strunele smul-se de vitregia sortii și a vremurilor... Lui, celui cu ochii la Luceafăr...

Lunec, mă întorc străbătînd un abur, o negură caldă care cîntă straniu; simt că se petrec lucruri gîndite, deplîns, că ventuze nevăzute, uriasă mă absorb, că pulsații oarbe mă resping. Încerc să ies din cercul de stranie stare...

Văd maldăre de scinduri, de busteni drepti, lungi de pin lucind descojiți, al-bînd ca niște bare de ivoari.

— Ce sînt alea, nea Chira?

VORBEAM, arătîndu-i lui Chira și alor săi, roată de capete asupra hîrtiei, cînd pică primarul înso-țînd o mărime administrativă de la regiune.

— Ce plan de acțiune, de atac, studiați?

Am ridicat capetele zîmbind ca prinși asupra unui complot. Cel ce vorbise era un om între vîrste, înalt, cu părul argîi-tiu. Portretul i se împlineste cu o ex-presie luminoasă, înțeleaptă. Îl stiam, îl stiam gîndurile și faptele. Se aplecă și el asupra hîrtiei. Lămurindu-i rostul de-senului și gîndul, ce îi păru fantezist dacă nu abulic. Ridea, un ris prietenos care se transmise și celor din jur după ce spuse: — Bine, bine, si la Agra, una din ca-pitalele Imperiului Mogul s-a construit așa ceva. — S-a durat din porunca Ma-relui Mogul Akbar „Fortul roșu”, dar asta era în vremea Marilor Moguli. De ce hoarde îngrădire și întărire? De ce hoar-de, de ce hoarde? Da, stiam, dar nu pu-team spune. Eram oarecum surprins la acel citat, la o cunoaștere a istoriei a-dîncului Asiei, din sute și sute de veacuri, mai ales că pregătirea și preocupările celui ce vorbea erau mai curînd restrînse la cuprînsul epocii noastre cu necazurile ei. Nu stiam că într-o zi o să descopăr izvoarele și isvoadele celor rostite azi, într-un număr al „Magazinului istoric” de prin ani...

Nu știu, rideau oamenii la auzul celor rostite de mărirea administrativă? Era un ris cu ecouri stranii, inumane. Părea că rămas singur, imaginile din jurul meu se destrămau, că rămas singur, năcut, pe colina goală, fără urmă de toate cele a-devărate, eram străpuns, dizolvat de ri-sul acela sabatic.

M-am trezit în patul cu cerga de lînă, buimăcit, pîrînd că ceva mă întoarce iar în cercul straniu al celor simțite și nălu-cite. Ar fi fost absurd să nu fie vis?

Afară în pini se mai auzea risul acela neomenesc. Două sau mai multe codoba-turi, sau gaite, cîrilau strident, certîndu-se, omeneste???

(Fragmente)

Gelu VOICAN VOICULESCU

Scrisoare deschisă

■ Publicăm în două numere consecutive dosarul de securitate al d-lui Gelu Voican Voiculescu. Nu, desigur, în întregime, căci spațiul nu ne-ar permite, dar în mare parte. Este vorba de un adevărat document, primul, de acest fel, după știința noastră, care vede lumina tiparului. Cititorii vor pu-

tea afla, cu această ocazie, cum funcționau unele din mașinăriile represivei instituții ceaușiste. Dl. Voican Voiculescu ne-a încredințat și o scrisoare deschisă adresată d-lui Paul Goma, în replică la interviul acestuia din urma apărut în revista 22. Scrisoarea și dosarul se completează reciproc (R.L.)

INTRUCIT Revista 22 aparține unui grup de dialog social, credeam îndreptățită dorința mea de a publica chiar în paginile altei reviste un răspuns la interviul realizat de d-na Gabriela Adameșteanu cu Paul Goma, la Paris, 25 iunie 90.

Evident am să mă refer numai la partea care mă privește și care începe privitor la subtila aluzie asociativă: „Pentru că Securitatea continuă să existe. Continuă să conducă și, cu aceasta, ajungem la inginerul șef, specialist în biologie și o-necologie, Gelu Voican”. Pe tot parcursul interviului, Paul Goma, foarte subtil, continuă să-mi atribuie aceste patru profesii, inginer, biolog, geolog și ginecolog, ceea ce probabil ține de originalitatea vervei sale humoristice.

Interlocutoarea sa d-na Gabriela Adameșteanu, intervine citind dintr-un interviu de al meu din 12 mai 90 citeva pasaje, în așa fel încât să rezulte tendința mea actuală de a mă prevala abuziv de imolarea mea în „Mișcarea Goma” și în problema apărării drepturilor omului. Regret că d-na Gabriela Adameșteanu nu a avut la îndemână un prim interviu al meu, din Adevărul — 20 ian. 90, în care spuneam: „...am fost arestat în 1977, chiar de la serviciu, fiind reținut o zi. Era probabil în legătură cu faptul că-l frecventam pe Paul Goma, deși nu mă număram printre semnatarii Chartei sale”. Deci fără nici un echivoc, nu am încercat retroactiv să-mi atribui vreun merit în „Mișcarea Goma”. Tot efortul minimalizator de a-mi face, pe un ton disprețuitor, un portret de imbecil servil, care „ducea servieta”, ținde tot către acea însușare implicită: eram un „băiat drăguț”, un săritor cu toată lumea pentru că de fapt eram un securist disimulat, dovadă că am nimerit la adresa lui și că nu am semnat lista sa.

Ca însușirea să fie și mai transparentă, mă alătură cu acel Pantazi, „un ne-norocit de turnător al Securității în exil (sic), Colaborator al lui Drăgan”. Chiar dacă nu stă prea bine cu logica formală — chestia condiției necesare și suficiente —, desigur că finetea cu care Paul Goma minulește invectiva în exprimările sale ține de talentul său literar. Plus atitudine ani la Paris...

Eu n-o să pot atinge elevația stilistică, fiind doar un biet automat. Îmi cer deci scuze pentru rudimentaritatea și simplitatea scriiturii mele, întrucât eu nu pot concura cu complexitatea frazării atât de elaborate ale unui romancier talentat, care nu poate decât să handicapeze un simplu inginer, prin nuanțările sale stilistice, rafinate, impondabile de semnele unei alese eruditii, care se vădește la tot pasul.

Regret sincer că memoria îl joacă astfel de farse încât Paul Goma a aflat abia acum la Paris numele meu de familie, dar m-a recunoscut totuși la televizor, doar după voce... și asta după trecerea a 13 ani!...

Intrucât amneziile sînt buclucase, am să-l amintesc lui Paul că ne-am cunoscut nu în grupul oniric, ci în casa viltorei lui neveste, Ana Năvodaru, cu care eram vecin (nu-mi amintesc dacă această m-a prezentat doar cu prenumele). Să fi fost prin 1967, începutul lui 1968... În orice caz, era după apariția cărții sale de debut *Camera de dincolo*. De altfel, în următoarele ocazii mi-a și înmănat un volum cu dedicație, pe care dacă am să-l regăsesc, după atâtea percheziții și beienii, am să verific dacă nu-mi cunoaște decât prenumele...

Eram într-adevăr în grupul oniric, „gravitativ” în jurul său, după cum zice Paul, în sensul că eram prieten din copilărie și vecin cu Vintilă Ivăncescu și grație lui îi frecventam și pe ceilalți, care nu erau atât de puțini.

Oare nu-și mai aminteste Paul că din acel grup teribil mai făceau parte, în afara de Dumitru Tepeș, Vintilă Ivăncescu, Leonid Dimov, Sorin Mărculescu, Iulian Neacșu, Virgil Mazilescu, Emil Brumaru? Cei pe care-l include el — Daniel Turcea și Sorin Titel — s-au alăturat mai târziu (ultimul fiind pe atunci, mai mult la Timișoara). De asemenea Puși Dinulescu, prin scrierile sale de început, se revendica și el din acest grup, care în ansamblul său era patronat de fermecătorul și neuitatul MRP.

Aveam pe atunci 26 de ani și-mi cer scuze în fața lui Paul Goma că nu apărăm ca un geniu...

Frecventam pe atunci, în paralel, cu

fervoarea învățelului, cercuri guenoniste, foarte închise și foarte rigoriste, iar întâlnirile mele cu prietenii scriitori imi apăreau o fericită evadare, asemenea unui elev de internat care scapă în oraș... Rădeam, ne amuzam... prietenii mei revendicându-se de la supracalități practice un humor foarte special... Paul Goma nu prea avea humor.

Contrar celor afirmate în interviu am devenit apropiat. Suficient de apropiat ca să-mi încredințeze dactilograma romanului său *Ostinato* (pe care am păstrat-o undeva la mama, cu toate riscurile), cu rugămintea de a-l citi pentru a-i face eu macheta copertei. Căci pe atunci, cînd eu eram și biolog și ginecolog și inginer, mă iluzionam că eram grafician... Opțiunea lui s-a datorat faptului că-i plăcuse o copertă pe care i-o făcusem lui Vintilă Ivăncescu. Rar, pe atunci, mai publicam desene în presa literară... Evident, din mila prietenilor mei redactori pe la gazete.

Îi stăteam pe Paul Goma pentru suferințele prin care trecuse și-i ascultam întotdeauna cu sfîșietă povestirile din închisoare sau domiciliul obligatoriu din Bărăgan, sau povestirile despre puscăriile altora aflate de el acolo. Trecuse printr-o experiență cumplită, care în ochii mei îl conferea un ascendent moral incontestabil, în raport cu contemporanii teribiliști grizați de fumurile unor experiențe estetizante.

I-am făcut coperta în alb-negru, iar titlul era scris cu roșu. Mi s-a părut că i-a plăcut foarte tare. Dar neapărînd cartea, bineînțeles că macheta a rămas undeva... (măcar atunci putea să-mi rețină numele complet, întrucît îl scrisesem pe dos cu „le trace”...).

În vara lui '68, în ambianța aceea de maximă destindere și deschidere (oarecum umbrită de ocuparea Cehoslovaciei din aug. '68 și jugulată brutal odată cu revenirea lui Ceaușescu din China în anul '71), cînd *Lucașfăru* devenise o revistă a tinerilor (în urma unei memorabile ședințe prezidată de... Ion Iliescu), iar Cănelul Nicolae Labiș trecuse sub auspiciile lui MRP, am insistat pe lângă Paul să vină și să citească fragmente din *Ostinato*. Reluctant și sceptic — fiind în contra timp cu moda literară — pînă la urmă a făcut-o, înregistrînd un remarcabil succes.

Eu îmi amintesc cum, plin de elan, l-am declarat un veritabil Soljenitin român, și nu mă jenez nici acum de afirmația mea.

Ne consideram prieteni. L-am apărut cu vehemență împotriva celor care-l acuza de lipsă de talent, aducîndu-i obiecții stilistice sau estetice. Am considerat că substanța literaturii lui e atât de importantă prin gravitatea ei, încît îl absolvă de orice deficiențe de formă. Mi se părea că literatura lui umple un gol, eram doar la numai 10-15 ani de toate ororile petrecute în temnițele staliniste. Cititorii erau avari de adevăr, de o literatură-document, de o literatură măturie. Marcenko, de pildă, s-a putut dispensa de cine știe ce construcții romanești.

Desigur că argumentarea mea, dincolo de impetuozitatea tinerească și dincolo de patimă era totuși vulnerabilă... Dar atît mă ducea mintea atunci... Și pentru prietenul meu Paul eram în stare să perorez indefinit...

Oricum, pentru un automat, era suficient...

Oare nu-și mai aminteste Paul că a fost în mai '68 la expoziția mea de grafică, deschisă într-o biată sală a Sindicatelor (sector 2) și m-a admirat pentru îndrăzneala de a intitula unele desene mai întinse (altfel nonfigurative) Kolima, Vorkuta, Katyn?

Oare nu-și mai aminteste de discuțiile noastre interminabile legate de intrarea sa și a altora în partid în august-septembrie '69, cînd numai Tepeș, Ivăncescu și Neacșu nu au vrut să facă acest pas?

Oricum, șirul acestor evocări memorabile, nostalgice s-ar putea multiplica indefinit; ceea ce vreau să subliniez e că Paul Goma cu înăcrîta rea credință încercă acum, retroactiv, să minimalizeze relația noastră și să mă reducă la condiția unui ins insignifiant, care nici măcar statut de plantă nu merita, ci direct de obiect neînsușit — un automat.

Nu vreau să par că mă laud, dar tot în epoca aceea eu am fost cel care, vînzînd că nu i se publică *Ostinato*, am insistat să riște o publicare în străinătate,

ba chiar i-am mijlocit legătura cu Maria Therese Kerschbaumer (supranumită de noi colonelul Mobutu) care i-a tradus în nemțește romanul, aranjîndu-i și contractul la Surkamp Verlag, în așa fel încît la tiraj de carte de la Frankfurt am Main, Paul Goma a apărut în stand cu *Ostinato* — „carte interzisă în România”.

Prin asta autorul a intrat în circuitul european, ajungînd apoi la cunoscutele conflicte cu autoritățile comuniste, culminînd cu „mișcarea” din '77, soldată cu arestarea și apoi cu „expulzarea” lui.

O altă întristătoare tendință ce rezultă din interviul său este de a-mi bagateliza propriile mele ciocniri cu securitatea, lăsînd la o parte permanenta însușare subsecventă că eu însumi aș fi devenit securist sau turnător.

În decembrie '78 de Crăciun, a avut loc manifestația studenților, animată de Ana Șincăi. În sine, manifestația a fost benignă și inofensivă: s-au cîntat colinde prin București, seara, pe la diferite cămine. Numeroși studenți au fost arestați, în frunte cu Ana Șincăi, pe atunci studentă la I.A.T.C. (anul IV, la Teatrologie).

Pe fondul acela de înșelătoare liberalizare, pe fondul marilor agitații studențești din mai '68, din Franța, pe fondul nesăbuității mele tinerești, de comun acord cu M.R.P., am decis să acționez pentru eliberarea ei: — m-am dus la I.A.T.C. (la Izvor) și neîndînd cunoscut de nimeni, am încercat să determin o grevă a studenților cu ocuparea clădirii. Propunerea a apărut cam temerară, dar ar fi găsit audiență, dacă o tinăra actriță, care mă știa vag de la Puși Dinulescu, nu ar fi turnat imediat totul decanului Toboșaru, care a chemat de îndată securitatea. Am scăpat fugind. Încuiat și neastîmpărat, m-am dus la Facultatea de drept, unde numeroși studenți erau adunați în aula la 26 dec. '68 pentru un recital Ion Barbu. Acolo însă mi s-a înfundat, am fost prins și dus în fața unui prorector, Haralambie Niculescu, care m-a legîmuit, a urlat la mine, dar mi-a dat drumul.

Revelionul l-am petrecut la Mogoșoaia, împreună cu Paul Goma, căruia m-am destăinuit manifestîndu-mi îngrijorarea. Am căutat tot felul de soluții, am formulat tot felul de ipoteze... M-a stătuț să plec imediat în Cehoslovacia (aveam asupra mea un pașaport, cu viza care expira în febr. '69). Nu l-am ascultat.

La 10 ian. '69 am fost chemat la Securitate și „sever atenționat”. Am scăpat ieftin — eram totuși doar la începutul lui '69. Regimul își arăta deja adevărata față. Colindatul studenților din 1968 nu a fost inutil: pînă în ultimii ani, studențimea a beneficiat de vacanța de Crăciun. Anexez alături în facsimil un act

avea intenția de a trece în Austria pentru a rămîne definitiv.”

ÎN privința întîlnirii pe stradă, în 1976, Paul Goma face confuzii din nou. Desigur, nu-i obligat să țină minte detalii biografice ale unor indivizi atît de șterși și de insignifianți ca mine, dar prea vorbește cu siguranță. Îmi pare rău să-i zdruncin certitudinea și să-l clatin în suficiența sa, dar episodul invocat de el s-a petrecut puțin altfel.

M-a întîlnit nu pe stradă, ci la sediul revistelor literare pe Ana Ipătescu (*Viața Românească*, *Neue Literatur*, *România Literară*, *Lucașfăru*, luate de jos în sus). Nu în 1976, ci în 1970. Și-a dat seama că veneam din puscărie după paloare, după rătăcirile privirii și, în general, după o anumită mină, o anumită expresie a feței, care denotă încarcerarea. Părul l-am purtat totdeauna scurt...

Trebuie să-i amintesc lui Paul că eu mă angajasem în toamna lui '70 la *Viața Românească* „un oarecare corector” cum zice el (deși între antecesorii mei în acest post se număra Tașcu Gheorghiu, iar între succesorii Petre Got) și că în situația asta ne-am văzut timp de vreo 2-3 ani, foarte des, el fiind redactor la *România Literară*.

Pe atunci ne consideram prieteni și e trist că, deși n-a survenit nimic între noi, lucrurile au evoluat astfel, încît astăzi să mă trateze cu atîta dispreț.

Anexez alăturat ordonanța mea de arestare din mai '70 și ordonanța de se-

PROCURATURA REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA
PROSECUTORUL GENERAL
Bucuresti, 20 mai 1976

ORDONANȚĂ
Anul 1976, luna mai, ziua 20

În baza art. 140 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 141 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 142 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 143 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 144 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 145 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 146 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 147 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 148 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 149 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 150 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 151 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 152 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 153 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 154 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 155 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 156 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 157 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 158 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 159 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 160 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 161 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 162 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 163 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 164 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 165 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 166 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 167 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 168 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 169 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 170 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 171 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 172 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 173 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 174 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 175 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 176 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 177 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 178 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 179 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 180 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 181 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 182 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 183 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 184 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 185 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 186 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 187 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 188 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 189 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 190 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 191 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 192 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 193 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 194 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 195 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 196 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 197 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 198 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 199 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 200 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 201 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 202 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 203 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 204 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 205 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 206 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 207 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 208 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 209 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 210 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 211 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 212 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 213 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 214 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 215 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 216 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 217 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 218 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 219 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 220 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 221 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 222 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 223 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 224 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 225 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 226 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 227 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 228 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 229 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 230 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 231 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 232 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 233 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 234 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 235 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 236 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 237 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 238 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 239 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 240 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 241 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 242 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 243 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 244 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 245 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 246 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 247 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 248 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 249 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 250 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 251 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 252 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 253 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 254 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 255 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 256 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 257 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 258 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 259 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 260 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 261 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 262 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 263 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 264 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 265 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 266 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 267 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 268 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 269 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 270 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 271 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 272 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 273 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 274 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 275 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 276 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 277 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 278 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 279 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 280 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 281 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 282 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 283 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 284 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 285 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 286 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 287 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 288 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 289 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 290 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 291 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 292 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 293 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 294 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 295 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 296 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 297 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 298 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 299 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 300 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 301 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 302 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 303 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 304 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 305 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 306 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 307 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 308 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 309 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 310 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 311 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 312 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 313 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 314 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 315 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 316 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 317 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 318 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 319 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 320 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 321 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 322 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 323 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 324 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 325 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 326 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 327 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 328 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 329 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 330 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 331 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 332 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 333 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 334 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 335 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 336 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 337 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 338 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 339 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 340 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 341 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 342 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 343 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 344 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 345 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 346 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 347 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 348 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 349 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 350 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 351 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 352 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 353 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 354 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 355 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 356 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 357 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 358 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 359 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 360 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 361 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 362 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 363 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 364 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 365 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 366 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 367 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 368 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 369 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 370 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 371 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 372 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 373 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 374 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 375 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 376 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 377 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 378 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 379 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 380 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 381 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 382 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 383 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 384 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 385 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 386 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 387 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 388 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 389 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 390 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 391 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 392 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 393 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 394 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 395 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 396 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 397 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 398 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 399 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 400 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 401 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 402 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 403 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 404 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 405 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 406 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 407 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 408 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 409 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 410 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 411 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 412 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 413 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 414 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 415 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 416 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 417 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 418 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 419 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 420 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 421 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 422 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 423 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 424 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 425 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 426 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 427 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 428 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 429 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 430 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 431 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 432 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 433 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 434 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 435 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 436 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 437 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 438 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 439 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 440 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 441 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 442 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 443 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 444 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 445 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 446 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 447 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 448 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 449 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 450 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 451 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 452 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 453 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 454 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 455 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 456 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 457 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 458 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 459 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 460 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 461 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 462 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 463 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 464 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 465 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 466 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 467 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 468 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 469 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 470 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 471 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 472 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 473 alin. 1 din Constituția R.S.R., în baza art. 474 alin. 1 din Constituția R.S.R. și a art. 475 alin

Către Paul Goma

Stru tot din mai '70. Paul Goma se va avenge, că nu era în 1976 și dacă va fi atent va recunoaște acolo un viitor cunoscut de al său... că-i mică lumea... Din aceste documente reiese limpede că am fost arestat în 1970 și nu chiar de simplu c'm bagatelizează el : vrut să trec cu tata din Ungaria în Austria".

Am oprit cu evocările memorialistice fiindcă după ce am plecat de la Roma Românească în 1973, nu mai m-am văzut cu Paul Goma. El, între timp, a plecat în străinătate și a revenit în țară de mai multe ori, a mai publicat și acolo și a escaladat în conflictul cu autoritățile.

Am mai întâlnit când și când, din întâmplare și inevitabil ne-am mai îndat. Pe Ana am întâlnit-o odată în Cimpina și mi-a povestit noile lor aplicații.

Pe Paul l-am mai revăzut abia prin 1977, poate pe la începutul lui 1977. La 27. -77, - coincidentă, de ziua mea — declanșat acțiunea cu scrisoarea adresată lui Ceaușescu și cu stringerea semnelor.

Prin relatările ce vor urma și mai ales din documentele ce le voi și publica, va reieși că nu am fost chiar atât de străin de lupta lui și că nu mint în legătură cu faptele omului.

expun direct, considerind că astfel îi pot fi mai necesar. S-a dovedit că aveam dreptate, întrucât când Paul a fost arestat, cam la începutul lui aprilie '77, eu am aflat pe calea acestui „releu” și am putut în aceeași zi alerta și pune în gardă o serie de persoane.

Revenind deci la vizita mea la el, în ziua aceea, am îndrăznit pentru că era la 3 zile după cutremur și bănuiam că vigilența totuși mai slăbise... Cu toate acestea m-am dus îmbrăcat în uniformă de gărzi patriotice; la câteva sute de metri de bloc m-am despărțit de Imi Schaeffer și, intrând singur în bloc, am mers cu liftul până la etajul VII, apoi am coborât precut pe scări.

La Paul nu m-am dus pur și simplu în vizită, ci cu scopul de a-l lua la înmormintarea lui Alec Ivasiuc care avea loc la cimitirul recent deschis, ad-hoc, Străulești II. Paul a refuzat să meargă, arătându-se în continuare pornit pe defunct, cu care împărțise cindva celula și pe care-l coplesea cu invective inveniate. Se pare că, deși se crede creștin, este cam intolerant cu morții și în general cam zgârcit cu iertarea păcatelor. Se vede și din interviul cu pricina, unde revărsă un șuvoi de râută la adresa Gen. Gică Popa, pe care recunoaște că nu l-a cunoscut. Și asta pentru că regretatul defunct, judecătorul lui Ceaușescu, a fost magistrat militar. Este un exemplu tipic de logică viciată, când, prin generalizare abuzivă, comite gratuit nedreptăți. Gen. Gică Popa era mult prea tânăr, ca să fi judecat în epoca lui Dej, când Paul Goma a cunoscut tribulațiile militare comuniste. Dacă cei care l-au condamnat atunci pe Goma au fost niște ticăloși și niște tortionari, nu putem, coextensiv, să întindem oprobiul asupra întregii categorii de judecători militari până astăzi. Cită orbire pătimasă poate aduce lipsa de moderație, dublată de suficiență și subiectivism exclusiv.

Deci refuzând să meargă cu noi la cimitir, am mai stat puțin, nu câteva ore cum zicea Paul, și nu am tăcut deloc, cum pretinde el, pentru că asta se înscrie în imaginea de redus mintal pe care vrea să mi-o facă cu orice preț. În timp ce eram acolo, împreună cu Ana și micuțul Filip, care avea câteva luni, a venit un dr. veterinar Sălăjean, nu mai țin minte cum... și-a spus oful și pină la urmă Paul l-a înscris pe lista sa, imi amintesc, al 100-lea sau 101-lea semnatar. Bineînțeles a rezultat că de fapt, pină la urmă, doctorul veterinar cam voia să emigreze, depusese actele și vroia să plece mai repede.

După plecarea lui s-a iscat o discuție cu Imi și cu mine legată de toată acțiunea asta cu semnăturile. Eu încercam să-i arăt că, împreună cu profitorii care vor să-și rezolve problemele și nemulțumirile lor individuale sau cu niște bieți necunoscuți insignifianți, dar exaltați, nu va face mare lucru. Că el are nevoie de oameni de atitudine și care să reprezinte ceva, să fi fost cineva. I-am arătat, prin analogie, ca la cehi, Charta 77 a început prin a fi semnată de nume mari: Pavel Cochut, Patoczka, Havel, Kundera etc.

Deci, dacă el ar fi dorit să declanșeze ceva similar, la noi, ar fi trebuit să antreneze pe Maurer, pe Geo Bogza, pe Zaharia Stancu, pe Jibeleanu. În fond, erau destul de bătrâni și nu prea mai aveau ce pierde (așa credeam eu, cu naivitate, dar în realitate cam aveau...). Înșirîșit, discuția nu a durat prea mult. Paul a încheiat — reproducându-mi că nu mai alătură mișcării lui, semnându-i, pentru că mă simt fericit personal, fiind pe deasupra și îndrăgostit. Punind pasivitatea mea pe seama acestui fapt, m-a asigurată că, dacă aș fi fost singur, precis aș fi fost printre semnatar. L-am convins că pot face foarte mult pentru el și cauza lui fără să semnez neapărat.

De altfel, chiar atunci, la plecare, ne-a rugat pe mine și pe Imi Schaeffer, să trecem pe la nevasta lui Virgil Tănase, undeva pe str. Bitolia, și să-i transmitem un mesaj important. Ceea ce am și făcut, după ce ne-am întors de la înmormintarea lui Ivasiuc.

Atît Paul Goma cît și interlocutoarea sa, d-na Gabriela Adameșteanu, au încercat vizibil să mă declare un mincinos în ce privește implicarea mea în evenimentele din '77.

Repet, nu am fost unul dintre semnatarii listei sale dar, dincolo de acest act formal, m-am considerat solidar cu acțiunea sa și am procedat așa cum am crezut de cuviință.

Reproduc în continuare câteva din actele Securității în care se vede cum s-a reflectat în documentația acestei instituții represive și coercitive, activitatea și atitudinea mea din acea perioadă.

Încep cu o Notă, eufemism utilizat pentru o turnătorie infamă, din 28 aprilie

1977 ajunsă la Securitate și dactilografiată la 29 aprilie '77 urmată de o serie de propuneri și măsuri datate — mai '77 :

Loc. Col. ILIESCU NICOLAE
Informator ANDREI VALERIU
STRICT SECRET
Exemplar unic
nr. 71923/00358/2
29 aprilie 1977

NOTA

GELU VOICULESCU VOICAN, geolog din București, a vizitat în ziua de 15 aprilie a.c. pe ANA ASLAN, din str. Stejarului, care urma să plece la Viena-Austria.

Scopul vizitei acestuia a fost următorul : să solicite pe ANA ASLAN să ducă la Viena fiului acesteia (scriitorul VINTILA IVANCEANU) o scrisoare pentru a fi transmisă la Paris unui oarecare TANASE.

Acesta misiună în cuprinsul său se referea la acțiunea lui PAUL GOMA, la atitudinea pe care un grup din țară vrea să o ia în zilele în care la Belgrad se va desfășura conferința convocată în legătură cu tratatul de la Helsinki.

După relatările ANEI ASLAN, GELU VOICULESCU VOICAN menționa, printre altele, că un grup restrins de 4 români sînt hotărîți să-și dea foc în piețe publice pentru a „protesta” pe marginea

— Căpitanul Boboceca Călin să extragă complet de la C.I.D. modul în care este cunoscut. Acest extras trebuie să fie foarte complet, clar și să dea o imagine limpede a poziției, activității, relațiilor și legăturilor sale, inclusiv date de identificare a acestora.

— Stabiliți imediat telefonul de la domiciliu și să fie instalate mijloace T.O. (atenționare cu privire la fondul lucrării), inclusiv al părinților săi.

— Obțineți probe de scris ale lui și ale rudelor din familie.

— Orice fel de date compromițătoare despre el și membrii familiei, inclusiv pe linie de drept comun, pe care să le putem exploata în scopuri operative (sublinierea mea).

— Investigații complexe în obiectiv, însă numai prin rețea de certă încredere sau persoane atașate nouă și care oferă garanții sigure că nu desconsfiră (investigații : comportare, atitudine, relații și natura lor, vicii, modul cum își îndeplinește obligațiile de serviciu etc.).

— Adresa la „S”, prin care să ne răspundă complet cum este cunoscut și unitățile care l-au avut în atenție pină în prezent, inclusiv interceptarea corespondenței.

— Consultarea și extras de pe materialele de la Direcția și Serviciul de pașapoarte.

— Studiați de îndată și raportați posibilitățile de instalare a mijloacelor T.O. mobile sau fixe la serviciu, domiciliul său și al părinților săi.

— Cooperare cu Serviciu 110, loc. col. Iliescu Nicolae pentru dirijarea sursei „ANDREI VALERIU” pe lângă obiectivul acțiunii.

— Dirijarea informatorului „GIGI” din legătura loc. major Bercaru Virgil, a cărui instruire să fie făcută pe baza noii de sarcini stabilite, întîlnire la care voi participa și eu.

Pentru executarea tuturor sarcinilor să fie antrenați cpt. Boboceca Călin, maior Niță Grigore, loc. maj. Bercaru Virgil cu misiunile prevăzute în planul de măsuri ce-l veți prezenta pentru aprobare astăzi. Termen 5 zile, analiză.

5 mai 1977 —
Colonel Olaru Constantin

COMENTARIILE sint superflue. Cîteva lămuriri : ANDREI VALERIU era numele de cod al unui informator odios : — ȘERBAN RADU IVANCEANU — fost profesor universitar la drept, fost condamnat în 1968 pentru escrocherie, dat și la Televiziune, devenit turnător de mare clasă, ipostază care-i permitea în continuare comiterea altor ilegalități și înșelăciuni sub oblăduirea nobilei instituții pe care o servea cu sirg.

Acest abject personaj o frecventa din cînd în cînd pe fosta lui soție, Ana Aslan, de care se despărțise prin 1949, care i-a relatat despre mine, fără să se gîndească că el s-ar preta să utilizeze aceste date împotriva mea. Imi pare rău că nu am o fotografie a acestui staroste de turnători, „din lumea bună”, pentru a fi măcar acum popularizat.

Colonelul N. Iliescu în „legătura” căruia era în cadrul Serviciului 110, era din Scornicești, un fel de văr al lui Ceaușescu, cu care de altfel și semăna puțin (am avut ocazia să-l cunosc în 1985, cînd pensionar fiind, a fost angajat în cadrul Ministerului Minelor).

Parasul subliniat îl consider foarte relevant pentru că el stă la originea condamnării mele, opt ani mai tîrziu, pentru deconturi incorecte, de care România Liberă a făcut caz atît de mult, vrînd să mă scoată un banal hoț, delinvent de drept comun.

Acest paragraf stă la originea procesului de drept comun ce mi s-a înscenat în 1985, pentru a mă condamna cu orice preț, pentru activitatea mea, să-i zicem politică.

O fatalitate a vrut ca tot acest nefast și malefic Șerban Ivanceanu să fi fost martorul acuzării la proces, după ce mi-a oferit 110 dolari cu seria înregistrată, la preț de 40 lei. Asta pentru că Securitatea nu era sigură că afacerea cu deconturile va reuși și voia să se asigure că sint oricum prins cu ceva : — trafic de valută.

Pentru că tot sîntem la capitolul turnători, informatorul „GIGI” care trebuia „dirijat” pe lângă mine, era colegul meu ing. Dumitru Vescan, ulterior mutat la Ministerul Minelor.

Instruirea lui a fost atît de stupidă, încît mi-am dat seama de atunci, din vara lui '77, ce vrea, mai ales că era cunoscut ca turnător. Trebuie să recunosc că s-a purtat tot timpul misiunii lui foarte amabil și îndatoritor. Știîndu-i menirea, l-am folosit pentru a intoxica Securitatea cu ceea ce aveam cu interes să știe. Din păcate nu aveam controlul asupra propriilor lui fabulații și interpretări.

(Urmare în numărul viitor).

Un interviu cu MIRCEA GHIȚULESCU

Ce este acum Direcția teatrelor?

— Domnule Mircea Ghițulescu, sunteți Directorul Direcției Teatrelor din România. Pentru început, vă rugăm să ne spuneți ce a fost și ce este acum Direcția teatrelor?

— Ce a fost se știe, iar ce este se va ști. Nu aş putea să-i definesc personalitatea fiind un organism în construcție care vrea să-și descopere, dincolo de virtuțile administrative foarte acaparatoare, vocația de animator și apărător al vieții teatrale. Cel puțin la nivelul personalului, Direcția Teatrelor a fost restructurată. Ni s-a părut important să aducem oameni care iubesc teatrul, știu să-l apere și, mai ales, să fie cunoscuți, știind că prezentele și viitoarele relații dintre Ministerul Culturii și teatre depind foarte mult de cordialitatea raporturilor. Urmărim să dezamorsăm ostilitatea față de autoritate și să-i încredințăm pe oamenii de teatru că pot găsi aici nu inspectori, ci consilieri în sensul propriu al cuvântului, autentici oameni de cultură, cu experiență bogată și constructivă în domeniul teatrului.

— Este Direcția teatrelor doar un organism administrativ, sau are și alte competențe, unele moștenite din vechiul sistem? Ne referim, desigur, la rolul de pat procustian pe care l-a îndeplinit atâta ani.

— Fiind un segment al puterii de stat, are atribuții administrative, dar nu teroriste. Încercăm să reducem la minimum atribuțiile administrative, lucru care nu se poate realiza decât printr-o distribuție lucidă a subvențiilor de către directorii de teatre. În momentul în care directorii teatrelor nu-și dau seama că subvențiile nu sunt niște sinecure la umbra cărora e subminată însăși ideea de teatru, ci trebuie să fie productive cultural, cred că e vorba nu numai de infantilism, ci și de rea-voință. Teatrul „Mihai Eminescu” din Botoșani s-a ocupat o bună bucată de timp cu contrabandă în Turcia, folosind în acest scop autobuzul teatrului. Din păcate, chiar teatrele ne obligă la foarte multă muncă administrativă și nu ne dau timp să ne găsim vocația de animatori. Atribuțiile readministrative se leagă de crearea unui sistem de informare și documentare modern, de descoperirea unor soluții adevrate de publicitate, de încurajarea creației dramatice și teatrale, și a teoriei teatrale, de acoperirea numeroaselor lacune moștenite în domeniul culturii teatrelor.

— Care sînt proiectele clare în acest sens?

— În primul rînd, crearea unui cadru administrativ flexibil printr-o lege sau regulament de funcționare a teatrelor, care să precizeze nu numai drepturile, ci și îndatoririle acestor instituții. Regret că unele persoane interesate protestează deja împotriva unei legi care nu există, a unui proiect. Ei uită că legea teatrelor nu o face Ministerul Culturii, ci

oamenii înșiși care îi încredințează acestuia propunerile pentru a fi aplicate. Nu înseamnă însă că, dacă există originali care neagă ideea existenței unei legi a teatrelor, o să rămînem fără o astfel de lege.

— O serie de personalități ale teatrului românesc au exprimat serioase critici referitoare la stipularea în lege a obligativității a 50% repertoriu românesc. Care este opinia dvs.?

— Nu există, repet, o lege, ci un proiect care nu operează. În ce mă privește, cred că e necesar un sistem convenabil de protecție a literaturii dramatice și a destinului ei scenic. Sîntem o cultură mică și nu ne putem permite să facem risipă de valori, nici nu ne putem întoarce cu 150 de ani în urmă, pe vremea lui Alexandri, cînd teatrul românesc trăia din traduceri și adaptări. Am sentimentul, uneori, auzind opinii asupra dramaturgiei române, al unei întoarceri în vremea lui Ion Heliade Rădulescu. Sigur, putem juca autori străini, sînt și vor fi oaspeții noștri, dar e normal să vrem ca și dramaturgia noastră să se bucure de o ieșire din granițele actuale, mai ales că există uneori tentația de a populariza autori străini, de nivel mediocru. Sper să putem pune la punct împreună cu Uniunea Scriitorilor un sistem stimulator, nu pentru încurajare (pentru că dramaturgia a fost și este curajoasă) ci pentru susținerea materială a dramaturgiei. Nu cred că se va supăra nimeni dacă vom subvenționa separat crearea de spectacole cu piese românești.

— Pentru că sîntem la capitolul dramaturgie, v-aș ruga să-mi permiteți să vă întreb și în calitate de membru al Consiliului de conducere al UNITER: nu credeți că e o anomalie faptul că dramaturgia nu face parte din UNITER, deși se dorește sprijinirea creației originale?

— E o anomalie. Am încercat încă de la înființare să conving Consiliul de conducere al UNITER să se creeze o secție de dramaturgie. E firesc să fie așa din moment ce „procesul tehnologic” al unui spectacol începe sau sfîrșește cu scenariul, în orice caz nu-l exclude. Argumentul principal a fost că dramaturgia sînt deja membri ai unei Uniuni, cea a Scriitorilor.

— Unde începe și unde se sfîrșește influența Direcției Teatrelor în relația cu teatrele?

— Direcția Teatrelor este, deocamdată, un organism de administrare și reprezentare, care vrea să devină unul de inițiativă. Nu își asumă atribuții în legătură cu repertoriul teatrelor. Scopul este cultural. Vrem să acoperim prin publicații multe lipsuri din cultura teatrală și teatrolologică, să sprijinim pe cei ce au diverse inițiative în acest sens. Am demarat deja lucrările la un Lexicon al teatrului românesc care va concentra un număr foarte mare de colaboratori. Vrem să colaborăm cu UNITER fără să ne suprapunem atribuțiile. Trebuie să ne

Actorul gălățean Gheorghe V. Gheorghe : 35 de ani de scenă, 60 de roluri. În fotografie, în rolul lui Harpagon din Avarul

unim, dar să nu ne incomodăm unii pe alții. Direcția Teatrelor vrea să mucească pentru teatre și nu să se lăfăiască în fotoliul unei simple direcții de ministru.

— Care sînt raporturile Direcției Teatrelor cu deja înființatele teatre particulare?

— Există teatre particulare, dar au multe incertitudini și discontinuități. Personal consider că un teatru particular poate exista cînd are o trupă, un număr cit de mic de actori „proprii” și cel puțin un regizor. Variantele de privatizare care au apărut sînt parazite, nu au independență de cadre, materială. Trebuie separate apele. Teatrele particulare nu vor putea supraviețui fără trupe proprii. O soluție de moment ar putea fi

cointeresarea colectivelor de amatori care au realizări artistice interesante.

— Considerați necesară existența unei legi a teatrelor? Vă întreb — sînt niște voia unor clarificări pe marginea problemei subvențiilor de la guvern.

— E clar că o lege a teatrelor poate oferi cadrul juridic pentru a reglementa cel puțin material, existența instituțiilor. Sperăm să existe subvenții, dar acestea nu vor fi folosite ca o sperietoare, din împrejurări ale anului 1990 ne-au făcut să regîndim această problemă. A fost prevăzut un minimum de 70% din cheltuielile generale, urmînd ca restul să fie asigurat din activități specifice.

Interviu realizat de
Ioan Cristescu

Cu HORIA BERNEA, directorul Muzeului Țăranului Român

Gînduri la început

decit foisorul arhitecturii populare, gîndit într-o tratare modernă, și la mari dimensiuni. Cărămida aparentă, arcadele în plin centru și ancadramele de piatră cenușie ale ferestrelor conferă edificiului o noblete cromatică aparte, ideal armonizată cu verdele copacilor parcului din jur.

Muzeu etnografic a și fost o bucată de vreme, pînă cînd, la începutul anilor totalitarismului, s-a transformat în muzeu de istorie a partidului comunist, o istorie factice compusă din lozinci, fotografii (bună parte trucate), tipărituri și documente absolut nesemnificative. Nu-l vizita nimeni. Erau duși cu cîrdașii elevi, militari, tineri muncitori să parcurgă traseele cu panouri fotografice și vitrine, ascultînd explicațiile unui ghid despre... lupta cea mare a comunistilor pentru triumful bunăstării și păcii în lume!

Clădirea și-a redobîndit acum destinația inițială. Din păcat, sînt multe de făcut. Colecțiile au fost risipite, interioarele au fost supuse unor transformări neadecvate, în spate a fost adăugată o construcție în totală discordanță cu muzeul. Sînt dezacorduri și probleme ce vor fi remediate. Clădirea va adăposti Muzeul Țăranului Român, numirea însăși avînd, în simplitatea ei, o încălțătură plină de sensuri.

Directorul instituției este cunoscutul pictor Horia Bernea, un mare iubitor al lumii satului, de extracție țărănească el însuși la origine, trăindu-și tinerețea într-o comună transilvăneană, și reprezentînd în opera sa chintesențele satului românesc.

Ceea ce urmează este o convorbire cu domnia sa intitulată:

GÎNDURI LA ÎNCEPUT DE DRUM

— Ce va fi acest muzeu, în viziunea pe care o sugerează titlatura sa?

— Muzeul Țăranului Român va fi o lume complexă, avînd în mijloc omul ale cărui acțiuni radiază în toate domeniile: de la datini la artă, de la unelte la mincare, de la ocupații la arhitectură și așa mai departe. Avem un mare avantaj față de alte țări, pentru că nu trebuie să facem „arheologie etnografică”. La noi țărani, cu întregul lor cortegiu de puritate, creație și civilizație (de la artă la tehnică) există încă. Inclusiv meșterii populari. Sînt echipe de constructori (în lemn mai ales) care ridică sub ochii tăi o casă în cîteva zile, fără să vorbească, știind fiecare component al echipei ce are de făcut. Șeful grupului se uită doar la loc, la ambianță și zice: „Facem așa...” Și casa se înalță (fără planuri, fără schiță, fără proiect) exact așa cum o cere locul respectiv, parcă născută din el. Această știință le vine meșterilor din negură de

timp, din tată în fiu. Și tot așa, cu mîrle și pivele, cu oalele și ulcelele, cu țesăturile, cu bisericile, cu icoanele în lemn și sticlă, cu unelte, cu sculpturi.

— Nu riscă această colecție să fie idilică, de pildă ca poezia lui Vasile Alecsandri ce zugrăvește scene rurale?

— Deloc. Nu este vorba de o treată paseistă, de un țăran idealizat. La noi există un țăran viu care reprezintă Europa într-un loc așezat la răscruce. Vă la noi specialiști din S.U.A., Japonia, Franța, Germania să facă arheologie etnografică „la zi”. Nu-i nevoie să extragă din străfunduri. Despre partea de nord țării (zonă de spectaculoasă civilizație populară), japonezii au scos un splendid album intitulat Maramureș — început lumii.

Toată preistoria și istoria — neolitică, dacă-romană, bizantină — a rămas vie în țăranul nostru. În alte părți această succesiune, găzduită în spiritul unei comunități, a dispărut...

— Cum a reacționat țăranul român, agresivitatea totalitară, care a viciat și depopulat satele prin depozitarea țăranului, în primul rînd de pămînt?

— Într-un fel, opresiunea totalitară făcut etnografiei un serviciu. Satul și manifestat opoziția păstrînd tot ceea ce distingea prin tradiție, cu o anume în

Ei cu ale lor, noi cu ale noastre

LA Patria și la Scala și-au făcut reciproc concurență două filme polițiste lansate, paralel, în premieră: amândouă americane, amândouă producție '87. **Cineva care să mă apere** și **Suspectul**. Publicul umple șalile pentru că, acum ca întotdeauna, genul polițist, cum remarcă un celebru spectator, face bine la nervi. Dacă organismul vă cere o deconectare cât mai pură, cât mai simplă și cât mai ruptă de realități, atunci alegeți **Cineva care să mă apere**. Persoana care are nevoie de apărare, martora — indezirabilă — a unei crime, e o femeie frumoasă, o miliardară a zilelor noastre, claustrată într-o reședință concepută cu mare fast scenografic (numai în liftul cel somptuos al casei ar încăpea o echipă de fotbal plus rezervele). Pe martora amenințată cu moartea o apără mai mulți polițiști, împărțiți pe ture, dar acei „cineva” din titlu e doar polițistul din tura de noapte, care își asumă cu o pasiune crescândă sarcina — extra-profesională — de a o apăra pe frumoasa lady nu numai de killer-ul care-i dă tirocoale, dar și de propriile ei angoase. El trăiește, cu alte cuvinte, statutul de „body-guard” la modul total. Doar că o nemenea depășire a sarcinilor de serviciu se soldează cu pierderea slujbei. În plus, polițistul are și o familie perfectă, o nevastă și un năst pe care îi iubește, deci lucrurile se complică suficient pentru a putea conduce la un polițier suficient de spectaculos. Un polițier de duzină, e adevărat, dar provenind de pe o bandă rulantă ale cărei produse de serie știu să fie, în genul pe care și l-au propus, de o calitate impecabilă.

Cităm dintr-o scurtă secvență, notîm în adevărul ei: într-o scenă de explicații conjugale, polițistul proaspăt îndrăgostit extra-conjugal îi spune nevestei „îmi pare rău, te respect foarte mult”; replica ei surpriză, producînd încîntarea spectatorilor, va fi un pumn! Un pumn puternic, bărbătesc, în plină figură a sotului respectuos.

Văzînd acest **Cineva care să mă apere** cinefilii pot, cu un oarecare efort de imaginație, să caute să descifreze în el prezenta unui regizor care, cîndva, ne-a cucerit, cu **Duelistii**: Ridley Scott.

Pe aceeași bandă rulantă, dar la un nivel superior, a fost produs și filmul vecin de bulevard, **Suspectul**, de Peter Yates (nominalizat la patru Oscaruri). Spectatorii bucureșteni își amintesc, probabil, **The Dresser (Cabinierul)** filmul lui Yates prezentat acum cîțiva ani la zilele filmului britanic, cu un Albert Finney într-unul din cele mai importante roluri ale filmografiei lui, film în privința căruia păreri criticii străine au fost foarte împărțite; după unele voci **The Dresser** rămîne doar un ecou — neinspirat — al **Servitorului** lui Losey. În orice caz, era vorba de un film teatral, foarte „vorbit” și static, cu totul altceva decît genul „de acți-

Cineva care să mă apere de Ridley Scott

Suspectul de Peter Yates

une”, pe care se fondează celebritatea hollywoodiană a sexagenarului Peter Yates (pornit la drum, odinioară, ca asistent al lui Tony Richardson), unui din regizorii britanici a căror carieră s-a desfășurat în cea mai mare parte peste ocean. În **Suspectul**, criticii americani au văzut reabilitarea lui Yates, prin revenirea la domeniul lui favorit, polițierul psihologic și filmul de acțiune, soldat, invariabil, cu cifre de încasări fabuloase. Încercînd să descriem cîteva componente din „rețetă”, constatăm că ea include întotdeauna o știință exactă în compunerea scenariului și în conducerea poveștii: fără timpuri morți, cu suspense, amestecînd cîte puțin din toate: amor, umor, politică, psihologie, morală etc.

O crimă, un acuzat vulnerabil și singur, handicapat și hirsut, căruia i se repartizează un apărător (apărătoare) din oficiu. Procesul aparent „de rutină”, cu un „vinovat mai mult ca sigur”, se transformă într-un exploziv proces politic de anvergură, care-l aruncă în aer pe însuși ministrul justiției.

Ceea ce interesează, însă, cu precădere spectatorul nostru la această oră nu este povestea polițistă în sine (în fond, de altfel ori de-a văzută), nici stilul, ieșind arareori din parametrii industriali ai genului. (S-a scris uneori despre „suprerealismul rudimentar” cul-

tivat de Yates: el ar putea fi depistat acum în urmărirea labirintică, în clar-obscur, printre peretii de gratii, sau în imaginea unui fir de sînge care începe să se prelingă acuzator peste o mină care împarte dreptatea.)

Ceea ce interesează cu precădere sînt accentele „teoretice” ale filmului, compunînd un fel de ABC al justiției în contextul unei democrații neoriginale. Un întreg eșafodaj didactic-demonstrativ, menit să conducă la un răspuns limpede și credibil la întrebarea cheie a filmului: „Aveți încredere în justiția americană?”

Un aspect interesant al filmului și o probă de inteligență a scenariului e modul în care filmul jonglează cu ideea de relativitate a justiției: uneori cei din boxa acuzaților sînt niște ingeri pe lingă cei din completul de judecată; alteori, respectarea strictă a legii presupune camuflarea adevărului. Ca să probeze nevinovăția clientului ei, avocata e obligată să încalce legea: „Vrei să fie condamnat, dar să respecti legea?” îi spune avocatului un jurat (care, într-o lume de hienă, face figură de benefică hahaleră). Avocata își asumă relativitatea situației: „Am făcut ceva ilegal pentru cazul tău, îi spune ea celui acuzat pe nedrept. Știu că oamenii nu mai au nimic sfînt azi. Psihiatrii se culcă cu pacientele lor, avocații cu

clientele, profesorii cu studentele...”

Descoperim în film și incitante accente politice. Acuzatul e o victimă a traumatismului numit Vietnam. Ce semnifică acest personaj, care doarme în șanțuri, mîncînd din gunoi, jefuiește pentru 9 dolari? Evident „el nu e un reprezentant strălucit al visului american”. El e, pledează patetic apărarea, „coșmarul american. E o epavă fără nume și chip, unul din sutele de oameni care rătăcesc fără țintă pe străzile noastre. Ne uităm la ei cu un amestec de milă, teamă și dispreț. Preferăm să nu vedem că sub păturile și hainele lor zdrențuite se află o ființă speriată, pierdută”, pentru care 9 dolari înseamnă diferența dintre viață și moarte.

Se vorbește apoi, în film, despre corupția puterii, despre măslirea voturilor, despre personaje oficiale care au primit mită, au făcut trafic de influență, au falsificat procese. (Unde am mai auzit noi toate astea?)

Foarte actuale sînt, pentru noi, și teoretizările — elementare — pe marginea condiției de jurat: jurații „nu trebuie să aibă idei preconcepționale”; ei trebuie „doar” să caute și să afle adevărul. Sau observațiile privitoare la rolul poliției: „poliția nu e infailibilă; pînă la proba contrarie orice om e nevinovat; suspect e una, vinovat e alta; nu poliția stabilește vinovăția cuiva”; se citează și date dintr-o statistică a Ministerului Justiției din care reiese că, în timp, 343 de nevinovați au fost acuzați de crimă și 25 executați.

Rezultatul, doar aparent paradoxal, al acestei „relativizări” a justiției este tocmai o infuzie de încredere în ea. Numai o justiție puternică și lucidă își poate permite o asemenea privire asupra ei înseși. Concluzia, stenică, e conținută într-un schimb de replici din film: „Aveți încredere în justiția americană?” — Da! —

Personajul-îmblămă, în **Suspectul**, e avocata care nu pleacă din slujba ingrată, rezistă pe baricade, „de dragul cîte unui nenorocit nevinovat”. Interpreta, Cher, colorează cu feminitatea ei enigmatică, voluntară, pătimașă, un personaj pozitiv, prea pozitiv, care fără ea n-ar fi fost decît fad. Cher joacă pasiunea pentru adevăr a personajului ei ca pe o patimă blestemată, ca pe un viciu — iar efectul e strălucitor. Merită să-i cităm autoportretul: „De fapt, nu trăiesc. Ultimul film l-am văzut acum un an. Muzică ascult doar în mașină. Nu am întîlniri. Vreau să am un copil, dar nu am nici un prieten. Îmi petrec timpul cu „minimale” și bandiți. Culmea e că îmi plac! Nu cred că mai pot continua!”... După care, avocata adaugă soluția ei existențială de perspectivă, pe care toată sala de la Scala o primește cu mare bucurie: „O să mă privatizez! Dacă tot inebunesc, măcar să cîștig ceva!”...

Dorin Iancu

de drum

cricenare parcă. Azi trebuie să ne grăbim însă. Deschiderile ce se operează în economie, cultură, mentalități, vor da țării o structură de piață, care n-ar fi exclus ca, modernizînd, să deprecieze lumea satului, în ceea ce privește păstrarea comorilor tradiționale, cum s-a întîmplat în alte țări. Există posibilitatea ca țărănul român, în sens generic, să rămînă doar aici în muzeu (și în alte muzee etnografice din țară), în urma pătrunderii în zona rurală a civilizației de tip urban. Din punct de vedere al standardului de viață, este de dorit. Din punct de vedere al etnografiei, e păcat. Vor rămîne însă multe enclave peste care timpul va trece, cum a trecut și pînă acum, fără amprente modificatoare.

— Ne îndreptăm spre o Europă unită, casă comună, mi se pare firesc ca timpul să opereze schimbări. De altfel, dorite și mult așteptate...

— Nici o îndoială că este așa. Eu cred însă că acum 2000 de ani Europa (cînd nici nu avea poate acest nume) era mult mai unită. Feudalismul a fărîmițat-o. Gîndiți-vă că efigia unui gal de pe Arcul de Triumf din Roma și efigia unui dac de pe Columna lui Traian din aceeași Cetate Eternă sînt aproape identice, im-

plicit cu existențe identice. De aceea, dacă tindem spre o unitate a continentului, refăcînd ceva ce veacurile au desfăcut, nu poate fi decît un avantaj.

— Civilizația satului e arhaică. Ce înseamnă în creația țărănească laic și creștin?

— Nația română e creștină prin definiție. Etnogeneza poporului român a corespuns cu creștinarea lui. Românul nu se știe altfel. Dovadă apelativul „măi creștine!” care la țară se folosește pentru orice interlocutor. Formele creștine și cele laice (acestea din urmă nefiind însă în contradicție cu creștinismul, cum încercau să acrediteze — cu intenții definite — unii teoreticieni sub sistemul totalitar) se împletesc armonios. Lumescul și sacralul au în axa lor tot omul.

— Ce credeți despre manifestarea unor fenomene de kitsch?

— Au pătruns de la marginea orașelor în satele mai apropiate. Unii artizani l-au răspîndit din rațiuni comerciale, prin produse îndoienice, la dispoziția turiștilor din diverse stațiuni. Aceea nu e artă, ci gust de periferie inculcat unor produse adesea oribile. Țărănul român n-a acceptat niciodată kitsch-ul, perversitatea. El are un echilibru monumental. Tot ce iese

din mina și spiritul lui vine din interior, definindu-l. Contactul permanent cu natura, comunicarea dintre el și natură i-a conferit și înțelepciunea și manifestările artistice.

— Înțeleg din aceste cîteva gînduri că Muzeul Țăranului Român va fi cam cum sînt picturile dvs. — cîmpuri cultivate, finețe cu căpițe, ulițe de sat, biserici expresive, motive populare tratate ca marcă a existenței, adică o lume rurală esențializată în toată manifestarea ei arhaică...

— Da. Cam așa. Nu vreau însă să mă refer la discursul muzeistic. El există, dar noi îl lăsăm deschis în funcție de ceea ce găsim în căutările și selecțiile noastre. În orice caz muzeul va fi numai virful unui iceberg. Va atesta că icebergul există, că partea lui nevăzută e ceea ce se află încă la țară. Partea văzută va fi, desigur, esențializarea, dar în forme care să poată configura în mintea privitorului toată sinteza creatoare pe care sintagma Țăranul român o presupune. Muzeul va avea și un institut de cercetare, ateliere de restaurare specializate, cercetători în cele mai variate domenii care studiază cultura, tehnica și artele în lumea satului, psihologia și sociologia rurală. Există strălucite tradiții în acest domeniu, opere de notorietate internațională, și dorim să continuăm această tradiție. Bineînțeles alături de alte instituții cu aceleași preocupări, instituții destul de numeroase.

— Cînd o să pot cumpăra un bilet de intrare în noul muzeu?

— Poate pe la mijlocul anului viitor. Dar nu trebuie să cumpărați bilet; pentru ziaristi intrarea este gratuită...

Gangsteri și alți bărbați onorabili

ȘOSEAUA 9W urcă sinuos pe malul fluviului Hudson, îndepărtându-se de masivitatea gălăgioasă a Manhattanului. De pe buza dealurilor pietroase marea metropolă își pierde contururile, devine doar un detaliu peisagistic înghițit, treptat, de logica flămândă a naturii.

ÎN NUMELE logicii ucide Tom Reagan, gangsterul raționalist din filmul lui Joel Coen, *Miller's crossing*. Tom e un om al schemei, un om care trăiește din calcul, pariind pe cai, meciuri de box, și pe atotputernica slăbiciune umană. Nu ucide el însuși, orchestrează doar carnagile cele mai bestiale, eminente cenușe într-un oraș cenușiu, sfîșiat de patimile obscure ale celor doi bandiți cu principii, Leo (irlandezul briantinizat, mereu amorezat) și Johnny Caspar, sicilianul de rigoare, care, cînd nu clocește crimele cele mai odioase, se ocupă gîngas de fiu-i creștin și obez. Drama psihologică se declanșează cînd Caspar, între două episcade infantile, decide să-i facă de petrecanie efeminatului Bernie, pungaș mărunt, șantajist de mină a treia, bandit necinstit într-o lume de bandiți onorabili — dacă nu te poți încrede într-un escroc, rostește Caspar în secvența inaugurală, în cine te mai poți încrede? Problema e că sora lui Bernie, alunecoasa Verna (Marcia Gay Harden), e prietena lui Leo și amanta lui Tom (gangsterismul și erotismul merg mină-n mină). Complicind lucrurile și mai tare, Tom (interpretat cu accent irlandez și vulnerabilități crasi-alcoolice de Gabriel Byrne) e destituit din banda lui Leo într-o scenă clasică, cu scară înteroară, minci sufocate, spectatori înarmați pînă-n dinți și vagi elemente de pugilat. Tom îl mărturisise lui Leo, într-un moment de onestitate, adevărul despre Verna. Rămăs pe drumuri, Tom își face drum spre banda adversă, vinzîndu-l pe Bernie sicilianilor lui Caspar (jucat memorabil de Jon Polito). În momentul apoteotic al filmului, în luminișul titular, Tom îl crută pe Bernie, simulează doar o execuție ce se voia un ritual inițiat. Motivele adevărate ale lui Tom sînt greu de ghicit. Distrugerea grupului Caspar, împlinită fără gres, dinlăuntru, cu precizie sahistică, e doar un act de ambiție? O demonstrație de loialitate? De ce e sacrificat totuși Bernie? Care e sensul despărțirii finale de Leo, cînd toate acțiunile lui Tom trebuiau să ducă, logic, la reconciliere? Frații Coen (scenariul e scris de regizor și de fratele său, Ethan) mizează tocmai pe acest gen de profunzime. Lumea gangsterilor, umbroasă și violentă, e în fond locul geometric al tuturor contradicțiilor.

CIND lese din închisoare, după trei-sprezece ani, Dino Capisco pare dărîmat. Din vechile grandori, din vechile invirteli de proporții aproape mita-logice nu

mai rămîne nici urmă, nici bănuială. Și viața-i matrimonială e o ruină, copleșită de amărăciunile abisale ale soției legitime (care, ca să-și câștige existența, trebuie să fure și să revindă ciini de rasă) și de pretențiile, mai carnale ce-l drept, ale unei amante cam veștejite de așteptare. Colac peste pupăză, o fiică fără căpătii, un fel de incleceală blondă de vulgarități și feminități confuze, evocuează nervos pe acest fundal de sfîșietoare tragedie personală. În filmul regizat jucăuș de Susan Seidelman însă, drama cea mai adîncă devine repede pretext de comedie superficială. Dino (jucat cu mari elegante vestimentare de Peter Falk) se consacră revanșei. Dec's să smulgă o da-torie neplătită (vreo două milicane) din ghearele nu chiar ascuțite ale unui fost asociat, mafiot cu stofă de escroc (textilist de meserie). Dino nu se dă în lături de la nimic, nici măcar de la propria-i moarte, simulată cu dichis într-o coroducție explozivă, realizată cu ajutorul agenților federali, naivității mafiotului și ingeniozității ficei mai sus pomenite, supranumite Cookie (Prăjiturică), care se ridică fulgerător din neantul inacțiunii devenind, spre sfîșit, parteneră cu drepturi egale într-ale răzbunării. Victoria, deplină, lasă însă un gust amar. Pretul triumfului e exilul în America profundă, în Minnesota, un pustiu culinar, în care un antipasto pe cînte se găsește la fel de rar ca un mafiot cinstit. În *Cookie* fericirea are caracter de masă.

ÎN FILMUL regizat de Andrew Bergman, *The freshman* (Bobocul), escrocheria pare să aibă caracter de masă. O masă pentru ultrabogați, la Clubul Gurmanziilor (în codru des), unde se servesc specii rare, pe cale de dispariție, aduse cu mari sacrificii de pe meleaguri exotice și gătitte cu multe mirodenii și sadisme teutonice de un bucătar cam apucat, Larry London (Maximilian Schell). Ideea acestui club (mai nevinovată decît pare) îi aparține mafiotului arhetipal Carmine Sabatini (Marlon Brando), un împătmit al cafelei tari și firilor slabe, cu osebire aceea a unui proaspăt student la facultatea de film a Universității New York, Clark Kellogg (Matthew Broderick), anglo-saxon rece și naiv, om al clarităților septentrionale rătăcit într-o lume de obscure, toride patimi meridionale. La cursul de istoria filmului Clark studiază *Nașul*, cadru cu cadru, între cursuri devenind, încet dar sigur, cadru de nădejde al familiei Sabatini, trimis în misiuni periculoase de transport de reptile — o astfel de reptilă, dragonul de Borneo, urmînd a fi servită gurmanzilor mai sus pomeniți. În plină irealitate, evoluînd între copie și original, Clark e un Don Quijote în lumea violentă a don-ilor, o lume colorată de sentimentalisme bergmaniene, victimizată de teroarea eleganței, de stilul mortal al celor care amestecă,

fără clipire, singele și plăcerea, pasiunea și cruzimea.

PE CĂRĂRUI silvestre încep și se termină multe din aceste filme, creaturile eminamente urbane ale crimei sfîrșind-o, de multe ori, în sinul naturii, natură pe care încercaseră s-o acopere cu pardesie elegante, ghete de lac, costume cu jiletcă și pălării de fetru, cu boruri largi. Frații Coen mărturisau într-un interviu că viziunea inițială a filmului *Miller's crossing* a fost aceea a unor gangsteri într-o pădure. Nu mă lăsa să mor ca un animal, în pădure, îl imploră Bernie pe Tom. Gangsterii se tem de natură mai mult decît de moarte, sau poate, de amîndouă în egală măsură. În oraș moartea e un cetățean de vază, moartea e în elementul ei.

Jumătate irlandez, jumătate italian, Henry Hill copilărește, literalmente, în umbra Mafiei, într-un cartier din Brooklyn, unde Paulie Cicero (Paul Sorvino) e un veritabil paterfamilias (cartierfamilias?). trimițîndu-și băieții în misiuni ignobile dar așînd, între petrecanii, un aer nevinovat, generos, casnic. Aceste contraste nu-i displac adolescentului sărac, care observă, prin ferestrele murdare ale unei case împovărate de griji cotidiene, viața lipsită de griji a mafiotilor mereu înțolțiți, mereu în mișcare, cu dare de mină și pistol, mereu fericii. Atras de iluzia de peste drum, Henry (figură diafană, masculină fără excese, în varianta Ray Liotta) alege crima foarte rentabilă, urcînd în ierarhiile alunecoase ale Cosei Nostra, avansînd într-un univers pe care regizorul Martin Scorsese îl conturează aproape muzical, din motive diverse, de la nunți la ospățuri, de la glume fără perdea la perdele fatale, de la singe la erotism, de la pungășie la onoare. Henry Hill, personaj real, descris mai întîi în *Wisequy*, cartea co-scenaristului Nicholas Pileggi, trasează o traiectorie existențială oarecum paradoxală, de la adoptarea totală la respingerea tranșantă a valorilor mafiotice. Venerabili doni — cu observația că Paulie n-are stilul unui Carmine Sabatini, e în fond un don de cartier — prezintă principiile anilor '50, anii crimelor „curate”, epoci pre-drog. Henry, pe de altă parte, se molipsește de frenezia narcotizantă, cocainizată, a deceniilor șapte și opt, de paranoia banului. În finalul frenetic al filmului, hăituit de prieteni și dușmani, Henry se predă, devine marior federal, un nimeni într-o lume anonimă, în Kalamazoo, statul Michigan. *Goodfellas* (Băieți de treabă) e o comedie cu accent grav, accent pe eleganta violenței. Pe destinul straniu al bărbaților în paradesie și pălării de fetru, fugind, în întunecimi urbane, de sentința nemiloasă a naturii.

Radu Tudor

De toate pentru toți

● O PERFORMANȚĂ a emisiunii radiofonice *De toate pentru toți* este felul în care reușește să actualizeze, în chip diferit, de la săptămînă la săptămînă, o structură bine rodată, deci, previzibilă în liniile ei generale. Chiar ascultătorul „naiv”, un construct mai degrabă teoretic decît o realitate concretă, adică un ins care s-ar putea lăuda că nu a auzit alte ediții ale ciclului, chiar și el știe la ce să se aștepte atunci cînd, duminică la 10 dimineața, deschide aparatul de radio și-i rămîne în preajmă timp de trei ore. Aceasta, pentru că sumarul unei emisiuni de tip magazin, orizontul general al acestui sumar, nu detaliile, are o valoare de circulație destul de mare, fiind cunoscut omului modern și din alte surse decît cele radiofonice, din presa, de exemplu, sau din programele televiziunii. Conștienți, la rîndul lor, de caracterul explicit al convenției, realizatorii încearcă a o respecta, răspunzînd cit mai multor solicitări ale marcului public dintr-o dimineață de sfîrșit de săptămînă. Absențele de acum vor fi corectate în viitor sau au făcut altădată (în cursul verii, toamnei etc.) obiectul unor aplicate investigații. Tip de emisiune în mișcare, *De toate pentru toți* nu are obsesia enunțării enciclopedice a tuturor domeniilor, ceea ce-i asigură o reală libertate de mișcare și, de ce nu, o atracție în plus. Scenariul abstract este, așadar, relativ previzibil, imprevizibilă este de fiecare dată actualizarea lui specifică și, mai ales, relația, asocierea părților în așa fel încît emisiunea să nu fie o simplă enumerare de subiecte adunate după legile aritmeticii, să fie un întreg de sine stătător dominat de o idee centripetă. Cu foarte multe secole în urmă și, evident, cu referire la cu totul alte ansambluri decît cele înregistrate prin masa de montați, Cicero considera că pietrele bine tăiate se unesc fără să fie nevoie de ciment. Este exact forța centripetă de care vorbeam mai sus, asigurînd organizarea demonstrației din interior și nu prin artificii retorice exterioare. Fără a fi exprimată nici o clipă manifest, o asemenea idee integratoare pare a fi menținut unitatea rubricii pe care am ascultat-o duminică în întregime, idee cuprinsă în prima secțiune (citată, de altfel) a *Glossei* eminesciene: situarea individului în raport cu vremea, cu vremurile, cu timpul.

Am regăsit acest gînd în interviul cu un extraordinar profesor din Săliștea Sibiului, mîndru că școala din localitate, a doua ca vechime în țară, după cea din Șcheii Brașovului, împlinește 375 de ani de la atestarea documentară, mîndru de intelectualii ce au trăit și trăiesc acolo, mulți dintre ei beneficiind de o onorantă faimă internă și internațională. Am regăsit acest gînd în mărturisirile unei eleve a lui Nicolae Iorga, azi distins cercetător în domeniul istoriei, ca și în cele ale muzicenei Lizette Georgescu, prietenă cu atîția mari compozitori și interpreți din acest secol. Și din nou l-am regăsit, cu referiri directe la momentul contemporan, așa cum se înfățișează el, alt pe scena politică cit și pe scena culturală, în gîndurile ministrilor Cătălin Zamfir și Andrei Pleșu, ultimul vîzînd în deschiderea Salonului National de pictură și sculptură un prilej de promovare a cordialității spirituale și o dovadă de netăgăduit a prestigiului artei noastre actuale. În sfîrșit, el a traversat și intervențiile soției ambasadorului Marii Britanii la București (cu referiri la sistemul educațional din țara sa) sau pe cele ale ambasadorului Israelului la București (cu referiri la contactele științifice ce vor uni instituțiile academice) ca și eseul evocîndu-l pe Charles de Gaulle.

Frumosul ne salvează sufletul, s-a spus cu destul patos la un moment dat, pentru că, permanent, credința în valoarea frumosului, binelui, adevărului ca elemente indispensabile constituirii armonioase a destinului uman, să se întrevadă de-a lungul emisiunii. Precizam la un moment dat, și nu întîmplător, că am ascultat-o în întregime. Contînd, desigur, pe un public ideal, care timp de 3 ore stă nemîșcat, duminică dimineața, lîngă aparatul de radio, *De toate pentru toți* nu poate trece cu vederea eventualitatea unei recepții intermitente. De aici, cîzelarea grijulie a fiecărui subiect în așa fel încît el să poată exista autonom, de aici un anume contrast de viteză în asamblarea întregului ca și o funcțională repartitie a comentariului și exemplificărilor muzicale. Intersecție a opțiunilor (ipotetice) ale ascultătorilor cu opțiunile (declarat) ale realizatorilor, *De toate pentru toți* ar putea experimenta (nu este exclus să o fi făcut-o în emisiuni pe care nu am avut răgazul a le urmări) și soluțiile extreme. Cum ar fi, cu prilejul simbolic al sfîrșitului și începutului de an, o transmisie „de autor”, evident un nume important al lumii noastre de azi sau o transmisie construită exclusiv la sugestia publicului. Pînă atunci, să notăm, cum se cuvine, numele realizatoarelor ediției la care ne-am referit: redactor Elena Petrescu-Calciu, redactor muzical Sanda-Valeria Dan.

Antoaneta Tănăsescu

TELEVIZIUNE

Altă conducere

● PESEMNE că dl. E. Valeriu contează pe calculele profesorului Brucan, cele despre proporția de proști în România. Altfel nu cred că și-ar fi îngăduit să ne vorbească despre democrația de la Televiziune. Interviul cuprînzînd revendicările sindicatului a fost dat pe post numai în urma presiunilor la care am fost cu toți martori, joi seară, nicidecum din pricină că dl. Valeriu e un mare adept al libertății cuvîntului. De altfel d-sa și dl. Răzvan Theodorescu fac o mare greșală că nu țin seamă de semnele de impopularitate care le vin, acum, chiar din cadrul Televiziunii. Amîndoi îndreaptă T.V.R. pe un făgaș care mie, unuia, îmi aminteste de falimentul din decembrie trecut al acestei instituții. Faliment moral — din care nu se poate leși de două ori la rînd cu fața curată. O bună parte dintre angajații Televiziunii s-a desolidarizat, spre știința telespectatorilor, de conducere și de redacția de Actualități. Mai mult, dl. Iuga a intrat în greva foamei pentru a protesta nu numai împotriva conducerii T.V.R. dar și împotriva multor stări de lucruri din clădirea de pe str. Dorobanți. Cele referitoare la nepermisa obediență a T.V.R. față de putere, la răstălmăcirea faptelor, la trunchierea informațiilor (de care s-a plîns și Senatul) și la tot mai vădită politizare a unei instituții care, după începutul Revoluției, și-a asumat obligația de a fi un mijloc independent de informare în

masă au fost semnalate în această rubrică, cu aceleași concluzii: T.V.R. merită altă conducere!

De altfel apoliticul domn E. Valeriu în răspunsul pe care l-a dat sindicatului a uitat că Televiziunea e jurată să nu se amestece în politică. A uitat și propriile sale afirmații despre inaderența sa la politică, afirmînd că, la Televiziune, fiecare e liber să se manifeste conform convingerilor sale politice. Or, sindicatul tocmai asta nu dorește, ca la Televiziune să se facă politică.

În primejdia de a-și pierde funcția, dl. Valeriu și-o fi amintit de vechea cale de salvare, cea cu adeziunea fierbinte. A recurs la ea cu oarecare discreție, adică nu și-a mărturisit pe față convingerile (s-au mai schimbat și vremurile!), dar dacă ținem cont de plîngerea la politică, pe care nu cred că a semnat-o portarul Televiziunii, cit și de asemănarea între discursul d-sale și cel al purtătorului de cuvînt al guvernului, ca să nu mai vorbesc de convorbirea cu dl. Brucan programată la Actualități, ne lămurim, o dată în plus, în ce constă „independența” d-sale. Ea a devenit atît de supărător de vădită, încît liderul parlamentar al F.S.N. a cerut demisia conducerii Televiziunii. Cit despre spusele dlui Cazimir Ionescu, cele referitoare la însușirile studioului din care se transmit Actualitățile, în care, la o adică, nu poate pătrunde nici musca, dar mai ales

acelea despre neinformarea Parlamentului despre ceea ce se petrece la Televiziune, ele cuprind un adevăr de o gravitate care n-ar trebui să ne lase indiferenți, că într-un moment cînd opinia publică trebuie să fie informată imparțial și cu maximă probitate profesională, conducerea T.V.R. și redacția Actualităților se dedau politici păstrării scaunului, și asta de o manieră scandalosă.

Dacă dl. Emanuel Valeriu e iremediabil îndrăgostit de postul de director al Televiziunii și, în același timp, vrea să acționeze potrivit convingerilor sale politice, e liber să înființeze un post de televiziune unde să facă tot ceea ce pofteste, dar în numele d-sale, pe riscul d-sale, nu la postul național de televiziune.

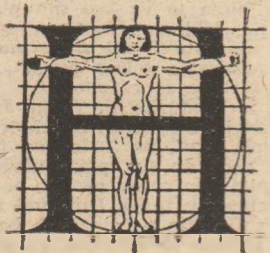
Practic, în ultima vreme, T.V.R. solicită telespectatorului la emisiunile de stiri aceeași vigilență ca în perioada comunistă. Cenzura totală a fost înlocuită, e adevărat, cu schimbături dezaprobatore, cu tot soiul de comentarii paternaliste sau maternaliste, după sexul redactorilor, încît ai zice că aceste emisiuni au luat locul învățămîntului politic de mai an, atît că în locul „înfierărilor” se recurge la grămase de dezgust și la sopirle *ex cathedra*. Așa că telespectatorul care vrea să discearnă, pe cont propriu, ce se întîmplă în țară trebuie ori să nu se uite la exercițiile de mimică ale redactorilor (exerciții pentru care aceștia ar primi la această oră preaviz la majoritatea televiziunilor din fostele țări socialiste) ori să reducă sonorul cînd încep comentariile. În privința dlui Valeriu trebuie să recurgem însă la ambele soluții.

Probabil că dl. Valeriu va demisiona, în cele din urmă, de la conducerea T.V.R. Acum, ar mai fi avut posibilitatea s-o facă telegenic și pe usa din față. Cînd se va hotări, probabil că n-o va mai găsi deschisă decît pe aceea de serviciu.

Cristian Teodorescu

Ancheta. Starea cărții

1. Cite manuscrite existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin citeva titluri).
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării?
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Anul editorial 1991 va fi un an mai bun?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte?

EDITURA HUMANITAS

Redactor șef, Sorin Mărelescu
1-4 Din profilul fostei Edituri Politice au fost preluate la 1 februarie 1990 (data la care a luat ființă Editura Humanitas) o colecție (idei contemporane) și un număr de circa 20 de manuscrite din care au apărut până azi, 23.11.1990, 15 titluri, printre care, Patrick Süskind — *Metafizica probabilității*, Charles S. Peirce — *Semnificație și acțiune*, Jack Higgins — *Vulturul a aterizat* etc. În total, în 10 luni, Editura Humanitas a publicat 30 de titluri.

5. Nu.
6. Da. Unele titluri, foarte importante, sînt în curs de apariție.
7. Anul editorial 1991 este direct legat de anul economic (și politic) 1991. În orice caz, mai rău decît anul editorial 1990 nu vîd cum ar putea fi.
8. Prețuri „în genere” nu există. Atîta timp cît „dictatul” statului în stabilirea prețurilor se va menține (și în lipsa unei piețe cu adevărat libere acest dictat se va mai prelunge) nu vom putea vorbi încă de prețuri reale. Fiecînta vechilor prețuri foarte mici ale cărții riscă

O carte pentru prieteni dragi

● O carte de basme românești, o carte de poezie, de schițe sau povestiri, un mic roman, o carte de legende sau amintiri inspirate de istorie, un album de artă românească sau de fotografii, o culegere de etnografie și folclor românesc, iată tot atîtea daruri pe care copiii țării, părinții sau educatorii lor le pot trimite micilor cititori din Basarabia sau Bucovina, din Iugoslavia sau Ungaria, în cadrul acțiunii lansate de revistele BUCURIA COPIILOR și LICURICI, sub genericul O CARTE PENTRU PRIETENI DRAGI. Aceste simbolice ca-

acum să facă loc unei ficțiuni de sens contrar: prețuri foarte mari. Dar să cultivăm un optimism bine temperat.

EDITURA „SEMNALUL”, Bd. Bucureștii Noi nr. 191. Patron, Claudiu Păunica

1. Editura „Semnalul” a luat ființă în luna mai 1990.
4. Am publicat pînă în prezent peste zece titluri. Exemple: Silviu Brucan — *Democrația în România*, Daniel Defoe — *Robinson Crusoe*, Mihai Rădulescu — *O vizită la regele Mihai*, Ion Minulescu — *Șoapte de aur* (poezii de dragoste), Ury Benador — *Subiect banal*, Ionel Brandabur — *Viața e scurtă*.

7. Vom avea în vedere cărți de o valoare incontestabilă și, astfel, anul 1991 va fi un an editorial bun. Recomandăm autorii de prestigiu și vom fi atenți la creația lor. Am auzit că domnul Constantin Toiu lucrează la un roman dedicat revoluției. Sîntem interesați în editarea unor asemenea opere. Mă interesează, de asemenea, lansarea unor tineri debutanți (proză, poezie) cu care literatura noastră să se îmbogățească cu noi valori.

8. O carte va fi în jurul a 100 lei. Sigur că e scumpă, dar eu am încredere că prețurile se vor reageza.

deuri, trebuind, în intenția organizatorilor, să atîngă în mina copiilor pînă la sărbătorile de Crăciun sau de Bobotează, vor fi trimise pe adresa publicărilor de limba română: ALUNELUL, Chișinău, str. Puskin 22 (Casa Presei), Republica MOLDOVA, U.R.S.S.: BUCURIA COPIILOR, Editura Libertatea, Z. Zrenianina 7, provincia Voevodina, Panciova, Iugoslavia; FOAIA NOASTRĂ, 517-518, 5701, Gyula, Petőfi ter 2 sz, Postafiók 95, Ungaria. (I. Străuț).

Teatrografie

● Pentru prima oară pe o scenă românească, *Marat-Sade*, celebra piesă a lui Peter Weiss, la Teatrul „Al. Davila”, e regizată de Cristina Ioviță, în scenografia lui Mugur Pascu. Drama a fost scrisă în 1973. S-a mai încercat montarea ei (la București) dar a fost interzisă.

● Duminică 16 decembrie, ora 11, la Muzeul Satului are loc un original spectacol de colinde și obiceiuri de iarnă susținut de copii din Botiza-Maramureș și de ansamblul „După datina străbună” din Roman.

● Festivalul de umor „Poveștea vorbeii” de la Găești, aflat la a patra ediție, a avut anul acesta două secțiuni: concursul formațiunilor de satiră și umor și al interpreților individuali, și concursul de vechi instrumente populare.

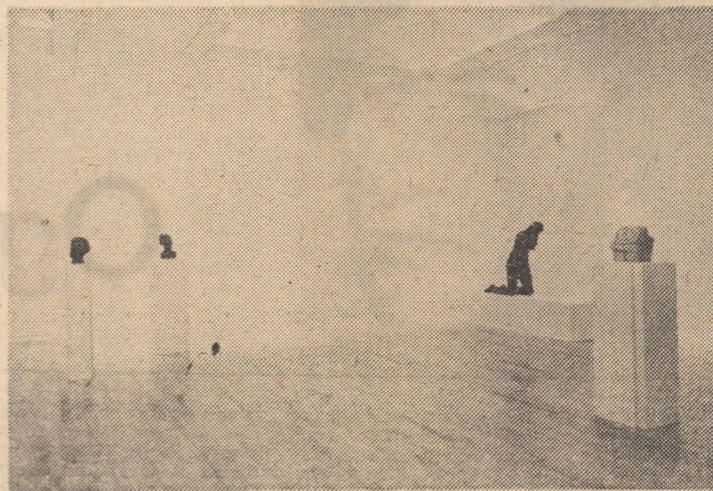
Premiul întâi l-a obținut grupul satiric „Experiment 77” din Făgăraș. Premiul I — pentru

Colocviu franco-român

● Centrul Interuniversitar de Cercetări și Studii Românești (CIRER), Universitatea Paris III, Uniunea Latină organizează, în colaborare cu Facultatea de Limbi Străine de la Universitatea București, primul dintre Colocviile Biennale Internaționale Franco-Române, la Paris, între 24 și 26 aprilie 1991. Din Comitetul de organizare fac parte dnii prof. Alvaro Rocchetti (președinte), Dragomir Costineanu (secretar) și Vicențiu Iluțiu, Paul Micău, Cicerone Poghir, Ștefan Marin Tarangul și Dorin Urițescu (membri). Limbi oficiale: româna și franceza. Secții:

- 1) Analize contrastive, tipologice și de predarea limbilor romanice;
- 2) România și lumea latină: perspective interculturale;
- 3) Creația literară și totalitarismul.

Data limită de înscriere este 20 dec. 1990.

Brâncuși la Gagosian Gallery, New York

Comemorare

● Luni 10 dec. la Muzeul Literaturii Române și astăzi, joi, 13 dec. la Ateneul Român se comemorează șapte ani de la dispariția lui NICHITA STĂNESCU.

„Satul european, azi”

● Pentru citeva zile România a devenit — după cum a afirmat dl. Jean Cuisenier, directorul Centrului de cercetări științifice din Paris — inima Europei, cu prilejul primului simpozion internațional „Satul european, azi” organizat de Muzeul Satului din București sub patronajul Ministerului Culturii și al Comisiei Muzeelor și Colecțiilor. Invitații — din Finlanda, Ungaria, Portugalia, Italia, Germania, Franța, Iugoslavia, Ucraina, specialiști în etnografie, istoria artei, arhitectură, antropologie culturală, muzeologie, au abordat tema acestui simpozion „Casa țărănească — arhitectură și mentalitate” din perspectivă multi- și interdisciplinară, evidentă fiind importanța schimbului de informație și metodologie în cercetarea științifică.

Teatrul de păpuși din Russe la București

● Teatrul de păpuși din Russe (Bulgaria) a dat citeva reprezentații la București cu piese din repertoriul său curent. Trupa e alcătuită din Ghergana Craieva și Dimitar Dimitrov. După ce prichindeii veseli și gălăgioși au părăsit sala unde asistaseră la PRINȚESA CARE ZBOARĂ, am rugat-o pe directoarea Galina Oveanova să ne spună cite ceva despre acest teatru:

— E în vîrstă de 31 ani. Are relații prietenești cu Teatrul de păpuși din Constanța și cu „Tîndărică”. După Revoluția din decembrie 1989 am strîns ajutoare pentru colegii noștri români. Apoi i-am invitat, cu drag, la noi. Acum le întorcem vizita. Cu acest prilej am întocmit un plan de perspectivă pentru o colaborare îndelungată cu Teatrul „Tîndărică”. Ne vom vizita des, nu numai cu spectacole, ci și prin artiști care să studieze fiecare experiența celorlalți. Ne simțim foarte bine la București.

Premiile Ateneu

● Premiile din acest an ale revistei „Ateneu” au fost acordate domnilor Z. Ornea (Premiul Special), Laurențiu Ulici (Critică literară), Nicolae Dabija și Leo Botnariu (Poezie), Eugen Uricaru și Cristian Teodorescu (Proză).

În librării

● Elena D.O. Sevastos — *LITERATURĂ POPULARĂ*. Ediție îngrijită și prefată de Ican Ilișiu. (Editura Minerva, XXX + 410 + 238 p., 135 lei).

● Petre Sălcudeanu — *NUNTA CU GAROAFLE ROȘII*. Roman. (Editura Albatros, 366 p., 59 lei).

● Nicolae Prelipceanu — *MAȘINA DE UITAT*. Versuri. (Editura Cartea Românească, 116 p., 27 lei).

● V. Fanache — *ESEURI DESPRE VIRSTELE POEZIEI*. (Editura Cartea Românească, 236 p., 28 lei).

● Adrian Lustig — *UN CEAI CU TIPELE DE SIMBATA*. Roman. (Editura Alex, 206 p. 38 lei).

● Terente Robert, Sorin Viere — *RISCUL GINDIRII*. Eseu. (Editura Humanitas, 268 p., 36 lei).

● Dumitru Mircea — *RĂDĂCINI*. Roman. (Editura Dacia, 200 p., 13 lei).

● Leonard Oprea — *RADIOGRAFIA CLIEI*. Proză scurtă. (Editura Dacia, 208 p., 13 lei).

● Lucian Stroechi — *GAMBIT*. (Editura Militară, 160 p., 20 lei).

● Nicolae Ionel — *SCARA DE RAZE*. Versuri. (Editura Junimea, 56 p., 15 lei).

● Petre Răileanu — *CORABIA LUI GHILGAMES*. Eseuri. (Editura Militară, 192 p., 16 lei).

● Anca Delia Comăneanu — *JUSTIN*. Roman. Carte de debut prezentată de Ov. S. Crohmăniceanu. (Editura Cartea Românească, 162 p., 23 lei).

● Cornel Scafes — *PARTIDA DE „PUZZLE”*. Roman. (Editura Militară, 208 p., 23 lei).

● *** — 4X4. Versuri în esperanto aparținînd lui George Canache, Gim Laurian, Ion Moșu și Gabriel Cojocaru. (Editura Bero, California, USA, 80 p., 5 dolari)

● *** — BORGES DESPRE BORGES. Convorbiri cu Borges la 80 de ani; volum îngrijit de Willis Barnstone; traducere de Mihaela Simion Constantinescu. (Editura Dacia, 208 p., 30 lei).

LECTOR

Protest

● Cu prilejul Colocviilor naționale de poezie de la Neamț care au avut loc recent la Piața Neamț, Borca și Tirgu Neamț, editia a VII-a, organizate de Inspectoratul pentru Cultură al Județului, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România, scriitorii participanți și-au exprimat, printr-un Protest, „îngrijorarea față de continua deteriorare a climatului spiritual al țării supus unor presiuni de natură economică și morală”. Sînt enumerate, ca aducînd un grav prejudiciu în acest sens, scumpirea exagerată a hîrtiei, a serviciilor tipografice și a cărților, precum și defăimarea și calomnierea sistematică — prin intermediul publicațiilor partizane *Azi*, *România Mare*, *Adevărul* etc. — a personalităților din viața noastră culturală. Semnatarii protestează, de asemenea, împotriva reînființării partidului comunist „într-o țară în care comunismul a atîtat atîtea zeci de ani la ființa intimă a poporului” și în care „ideologia compromisă jighește istoria, bunul simț și, deopotrivă, periclitează viitorul tuturor cetățenilor”.

Danilo KIS

Oglinda necunoscutului

● **IN URMA** cu un an se stinge la Paris, biruit de o boală necrutătoare, Danilo Kis. Născut în Voivodina, la Subotica (1935), va avea o copilărie tristă, căci, după cum va mărturisi în proza sa autobiografică, la numai șapte ani va fi martor al pogromului eвреilor și sirbilor din Novi Sad din 1942. Apoi, împreună cu familia sa, va duce o existență nomadă; vor pleca în Ungaria la rudele tatălui, Eduard Kis, evreu-ungur (mama sa, Milica, fiind muntegrea). Despre această perioadă avea să relateze într-un interviu din „Liberation”, 25 septembrie 1985: „Eram tot timpul în căutarea unui loc unde să putem înnopta, la rude sau prieteni, care ne ascundeau de fasciștii unguri și nemți. Asta a durat până în 1944. Anul în care tatăl meu a dispărut la Auschwitz. Aveam nouă ani. Când trăiești asemenea socuri, când trăiești în groază, în foamete, când nu știi dacă mai apuci ziua de mâine, când trăiești în prigoană și presimți moartea, devii brusc matur. Toate aceste imagini trec în amintire, și așa te pomeniești că ajungi un bătrân la nouă ani”.

Până la 13 ani Danilo Kis va locui cu mama și sora sa în Ungaria, apoi un unchi după mamă, cunoscut istoric, îi va găsi prin Crucea Roșie și-i va repatria în Muntenegru. Adolescentul va veni să studieze Literele la Belgrad,

unde va începe să publice traduceri din Mandelstam, Petofi, Corneille, Lautréamont, Sartre și chiar Exercice de stil de R. Queneau, iar în 1962 îi va apărea primul roman, Mansarda, urmat de o trilogie de familie: Suferințe timpurii, Clepsidra, Grădina, cenușă. În 1976 vede lumina tiparului volumul Mormint pentru Boris Davidovic, ce reunește nurele avind ca temă perioada stalinistă, cu arestări, procese, dispariții. Aidoma lui Borges și Nabokov, el va îngemăna adevărul cu minciuna, documentul istoric cu cel apocrif, căci, după cum va mărturisi, „eu scriu pentru un cititor ideal, care, mai mult sau mai puțin, are intuiția de a discerne adevărul de neadevăr, amuzându-se totodată”.

În urmă cu zece ani, ajungând în Franța ca lector de limbă sârbocroată, se va stabili la Paris, unde va cunoaște consacrarea mondială, fiindu-i traduse în limba franceză șase din cele opt cărți pe care a apucat să le scrie în existența sa atât de scurtă. De altfel, volumele sale au fost traduse și în Statele Unite, Marea Britanie, Suedia, Polonia, Germania, Ungaria, Cehoslovacia, Canada, Israel, Olanda, România.

Povestirea Oglinda necunoscutului face parte din volumul Enciclopedia morților, apărut în 1983 la Belgrad.

POVESTIREA nu va începe „în medii res”, brusc, ci treptat, ca atunci când se-ntunecă în pădure. Într-o pădure de stejari, atât de deasă, încât razele ultimei ale amiezii străpung, ici și colo, coroanele rămurilor, pentru o clipă cite-o frunză unduitoare, parcă ezitănd, cade agale pe pământ, ca un strop singur, care se va mistui de îndată. Fetița n-are cum desluși toate acestea, așa cum nu deslușește că ziua-i în cumpănă și că încet se lasă noaptea. Ea e prinsă cu altceva: urmărește cu privirea salturile amețitoare ale veveriței, a cărei coadă lungă luncă dibaci de-a lungul trunchiului, încât ai impresia că o iau la fugă două vietăți, la fel de sprintene, și totuși atât de diferite: o veveriță cu blană scurtă și roșcată, și o alta care se tirăște după ea, cu blană mițoasă și aurie.

Nu sint gemene (gîndea fetița), doar surori: de aceeași mamă și de același tată. Așa cum sint ele trei, Hana, Miriam și Berta (adică ea), trei surori cu aceeași mamă și același tată, și totuși atât de diferite. Hana și Miriam aveau, de pildă, părul negru ca tăciunele, iar ea, Berta, avea părul arișu, un arișu înfocat, prins în coamă, aidoma coziei de veveriță. Astfel gîndea fetița, călcînd pe frunzele umede, în timp ce în pădure se lăsa noaptea. Apoi, ca-ntr-un vis, dădu de niște ciuperci cu gîturii lunguiețe, o ditamai grămăjoară de ciuperci cu gîturii lunguiețe, de care era sigură, deși nimeni nu i le arătase, că erau otrăvitoare; pentru că într-adevăr arătau înfiorător. (Fetița nu se înșela, fetița avea dreptate: erau ciuperci otrăvitoare, *Ithyphalus imputidus*, ceea ce ea nu știa, nu s-ar fi încumetat să stie), le lovi cu pantofiorii de lac, frîngîndu-le ca-ntr-un acces de furie. Dar uite, pantofii nu erau înnoiați, pentru că ea pășea pe frunze ca pe-un covor; doar că pe suprafața lucioasă a lacului se-ntinse o boare fină ca peste un măr, sau ca atunci cînd respiri în oglindă. Ea-și aminti și-și scoase din buzunar oglinjoara rotundă pe care tatăl ei i-o cumpărase de la un țigan, într-un iarmaroc de la Seghedin. (Țiganul, un mustăcios tînăr, șchiop de-un picior, cu mulți dinți de aur, vindea cazane de aramă. Îl implorase pe gospodăru să-i cumpere oglinda, zicea el „de pomană”, atât era de ieftină. În ziua aceea nu vinduse nimic, și pruncu-i era bolnav, pe moarte... Chestii țigănești).

Fetița își apropie oglinda de față, dar pentru o clipă nu văzu nimic. Doar pentru o clipă.

Drumul de țară pe care se putea ajunge, mergînd spre nord, la Mako, iar apoi luînd-o un pic spre nord-est, chiar la Budapesta, era în acea perioadă a anului ușor de străbătut, încă nu începuse timpul ploios, apele Mureșului încă nu se umflaseră. Drumul pornea imediat din mahalaua Aradului — în macadam, care se curma brusc la cîrmidărie, de unde începea un drum de țară, vara prăfos iar toamna bălțit și noroios, dacă nu era desfundat. Dar și ploaia prefăcea praful într-o noroială aurie viroasă care se lipsea de roți și de spite, iar caii se înglodau în lut ca-n aluat. Chiar și sărețele ușoare și pină și trăsura domnului sub-

prefect lăsa urme adînci în glod, dar-mite o căruță greoaie la care erau înhamăți doi cai povarnici și silnici.

Pe locurile din față, fără coviltir, stătea un domn în jur de patruzeci de ani, cu niște ochi mari, negri, și cu pleoapele oblonite de oboseală. Pe cap avea o pălărie cu boruri tari, cam roase. Ținea hățurile lejere, într-o mină, ca un căruțaș destoinic, înfășurînd ambele curele în palma sa mare într-o mînușă de piele de caprioară. Cu cealaltă mînă stringea biciul, nou-nouț, de gospodăru, din trestie de bambus, cu ornamente de aramă în virf, din fișii subțiri de piele care, după ciucurele roșu din punctul în care se sfîrșea împletitura, ajungea un solid bici aprig care sfîșia ca un șarpe.

Proprietarul îl folosea pînă atunci doar o singură dată, la ieșirea din Arad, acolo unde macadamul se pierdea într-un drum de țară. De fapt, adevărul era că de două ori: prima oară în fața prăvăliei, așa, în gol, de probă, așa cum se probează o pușcă de vîntătoare, cînd cumpărătorul o sprijină de umăr, își înclină capul, miște ochiul sting, ochind cucul care tocmai iese din ceasul din perete, ca apoi, de cum l-a ochit, să zică „pac-pac”, apoi o dezdoale, se uită pe țevă, privește încrustația de pe patul puștii (un cerb oprit brusc din goană), o cîntărește-n palmă, în vreme ce cucul dispare pe după perechea de uși pictate cu trandafiri roșii și frunze verzi, de parcă l-a și făcut tîndări cu alicele minuscul care au țîșnit deodată din ambele țevi (pac-pac), pentru că vîntătorul l-a ochit înainte să apuce să se ascundă după ușițele năpădite de trandafiri agățatori, abia izbutind să zică de trei ori cucu; acele ceasul arăta orele trei, prăvălia țigovețului arădea Rosenberg se deschisese doar cu cîteva clipe înainte, dar cumpărătorul nostru, sau poate posibilul cumpărător, intrase primul în prăvălie. În acea după amiază.

Depuse deci pușca (creдем noi că nu fără părere de rău) și luă în mină un bici care se afla într-un colț cu încă cinci-șase identice, toate din bambus, cu aceeași lungime și preț, îl strînse puternic și începu să-l încovoie; bambusul uscat trosni, arătîndu-și elasticitatea. Apoi se plesni de două-trei ori peste cîrîmbul cîrmelor, și, ca și cum nu era destul, ieși în fața prăvăliei, pe stradă, și-l invită deasupra capului în aer așa cum fac căruțașii destoinici. Biciul sfîșia ca un șarpe, iar fericitul proprietar schimbă atunci brusc direcția de mișcare a biciului, îl încovoie, așa cum încovoie bățul din bambus al undiței cînd tragi la o cegă mai mare sau la un șalău, sau atunci cînd stringi hățurile ca să te ferești de o primejdie neașteptată, cînd din marginea pădurii îți sare în fața căruței un urs ori doi țilhari, din care unul înhață calul de zăbală, iar celălalt îți împintă țevile puștii în piept, luînd el cirma; se dezlănțuie împușcăturile buibitoare ca ale unei puști de vîntătoare, oricum la fel de răsunătoare, pe strada pustie care dilată eoul.

A doua și ultima oară cumpărătorul folosea biciul cînd coborise de pe macadamul arădean care se mistuia în drumul noroios. Abia atunci fusese proba adevă-

rată, nu mai era în gol. Ridicase odată mina deasupra capetelor celor doi cai (Valdemar și Cristina, așa se numeau) și pocnise în văzduh deasupra urechilor. Căii tresăriră din letargie și așa greoi, iavas-iavas, o porniră în galop prin glod, spre marea bucurie a fetițelor din căruță. Care se îmbrățișară și chicotiră, chipurile înfricoșate, deși le amuza goana bezmetică.

Gospodăru era-ntr-un costum de tweed englezesc (căci nu trebuie să omitem acest amănunt, din cauza biciului nou, abia cumpărat), peste care purta un pardesiu tot din tweed englezesc, dar cu alt desen. Îți făcea impresia, în măsura în care aparențele nu înșală, și în ciuda oboselii evidente, de om mulțumit de sine, nu din pricina biciului cumpărat (era un fleac), ci fără îndoială și a treburilor bine făcute. Fiindcă (vezi Doamne!) era și asta o împlinire, să-ți inscrii fiicele la gimnaziu, printre copii „de familie bună”, cum se zice. Fără îndoială că a fost nevoie de oarecare protecție, și pe deasupra de o sumă de bani, de fapt de o mică atenție... Dar, mulțumesc lui Jehova, lucrurile s-au aranjat bine. Hana și Miriam — cea mare paisprezece, cea mică treisprezece — vor sta în gazdă la doamna Goldberg din Arad, iar doamna Goldberg era o femeie severă și morală, atât de morală că nici nu s-a măritat, cu toate că n-a fost nici atât de săracă și nici atât de, să zicem, neatrăgătoare, ca să nu se fi găsit și pentru ea un evreu cinstit care s-o facă fericită. Probabil că la toate astea reflecta domnul Brenner (pentru că așa se numea), săltînd în săreta sa ori de cîte ori roțile o dădeau pe arătură. Pînă la Seghedin mai era încă mult, cel puțin două-trei ore, el însă nu se zorea. Nu se mai folosea deloc de bici și slăbise și hățurile. Căii șiau drumul pentru că trăgeau deseori la săreta asta (așa o să-i sounem) pe direcția Arad-Seghedin și invers, fiindcă domnul Brenner făcea drumul asta măcar o dată pe lună pentru negoț la Arad, dar și la Mako, Timisoara, Kecskemet, Subotica, Novi Sad și chiar la Budapesta — cu săreta. Lăsa deci săreta pe seama cailor și se lăsa și el pradă gîndurilor. La ce se gîndea un țigoveț evreu din Europa Centrală în ziua morții sale — putem numai presupune. Așa cum putem doar bănuși vag la ce se gîndea sau visau fiicele țigovețului evreu din Europa Centrală (de patruzeci și trei de ani) în prima zi a înscrierii la gimnaziu și după prima întîlnire cu lumea străinătății. Cu o altă lume.

Căci nu le plăcuse deloc ruda lor mai îndepărtată, după mamă, doamna Goldberg. Nu pentru că avea tulle (Hana îi șopti soră-si la ureche „mustăți”), ci că din prima clipă își arătase severitatea. Și de fapt, fără nici un rost, la masa de prînz le obligase să întingă cu pline în farfuria din care mîncaseră lînte! Și apoi toate sfaturile alea de parcă ele nu erau fete mari. Asta se cădea, asta nu se cădea. Asta era hoch, asta nu era hoch. Deci, ce rost mai aveau acum poveștile mamei despre doamna, de fapt, corect, domnișoara Goldberg, că era o femeie cu o „inimă de aur”. Dacă avea o „inimă de aur” (îi șopti Hana soră-si) atunci de ce nu s-a măritat, de ce nu și-a găsit un bărbat care să-i lingă blidul cu lînte!

Miriam era de acord, fără cuvinte, și clipi din ochi în semn de încuviințare: asta era adevărul — domnișoara Goldberg era o plicticoasă bătrînă frăulein! Asta era. La școală însă... În regulă, doamna profesoară era frumoasă, tînără și amabilă; purta o pălărie cum nu vedeai în Seghedin, un turban cu pene, și avea o rochie care, sigur, era de la Budapesta, dacă nu chiar de la Viena. Deși gimnaziul, trebuia totuși să recunoască, o cam dezamăgise. Pe dinafară, în regulă: chiar măret, vîrîut în galben, cu acoperiș nou și cu grădină de jur împrejur. Dar înăuntru... Băncile (pentru că li se arătaseră sălile de clasă unde aveau să învețe), băncile erau aidoma celor din școala de la Seghedin, poate cu-n centimetru în plus, cine dracu' mai știe, dar la fel de întunecate, verde închis, și tot așa de răzuite, zdrelite, cu pete de cerneală și cu zgîrîțuri care nu se mai puteau șterge: nume, desene, formule. Și tabla era la fel, mai mult neagră decît verde-închis (cum fusese cîndva), roasă și ea, căci liniile care altădată trasau pătrățele abia se mai zăreau, și asta numai pe margini. Catedra era înfășurată într-o hirtie ordinară, albastră, fixată cu ploneze de tăbălie. Ferestrele înalte aveau zăbrele ca minăstirile din romane. Asta era gimnaziul de fete!

Deci, nici urmă din țipetele de entuziasm în care se treziseră în zorii zilei, înainte de răsăritul soarelui, ca s-o pornească la drum. Din bucuria care le umpluse sufletul de copii într-un moment ce semnifica o cotitură în viața lor. Din

care rămăsese doar o tristețe înăbușită, păstrată de fiecare din ele în sine, ca o taină. S-ar fi rușinat dacă ar fi recunoscut una în fața celeilalte că trăiseră o dezamăgire neașteptată, definitivă, după zile lungi de bucurie și incitare și după această dimineață cînd aveau impresia că inima le va ieși din piept de atîta emoție, căci, în sfîrșit venise ziua!

Stăteau așa sub coviltirul cu marginile ridicate, înfășurate într-o cergă calduroasă, prefăcîndu-se că moțăie, fiecare cufundată în gîndurile ei. Vîntul fremăta printre crengile stejarelor. Deschideau din cînd în cînd ochii, pe furiș una față de alta, și se uitau în sus, peste umărul tatălui la bolta de frunze pe sub care treceau ca printr-un tunel. Din cînd în cînd vîntul le sufla cite o frunză pe bancheta de piele. Frunza se așternea cu un ușor fișit, ca de șoricel.

Și ce-o să-i spună mamei — se gîndea fără îndoială și la asta — cum să-i ascundă că le pîrise entuziasmul? Cum să nu-și dezamăgească mama, care-n dimineața aceea le petrecuse cu lacrimi în ochi, de parcă le petrecuse la cununie, sau, Doamne iartă-mă, la groapă... Vai, în nici un caz, în nici un caz! N-or să-i spună mamei că le dezamăgise tabla, că le dezamăgiseră băncile. Erau niște copii care totuși ar fi durut-o pe mama. Dar în ce-o privea pe Fräulein Goldberg, ei, aici era altceva! Vor trebui ca tot anul școlar să lingă cu piine farfuria? Ce sens avea? De acord, odaia lor era ca „o cutie”: un pat comod, cu cearceafuri apretate, cu perne moi și calde, fereastră dădea într-o grădină cu flori și cu tufe de liliac, totul ar fi fost frumos și încinător, dacă buna lor mamă ar fi putut s-o roage, cit se poate de frumos și de politicoș, printr-o scrisoare, să le „menajeze” de „măsurile ei educaționale”. Chiar așa, dar în odaia lor, pe masă, era o vază cu stînjenei proaspeți, perdelele scrobite ca hirtia și albe ca neaua, totul perfect rînduit, iar baia cu plăci de faianță roz și prosoape cu monograma H de la Hana și M, de la Miriam, dar... Nu, n-ar fi cutezat să-i spună nimic mamei, căci, după cîte se petrecuseră, după șase luni de discuții lungi, seară de seară, înainte de culcare, despre plecarea lor la Arad, la gimnaziu, ar fi fost un sacrilegiu și o copilarie să te-arăți acum indiferent și nerecunoscător.

Afară era încă lumină, deși soarele stătea să apună. Doar domnul Brenner putea să-l vadă de pe locul său, ca un tron, și poate-l trecu prin minte un vers — pentru că domnul Brenner iubea poezia, negustoria nu-l privea definitiv de simțul frumosului — un vers despre un anus de soare, care cade la orizont aidoma unui cap de monarh, atunci cînd se prăvale de pe butuc.

Îngîndurat, domnul Brenner își scoase o țigară din buzunarul interior, în acel moment, chiar în acel moment, fetița din pădure scoase oglinjoara rotundă din buzunar, placată în sidef, și și-o apropie de față. Își văzu înții nasul pistriuat, apoi ochii și părul roșcat, precum coada veveriței. Apoi chipul ei dispăru treptat, înții pistriui de pe nas, apoi numai nasul, apoi ochii. Peste oglindă se așternu suflarea ei, ca boarea ușoară pe un măr verde. Iar ea ținea mai departe oglinda în dreptul chipului, pentru că acum vedea pădurea și frunzele unduitoare ale stejarelor. O pasăre își luă brusc zborul dintr-un tufiș, fără nici un zgomet; un fluturaș minuscul cu o nuanță ruginie se făcu nevăzut de pe trunchiul unui stejar; un cerb se opri deodată din goană, ca împietrit și oarecum mirat de ceva, ca imediat s-o ia la fugă ca din pușcă; o creangă putredă căzu din copac; o pinză de păianjen se legăna pe un strop de rouă care reflecta razele singurii ale soarelui. Conurile cădeau pe nesimțite, o creangă se frînse fără nici un scrișnet, de parcă ar fi fost calcată.

FETIȚA se uită în oglindă apropiînd-o de ochi ca o mioapă (ca Hana, care purta ochelari). Apoi zări imediat în spatele ei, de fapt în spatele oglinzii — pentru că în spatele ei nu se afla nimeni și nici un fel de drum — un drum de țară noroios străbătut de o șaretă. Pe locul din față stătea tatăl ei. Își scoase chiar o țigară din buzunar și și-o apropiase flăcăruia chibritului, lăsînd biciul în poale. Acum arunca chibritul printr-un arc înalt, în noroi. După care strînse brusc hățurile. Acum avu în fața ochilor grozăvia... În șaretă săriră doi bărbați.

Fetița gemu în vis, după care se ridică din pat și strînse oglinjoara placată în sidef, pe care pînă atunci o ținuse în palma nădușită de sub așternut. Doamna Brenner, care în noaptea aceea dormea

pestele în aceeași oală — altfel, cele două aveau dormitorul lor, — sări din pat și, năuc, încercă să găsească lumina. Fetița urla ca scoasă din minți. Un zăpăcit sălbatic, inuman, care-ți înfrânge singele-n vine. Răsturnând sfeșnicul, Doamna Brener fugi la fetiță, îi apăsă mâinile pe pieptul ei, dar nu reuși să o liniștească. Îi pierise vocea, nici ea nu știa să vorbească, de parcă cineva îi îneca gura sau i-l sugruma. Printre urlete și plâns, distinsese ceva neclar, ceva cumplit, numele flicilor ei și un urlet răsunător: „Nu! Nu! Nu!”.

De la urmă de sfeșnicul de pe noptieră și cu miinile, care abia o ascultau, apăruse chibritul. Fetița urla întruna, privirea inspăimântată în oglinjoara din oțel, în care se vedea o lină strinsă în palmă. Doamna Brener încercă să i-o smulgă din mină, dar fetița ținea oglinjoara cu putere, cu un spasm agonizant. Doamna Brener se așeză pe pat, ținând în sus lumina pilpitoare. În lumina obscură a noapții văzu pentru o clipă, doar pentru o clipă, în oglindă, privirea inspăimântată a fetiței mici. (Dacă nu era chiar prima ei însăși inspăimântată). Atunci a sărit spre dulap. Se auzi clinchetul cristalin. După care zgomot de sticlă spartă, Doamna Brener se întoarse ținând în mână o sticlă cu oțet, apă de colonie sau urină. Fetița se așeză pe pat, trupul convulsiv de spasme, ochii ei privind în gol. Fetița își privi năpraznic în oglindă de parcă o vedea pentru prima dată în viață.

„Ei sunt morți” zise cu o voce aproape imperceptibilă.

DOMNUL Martin Benedek, primarul, își aprinse sfeșnicul de pe noptieră și se uită la ceas: treceuse de unsprezece. Cîinele din curte lătra întruna, îndrăgăst, se auzea se smulgea din lanț, și cum lanțul se așeză pe sîrma întinsă. Cineva lovea cu pumnul în ușă. Domnul Benedek își îmbrăcă halatul de casă și ieși să-și scoată de pe cap fesul de noapte. Cîinele care-l cădea pe-o ureche, ținând mult luminarea, o recunoscu în ușa uși pe doamna Brener care-și așeză în brațe fetița. Copilul se zgudu sufocat de suspine. Doamna Brener putea scoate o vorbă, iar primarul, fără chef, o conduse în hol.

Cîinele urla cu acel teribil scîncet anemic, mai doborât asemănător jeluitorilor de bătrîn decît de copil. Doamna Brener, palidă de moarte, cu copilul care o ținea tot timpul, animalic, încerca conștient să-și expună domnului primar motivele venirii sale.

„Vedeți și singur în ce stare este”, zise ea auzit.

„Da, văd”, zise primarul. „Dar, scuza-mă, nu prea vă înțeleg”.

Atunci copilul se întoarse spre el cu o privire pe care domnul Benedek nu i-o mai văzuse.

„Toți sînt morți”, zise fetița. După care se repezi iar să plîngă-n hohote. Trupul ei cutremurat de spasme.

Domnul Benedek se uită întrebător la mama copilului.

„Zice că i-a văzut în oglinjoară. Toți, da, au fost uciși. Vedeți și singur în ce stare este”.

„În oglinjoară?”, întrebă domnul primar.

„Primară tot soiul de lămuriri. Domnul Benedek, ca un bărbat cu o îndelungată experiență de primar (de cincisprezece ani), nu chiar de douăzeci de ani) nu credea în miracole, el se încredea doar în știință. Fetița, gîndea el în sinea lui, a avut o criză de isterie, sau poate epilepsie (nu o spusese). Zise doar că a doua zi

de dimineață trebuia dusă la doctor, poate avea constipație, iar acum — curînd era miezul nopții — să poftescă frumos acasă, totul avea să fie în regulă. Copilul avusese un coșmar (spuse apăsător, pronunțînd *cauchemar* în pronunție franceză, de parcă astfel cuvîntul în sine avea forță de convingere, ca un diagnostic medical pronunțat în latină); trebuie să i se dea sare amară (uite, luați-o, puteți să păstrați tot flaconul), dar, vă rog, doamnă Brener, doar n-o să vă închipuiți că acum, în miez de noapte, o s-o pornesc cu jandarmii în pădure, să verifice coșmarul unei fetițe bolnave! Să zicem că dacă nu este vorba de o boală serioasă, atunci poate de friguri. A avut oreion? Dar tuse măgărească? Ei, vedeți...

Poate avea tuse măgărească. Primul simptom. Nervozitate, o tulburare generală a organismului. Slăbiciune. Pentru că atunci cînd trupul pătîmește, sufletul... Și aici domnul Benedek dezvoltă teoria interdependenței fenomenelor sufletești de cele trupești, teorie pe care o auzise cîndva, la o partidă de cărți, fără îndoielă de la doctorul Weiss. Dacă n-o citise în vreoa carte. Sau în *Aradi Naplo*. (Vă rog, totul va fi în regulă).

Sfîrșitul acestei povestiri îl aflăm în același ziar, *Aradi Naplo*, din colecția anului 1858. (care era citit cu asiduitate de domnul Benedek, și evident și de domnul Brener), care-și înștiința cititorii despre logodne, decese, incendii ale pădurilor și crime, despre prețul lemnului, al pielei și al cerealelor. (Ziarul mai publica alături de știri oficiale și poezioare bucolice, articole instructive privind agricultura, și un îndreptar legislativ, ca și relatări de la cursele de cai din Budapesta, apoi despre răscoalele din Grecia și despre loviturile de palat din Serbia). Tot în acest ziar de pe vremea domniei lui Franz Joseph dăm de unele mărturii chiar ale domnului primar, depuse sub jurămînt, mărturii cu atât mai prețioase cu cît veneau de la un om, care, după propria apreciere, era lipsit de orice superstiții, aplecat fiind spre „pozitivism”.

„Scena era cumplită” (spunea domnul Benedek în *Aradi Naplo*). Doar din considerație pentru cititor, ne abținem să expunem starea deplorabilă în care se găseau victimele. Domnul Brener era literalmente decapitat, cu un pumnal sau săbiu, iar fetițele... Se făcu o aluzie prudentă la faptul că fetițele fuseseră îngrozitor mutilate, fiind siluite de doi bărbați.

Făptuitorii odiosului masacru (relatăm cele publicate în *Aradi Naplo*) nu fură greu de depistat. Încît fetița îi văzuse pe ucigași în oglindă. Unul era un oarecare Fuks, de douăzeci și opt de ani, calfă la un negustor, celălalt, Mesaros, fără slujbă. Amîndoi lucraseră anul trecut la domnul Brener. Fură găsiți în atelierul lui Fuks, avînd asupra lor portmoneul cu sînge încă proaspăt pe el. „Constrînși în fața dovezilor, mărturisiră tot, spunînd că în înfăptuirea crimei lor recunoscuseră degetul Domnului. Cerură un preot să se spovedească”.

Despre acest eveniment neobișnuit relatează și alte ziare europene, unele însă manifestînd o neîncredere morbidă, ceea ce era doar efectul pătrunderii puternice a pozitivismului în cercurile burgheziei progresiste. Spiritiștii au declarat — iar influența lor era covârșitoare — că acest caz admitea forța magnetică incontestabilă a omului. Despre toate astea se pronunțase și celebrul Kardeck, o autoritate absolută în acest domeniu, omul care se afla în comuniune cu forțele întinerii-cului.

Prezentare și traducere de Mariana Ștefănescu

Cei mai tineri revoluționari

Armata lui Ismail Kadare

P E cînd sfîrșitul mileniului se apropie. Albania își reglează ultimele conturi cu fantasmalele vechii lumi, scria Kadare, ceea ce n-ar fi — s-a spus — un slogan optimist, ci un adevăr emoționant... Oricum, scriitorul e unul dintre cei care ajută să-și regleze conturile „calculîndu-și ca un strateg distanțele, etapele, mișcările, în timp ce armata personajelor lui înaintează din carte în carte, tenace și eroic. E o armată bizară, apărută într-o țară saturată de moarte, unde generații după generații au plătit datorii de sînge; cu-atît mai bizară, cu cît s-a demarcat cît și învinșii și învingătorii sînt trecuți corect la socoteală, fără teorii șablonarde și truisme zgometoase. Dincolo de politică și simplisme, obligatorii, de comentariile denaturate cu intenție, criticii albanezi recunosc faptul că Ismail Kadare a îmbogățit proza albaneză cu un nou tip de roman în care mișcările gîndirii, asociațiile și paralelele istorice, opozițiile și parabolele îi alcătuiesc structura stratificată, dînd multor întrebări un răspuns artistic. Ca să nu mai vorbim de impunătoare informație contemporană! (Adriatik Kallulli)

Aici e, de fapt, punctul nevralgic: la răscrucea dintre ținutul ritualurilor arhaice, justițiar și cel al jurisdicției opresive, există o zonă foarte primejdioasă în care, spre neînștețarea cenzorilor, perioadele istorice se suprapun, așa cum în *Generalul armatei moarte* soldații uciși în cel de-al doilea război mondial și cei care fac repetiție noaptea, în piața Skanderbeg, pentru parada militară de a doua zi, au absolut același aer fantomatic. Dat fiind că n-a ieșit încă din uz schema comediei minciunii, Hadji Milet, cel care din porunca sultanului aduce feregele pentru femeile și fetele din provinciile balcanice și se simte scîrbît pînă la urmă de propria misiune, va fi anchetat conform metodelor practicate și în marile procese ale epocii staliniste: procese de intenție făcute unor victime fără drept de apel. (*Mesagerul tristeții*)

În Comisia serbării, în care Kadare inițiază un plan scriitor de operații — se vede cît de bine scrie, ceea ce demonstrează și traducerea lui Marius Dobrescu, publicată de curînd la editura Univers — firmanul lui Mahmud II pare și el o variantă a acuzațiilor contra naționalistilor burghezi, trădători ai socialismului și sabotori ai centralismului democratic... Nu forțăm cu orice preț nota. Dar „înțelegerea justă a operei lui Kadare, punctele ei de legătură cu sistemul, îmi spunea un albanez vorbitor de limbă română, au însemnat pentru orice cititor inteligent din Albania singura bucurie estetică... Secretul lui personal.”

Cum se explică însă faptul că Enver Hoxa, „marea figură a noii culturi”, l-a protejat pe Ismail Kadare, l-a tolerat și a anulat interdicțiile editorilor? Tactica e ușor demontabilă. Enver Hoxa și-a dat incontestabil seama de ce efective superioare poate dispune un scriitor bun, tradus în nenumărate

limbi, cu ce forță artistică are de-a face. (Abilul Hoxa a fost totuși un ins cu studii la Montpellier, ca și Rabelais, ne permitem să spunem fără prejudecăți ideologice, se înțelege!) Din dorința de a-l avea aliat, nu numai că l-a declarat „un ajutor în lupta contra birocratismului”; i-a furnizat și importante date istorice pentru romanul care se referă la ruptura cu U.R.S.S., *Iarna cea mare*.

Pe de altă parte totuși, s-a lucrat asiduă și la compromiterea scriitorului. S-a lansat zvonul că e folosit ca element de diversivie și că discuțiile cu el sînt de-a dreptul periculoase și s-au răspîndit și cîteva bancuri neroade, menite să-l discrediteze treptat în ochii unui popor sobru care numai chef de glumă nu are.

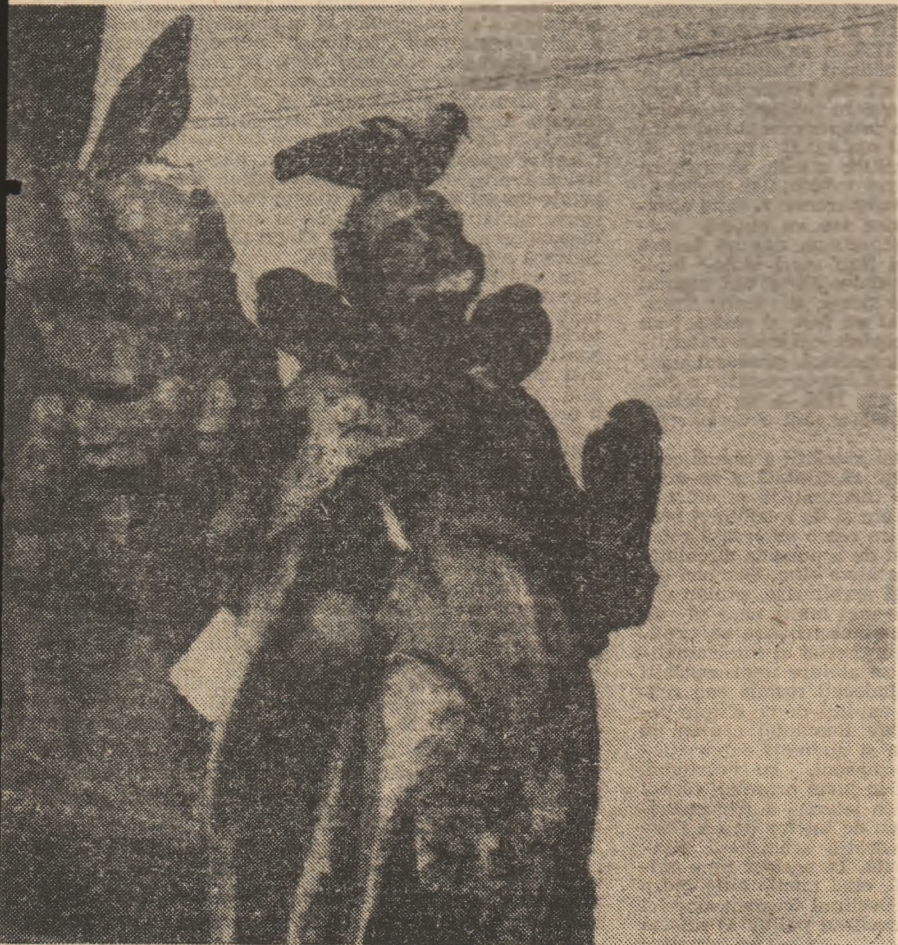
„Cum e posibil”, se întreba unul din personajele lui Kadare din romanul *Dosarul H*, ale cărui pagini colcăie de spionii și denunțatorii de pe vremea... regelui Zogu, „cum e posibil ca un popor atît de mare să fie guvernat de un regim ridicol, și e puțin zis?... Poate că asta se datorează faptului că popoare ca albanezii, locuite de fantasmă, însuflețite de exaltări grandioase, pierdute în gînduri și atît de bizare, sînt luate cu ușurință pe nepregătite cînd e vorba de propriii conducători, asemeni unui om surprins în somn”. „Lucrurile sînt mai complicate decît avem impresia!” i se ripostează. Ceea ce se dovedește și în prezent a fi adevărat.

Contrat așteptărilor, poporul atît de ușor de amăgit, aproape abulic, își iubește scriitorul. Cu excepțiile bine știute, nimeni, din nici o clasă socială, n-a primit cu ostilitate vestea răminerii acestuia în Franța și n-a făcut caz de ea ca de o infracțiune: gestul atrage de fapt atenția lumii asupra unei țări uitate de Domnul, unde dinozaurii nu se grăbesc deloc să se scufunde în mlaștini, ca într-o poezie — tot a lui Kadare — intitulată *Timpul nostru*.

Așa încît, după ce i s-a interzis, recent, circulația operelor, s-a revenit, foarte înțelept, asupra deciziei.

De altfel, care potentat furios mai poate da un ordin de retragere ciudatei armate a lui Ismail Kadare, de care atîtora le este teamă? E scriitorul vinovat de dezertare? Nici cei din cale-afară de naivi n-o mai cred. Nici măcar în Albania.

Doina Ciurea

Statuia ciوماților (detaliu)

Revista revistelor străine

L'ADJOINT DE TAPIE AVOUE TOUT
SUR LES FINANCES DE L'OMLe Canard
enchaine

Le Canard enchainé

● Ne oprim asupra citorva prezentări de filme și cărți făcute în cursul lunii noiembrie în paginile ziarului satiric francez. Astfel, după cronică, filmul lui Jarmouil Jires din 1968, după romanul lui Milan Kundera, intitulat *La plai-santerie*, merită să fie văzut. Filmul, alb-negru, a fost blocat în Cehoslovacia de invazia trupelor pactului de la Varșovia. Se recomandă de asemenea filmul *Europa*, realizat de regizorul polonez Agnieszka Holland, cu multă forță, după amintirile lui Sally Perel, film care ilustrează „căile întortochate ale destinului, întorsăturile istoriei și ale concepției ideologice”. Ne întrebăm pe cînd la vom putea viziona și noi?

În ceea ce privește recenzia de carte, se prezintă *L'homme de l'ombre* de Pierre Péan (Editura Fayard), carte care cuprinde biografia lui Jacques Foccart — „recordman al longevității în intimitatea lui De Gaulle (...), maestru în secrete și manipulări, avînd concurenți chiar în propria sa rețea”.

Dar cel mai atrăgător titlu ne apare *Poker Dace*, semnat de Dominique Durand, și care se ocupă de două cărți despre România: *Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des golas* (Editura Balland) de Alexandru Paleologu și *Autopsie du Coup d'État*

(roumain (Editura Calmann-Levy) de Radu Portocală. Dacă în prima carte menționată, dl. Alexandru Paleologu afirmă că „România s-a descoperit mai puțin lașă decît se credea”, domnia sa nu îi poate uita pe acei locuitori ai Bucureștiului care îi aplaudau pe mineri veniți în Capitală la jumătatea lunii iunie. După părerea sa „conștiința juridică românească a dispărut într-o jumătate de secol” și ideea complicității fiecăruia dintre noi prin pasivitate la funcționarea dictaturii este centrală. Se arată că, „dacă N. Ceaușescu a putut da o oarecare schimbare în primii săi 5-6 ani de conducere, Iliescu a comoromis totul într-o lună”. Cea de-a doua carte prezentată publicului francez, — cea a d-lui Portocală — „se limitează strict la explicarea mecanicistă a mișcării Moscovei în pantalonii lui Iliescu, fără să acorde șanse nici unei imponderabilități sau complexități umane” (de, jurnal satiric). Dar, așa cum spunea Alexandru Paleologu, „Puterea îi îmbată adesea pe cei care sînt deja amețiți”!

Într-un alt articol referitor la alegerile din Polonia, se făcea afirmația că „alegătorii din țările de Est au un pragmatism mai preocupat de prezent decît de trecut”, ceea ce este firesc, mai ales atunci cînd Moș Crăciun plutește în atmosferă! (M.G.).

Din nou Camille
Claudel

● După succesul re-purtat nu de mult cu filmul *Camille Claudel* (interpreta rolului principal, Isabelle Adjani), eroina este prezentă acum într-un volum scris de Reine-Marie Paris și Arnaud de la Chapelle intitulat *Opera lui Camille Claudel*. Cei doi autori s-au preocupat de rolul și locul ocupat de opera ei. Anii de creație au fost puțini, întrerupți de lungi perioade sterile, petrecute la azil, dar catalogul întocmit al lucrărilor scoate la iveală nu numai sculpturi — în bronz și marmură — ci și sute de schițe pregătitoare necunoscute sau mai puțin cunoscute. Cronicara Veronique Prat remarcă atenția autorilor în analiza creației lui Camille Claudel: „cartea este prima lucrare de artă consacrată surorii mai mici a lui Paul”. (În imagine, Isabelle Adjani)

Document

● Revista *Lire*, în numărul pe noiembrie, menționează interesul stîrnit de traducerea în limba franceză a unui „document literar și personal”, semnat de scriitorul englez William Styron. *Face aux tenebres* este cartea unei depresii. În afara mărturisirilor, înțelăm și meditații asupra „melancoliei” de care au fost cuprinși, la un moment dat și s-au putut salva contemporanii săi, Camus și Primo Levi sau i-au căzut victime Romain Gary și Abbie Hoffman.

Yupanqui

● Descoperit și lansat în anii '50 la Paris datorită Edithiei Piaf și lui Paul Eluard, cîntărețul-poet argentinian Atahualpa Yupanqui (cu mulți ani în urmă a încetat și publicul bucureștean) are acum 82 de ani. A oferit recent la Théâtre de Ville din Paris un recital extraordinar al cărui succes a fost răsunător. În cronică sa *Le Monde*, amintind că Yupanqui este autorul citorva sute de cîntece, al unor volume de poezii și cărți de proză publicate la Buenos Aires, apreciază că, deși la o vîrstă înaintată, artistul nu a pierdut nimic din vigoarea și originalitatea sa.

Un necrolog al
comunismului

● Ephraim Kishon (în imagine) a poposit de curînd la Viena pentru a-și prezenta recenta sa carte intitulată *Undank ist der Welten Lohn*, al 48-lea volum din creația

scriitorului. „Este un necrolog al comunismului — a declarat autorul într-un interviu acordat presei. Pentru mine rămîne în continuare un fenomen faptul că un sistem care a făcut greșeli atît de mari a putut să se mențină la putere atîta timp. Eu însumi am hotărît, mai demult, să ies din acest iad. Eram un scriitor răsfățat în Ungaria. Numai că trebuia să mint zi și noaptea”.

Giovanni
Pascoli

● „Aș spune că volumul pe care l-am dedicat operei lui Pascoli (1855-1912) nu este ceea ce se cheamă o antologie ci mai degrabă un microfișier, o aglomerație de date și informații care, în loc să rămînă în stadiul de manuscris, capabil să fie continuat, a fost reprodus în litera tiparului” — mărturisește Cesare Garboli, autorul volumului *Trenta poesii familiari di Giovanni Pascoli* (Ed. Mondadori). Lucrarea sugerează noi direcții de interpretare a scrierilor lui Pascoli, autorul oprindu-se cu predilecție asupra relațiilor poetului cu familia. (În imagine, un *Autoportret* al lui Pascoli).

Meseria de a citi

● Meseria de a citi, răspuns lui Pierre Nora se intitulează volumul de memorii ale lui Bernard Pivot apărut în colecția *Débat* a editurii Gallimard, la cinci luni după dispariția faimoasei sale emisiuni *Apostrophes*. Pivot își introduce cititorul în culisele emisiunii al cărui artizan a fost: cum își alegea invitații, cum îi plasa, în ce fel îi ajuta pe cei timizi și îi stopa pe cei prea vorbăreți, cum reușea să le descoperească frunțile celor urzuși etc. La finele cărții, o veste bună pentru admiratorii săi: Pivot promite să revină în curînd la televiziune.

Lecție de dictare
în Senat

● Cel 176 de fina ai campionatelor lumii ortografice franceze au fost su unei dictări cu capot organizată de Bernard vot. Aceasta s-a petrecut în incinta Senatului, naliștii fiind 124 de fcezi din metropolă și din teritoriile de din de mare, precum și gieni, elvețieni, cana ni, neozelandezi, coricani, malaezieni. 11 campioni ai lumii materiei de ortografie franceză au fost, după această probă foarte cîlă, — un bulgar, o xicană, un canadian, belgieni și șase fran-

Afacerea
Khravcenko

● În 1943, un funcnar sovietic, membru Comisiei de achiziții credit, este trimis în tele Unite de unde de să nu se mai întoarcă 1944, el publică ca Am ales libertate a mărturie zguduitoare pre ororile stalinismului. Cartea este tradusă în 22 de limbi. Autor Victor Kravcenko. A rută și în Franța în lcartea dezvăluie un are scandal, iar săptămîniul precomunist *Les tres francaises* îl ac pe autor de a fi un cist manipulat de servile secrete americane. Kravcenko intențea proces împotriva revistei. Acesta începe în ianrie 1949. În sală pot fi riți, din cînd în cînd, dré Gide, Mauriac, Aragon. Printre nume și ziariști reprezenta ziere și agenții de pre giu, o tinără femeie c colaborează la o revistă emigrației ruse de la ris, Gîndirea rusă. Nina Berberova. Ea latează zi de zi desfă rarea procesului cu o traordinară precizie eficacitate. Apărute re în volum sub titlul *A cerea Kravcenko* (Ed. tes Sud) aceste coresp dente sînt de o cutren rătoare actualitate — pă cum remarcă criti

A patra scrisoare din America

S A ÎNCEP prin a spune, dragă Nicolae Manolescu, că discuțiile despre francmasonerie, cărțile despre societăți secrete, m-au pîcîșit totdeauna și de multe ori m-au și enervat. (Am savurat în schimb satirizarea paranoiei de care Umberto Eco în *Pendulul lui Foucault*). Interesul ăsta pentru conspirații, pentru surse secrete și esoterice îl pun în aceeași clasă cu pasiunile pentru alchimie, ritualuri magice, zodiiace și toate celelalte superstițioase fantasmagorii: undeva la jumătatea drumului între oligofrenie și morbiditate, ca pe un ersatz binișor ieftin al autenticei investigații intelectuale.

Mahalagii și semidoctii care — vai! — abundă și azi, ca și ieri, în literele române, cînd aud de francmasoni sunt parcă înfiorați de un subțirel și delicat orgasm, apoi deodată încep să rănească bolborosit și vindicativ cu o incrinenare vrednică de o cauză mai bună. Florul, ca și imprecacțiile, sunt caraghios de inutile: în era computerelor și a comunicațiilor instantanee, francmasonii nu sînt mai mult decît un cuviincios club internațional, cu banale scopuri de tîhnită conviețuire și de inodori de relații. În cel mai rău caz, o sursă de „pile”.

Ce-i drept, nu stăteau chiar așa lucrurile în secolele 18 și 19. Pe atunci francmasonii, ca și multe alte societăți și frății semi-secrete de altfel, socoteau că pot juca un rol pozitiv în istoria omenirii, organizîndu-se ca elite ideologice și auto-alese, subminînd puterile inerte și îndărăt-privitoare, promovînd idei generoase, progresiste, inovatoare. (Cărvunarii sînt, în principatele dunărene, după cum știi mai bine ca mine, un bun exemplu al acestui tip de micro-organizație socială). Domnea pe atunci, pe la începutul veacului trecut, o abundanță de astfel de rețele, iar tinerii politicieni și intelectuali cu rîvnă innoitoare căutau din răspuneri contacte în Franța, în Italia sau oriunde, ca să-și mărească impactul național.

Dintre toate aceste grupări, francmasonii se bucurau de cel mai mare prestigiu, din două motive. Întîi, pentru că aveau o componentă de mare calitate, politică și intelectuală. Apoi, pentru că știau să sugereze cu iscusință o ascendență ilustră. Zvonurile spuneau ba că ar descinde din ordinul templar abolit în secolul 14, ba că ar proveni din constructorii templului solomonic, ba mai departe chiar, din Babilonia antică, în fire cei mai cutezători mergeau pînă la Adam și Eva în persoană. Sigur, realitatea era mult mai prozaică. Prima „lojă” (cum se numeau organizațiile lor de bază) poate fi atestată istoric în 1717 la Londra. Nici măcar continuitatea francmasonilor cu breslele meșterilor-zidari din Evul mediu englez (o ipoteză ceva mai plauzibilă) nu poate fi clar verificată. În secolul 17 mai existau în insulele britanice rămășițe ale vechilor asociații zidărești, după cum începuseră să apară și masonii „speculativi” sau „simbolici” — pare mai probabil

că cel din urmă au împrumutat de la cel dintîi modele de organizare, terminologie și limbaj imagistic, iar nu că a existat efectiv o continuitate și un transfer.

Odată instituită la începutul secolului 18, francmasoneria s-a răspîndit iute în toată Europa și în America și a avut numai de cîștigat în popularitate de pe urma interdicției papale din 1738, a amenințărilor cu excomunicarea și a altor penalizări inaplicabile, în schimb generatoare de mare reclamă. Programul francmasoneriei era nu ateist, ci deist în maniera secolului 18, acceptînd Ființa Divină, un program de valori etice comune tuturor marilor religii ale lumii, precum și rațiunii naturale, principii politice menite să asigure independența individului, abolirea instituțiilor oprimate și frăția între membrii neamului omene. Erau acestea, cum poate recunoaște orice om cu puțină cultură istorică, niște doctrine generoase, dar nu teribil de originale, care dominau în linii mari viața intelectual-artistică și gîndirea social-politică din secolul 18. Departate de a „produce”, să zicem, Revoluția Franceză (ai cărei înfocați partizani au fost, și căreia i-au și împrumutat lozincă „libertate-egalitate-fraternitate”) francmasonii au fost, dimpotrivă, produsul unor tendințe socio-istorice de enormă amploare care au dus, printre altele, și la revoluția din 1789. A nu înțelege un lucru atît de simplu înseamnă a vădi o desăvîrșită ignoranță istorică.

Incontestabil, influența acestor asociații a rămas considerabilă în tot cursul secolului 19, ajutată și de aura ei „misterioasă”, de abilitatea interesată a membrilor ei de a-și face singuri publicitate și de a sublinia propria lor importanță. Era în orice caz o valoroasă rețea de contacte și legături, în mod de a pune în circulație idei și inițiative, de a mobiliza niște elite. Grupuri sociale în ascensiune, talentate și ambițioase, căutau acces la anumite niveluri sociale mai înalte care să nu fie totuși exclusiviste și discriminatorii. Așa se explică de ce multe din virfurile burgheziei și intelectualității evreiești se străduiau să se alăture unei asociații cu vederi mai largi, fără prejudecăți rasiale sau religioase. În exact același fel se explică de ce elitele politice din țări mărunte (inclusiv România) căutau un plus de legitimitate, autoritate și audiență internațională „înscrîndu-se” la francmasoni, cu prestigiul, snobismul și relațiile lor. Cam în jurul primului război mondial importanța și ponderea istorică a francmasoneriei intră în declin. Nu e greu de înțeles de ce. Dezvoltarea tehnologiei de comunicație arhaizează rețelele de contact personal, greoaie. În același timp mijec zorii democrației de masă, cînd micile elite încep să-și piardă rostul și puterea. Declinul francmasoneriei are cam aceleași cauze ca și declinul politic al aristocrației latifundiare.

Astfel, că George Washington era francmason avea importanță ideologică, că Gerald Ford era francmason nu mai era decît un gest de sociabilitate (14 din cei 50

de președinți ai Statelor Unite au fost francmasoni). Este cam greu să susții o teorie sinistru-conspiratorială în legătură cu o asociație care în America de azi are nu mai puțin de 3,5 milioane de membri (circa jumătate din totalul francmasonilor din lume, potrivit unei statistici recente), „temple” publice în cartierele orașelor (eu știu cel puțin vreo trei în zona Washington, unul cam la 10 minute de unde locuiesc eu) și o structură a preocupărilor și organizării similare cu cea a altor organizații „fraterne” numerice comparabile (Elks, Shriners, rotarieni etc). În America, francmasonii au avut un deosebit succes pentru că acolo lipsea o structură aristocratică, și atunci un soi de aristocrație de merit, selectivă, dar cu o groază de alureli rituale și de costume, stîrnea interesul, venea ca un folositor substitut social. În plus, într-o țară multi-religioasă prin definiție, o asociație care se definea printr-un soi de numitor comun religios putea fi foarte convenabilă. (Un malițios ne-ar spune că rostul francmasonilor a fost mai ales să pregătească filozofia religioasă a lui Mircea Eliade).

În esență, francmasoneria este azi un fenomen al trecutului. Există o seamă de istorii ale sale și, normal, ar fi util ca cineva să întocmească o astfel de istorie, documentată și obiectivă, a impactului francmasonic în istoria României (puternic, dacă nu mă înșel, mai ales în secolul 19 — perioada 1848-1877). Pe de altă parte, încă mult mai interesantă ar fi o analiză a proiecțiilor exteriorizate ale angoaselor și ignoranțelor superstițioase ale dușmanilor săi. Francmasonii se alăturau mișcărilor generale spre liberalizare și progres existînd în lume din secolul 18 încoace. Cei mai implacabili potrivnici ai progresului, ai luminării și ai toleranței aveau nevoie de niște demoni. Tot astfel precum omul antic, observînd mișcarea curentilor în atmosferă găsea că e nimerit să vorbească despre Eolus, zeul vîntului, tot astfel mintea timpă și obscurmiloasă a reacționarului politic căuta zor-nevoie să antropomorfizeze un Zegeist, o tendință istorică, s-o transforme în persoană și demon care, conspiratorial, vrăjitoresc, dirijează istoria omenirii. Unii i-au găsit buni pentru acest rol pe francmasoni, alții diverse alte grupuri: etnice, sociale, religioase, politice, economice — mă rog, fiecare cu preferințele lui. Printre cei mai neîmpăcați inamici ai francmasoneriei s-au numărat totdeauna comuniștii care, adoratori ai puterii absolute și centralizatoare a statului, nu puteau concepe centre alternative de putere: biserici, partide, grupări de orice fel, diferențe etnice.

Mă descurajează că astfel de atitudini și moduri de gîndire sînt încă frecvente în România, dar mă consolez cu gîndul că nu lipsesc cu totul nici în alte părți, nici în Occident, nerozia fiind pare-se însoțitoare noastră nedespărțită pe drumul vieții.

Virgil Nemoianu

Un crez artistic

„Sint o persoană micuță de statură, însă cînt întotdeauna pentru oameni din ultimele rînduri ale sălii. Mă fascinează structura femeilor care ard pentru soarta lor, precum Tatiana din opera Evgheni Oneghin sau Violeta din Traviata. Acestor roluri m-am arătat în întregime” — a mărturisit Ileana Cotruș după ultima sa reprezentare la opera din Viena, ca interpretă a

rolului Mimi în Boema lui Puccini. Cu acest spectacol soprana și-a luat rămas bun de la scenă, după o prestigioasă carieră artistică de-a lungul căreia a cîntat pe marile scene lirice ale lumii — anunță revista Die Bühne. (În imagine, Ileana Cotruș în rolul Pamina din Flautul fermecat de Mozart — 1978 și în Traviata pe scena operei din Viena, alături de Nicolai Gedda — 1971).

Amintiri

„Eu iubesc actorii se întitulează volumul de amintiri editat recent de Lattès, semnat de Olga Horstig-Primuz. „Am dorit totdeauna o activitate care să imbine prietenia cu munca”, declară autoarea. Și-a atins țelul devenind imediat după al doilea război mondial, din întimplare, impresara lui Michel Morgan. Apoi a devenit cel mai bun impresar (cuvînt pe care îl detestă) al cinematografului francez, cea pe care debutanta Brigitte Bardot sau debutantul Alain Delon o numeau „mama Olga”. „În umbra stelelor”, a jucat pentru cariera lor un rol hotărîtor. Toate întâmplările, Olga Horstig-Primuz le povestește

teste cu umor, cu mare dezinvoltură dar și cu o infinită afecțiune față de „copiii ei” de toate virstele. (În imagine, împreună cu Brigitte Bardot).

„Îmi place să-mi lucrez rolurile”

„Am avut norocul să-mi fac studiile pe platouri”, declară David Benet, devenit din adolescență celebru prin rolul micului toboșar din filmul lui Schlöndorff, Toba. Acum însă preferă scena platourilor de filmare. „Îmi place să-mi lucrez rolurile, să le amănunțesc. La film ultimul cuvînt îl are motorul”, David Benet repetă cu ardoare rolul lui Caliban din Furtuna de

Shakespeare, spectacol așteptat cu nerăbdare datorită semnăturii regiei, Peter Brook, și distribuției „cosmopolite din care marele Will va ieși întinerit” — cum declară Brook. Furtuna se va juca pe scena teatrului Bouffes-du-Nord. „Distribuția amestecată este o îmbogățire a artei scenice pe care Comedia Franceză n-a avut curajul s-o realizeze”, mai declară directorul de scenă.

Cadavrul viu

● Jean-Luc Jenner menționează în Le Figaro Magazine din 17 noiembrie recenta premieră a cunoscutului teatru parizian Luce-Maire. Cadavrul viu de Tolstoi în regia lui Virgil Tănase. „Cu multă finețe, Virgil Tănase a montat un ciudat și pasionant text de Tolstoi (...) Este jucat cu multă sobrietate și nuanțare de actori foarte sensibili”.

Universitatea David invincibilul

● Pe lângă Centrul tehnico-stiințific din Erevan a luat ființă o universitate de studii umanistice, careia i s-a conferit numele lui David Anghaght (Invincibilul), filosof, mare gînditor medieval armean, a cărui operă este cunoscută și în limba română, datorită traducerii lui Gabriel Liiceanu.

Pasternak și Shakespeare

● Ultimul număr al Buletinului Universității din Erevan a publicat, sub semnătura lui D.E. Ordughanian, articolul Motivele shakespearice în lirica lui B. Pasternak. La împlinirea unui secol de la nașterea poetului rus. Astfel, sint comentate versurile consacrate lui Shakespeare, sint analizate însemnări cu privire la Shakespeare din articole, scrisori, schite biografice. Prin studiarea unor referințe creatoare, autorul articolului ajunge la concluzia că sint legate de gîndirea și arta lui Shakespeare formularea viziunii lui Pasternak, afirmarea și aprofundarea sufletului realist din creația acestui mare poet al secolului nostru.

Cuvinte vii

● Cuvinte vii, o nouă colecție a editurii Albin Michel, propune texte de autori contemporani, înțilniri între spiritualitate și literatură. O modalitate de a pune în lumină inspirația creștină de astăzi. Dintre primele titluri cităm Itus, fiul omului de Khalil Gibran și Grădinarul de Roger Bichleberger. Este o colecție care se apropie de colecția „Spiritualități vii”.

Euritmie: cuvînt sau cîntec vizualizat

TURNUL companiei Eurythmie din Paris în țara noastră, pe lângă farmecul spectacolelor scîldate în poezie și culoare, a fost și un prilej de a ne reaminti ce este euritmia, această formă specială de mișcare scenică, foarte puțin cunoscută în România.

Euritmia este probabil singurul gen de spectacol născut dintr-un demers intelectual, ea descinzînd din teoriile întemeietorului antropozofiei, de la începutul acestui secol, austriacul Rudolf Steiner. El este și autorul unor lucrări despre Euritmia muzicală, Euritmia cuvîntului și Euritmia terapeutică.

În esență, observațiile sale arată că ascultarea unui poem sau a unei opere muzicale nu este însoțită numai de un fenomen auditiv. Întreaga ființă omească intră în rezonanță la audierea sau la emisia unui sunet. Și această vibrație, în același timp fizică și psihică, pune stăpînire și pe sistemul motor. La acest nivel sunetul devine tendință de mișcare, schitare a unui gest. Euritmia descoperă tocmai aceste gesturi, le amplifică și creează cu ele un alfabet corporal.

În același timp, analizînd ritmurile vitale (ale inimii, plămînilor), dar și ritmurile prozodice și muzicale, lente sau alerte, cu timpi tari și slabi, cu silabe scurte și lungi, euritmii creează forme spațiale, singuri sau în grup, care pun în valoare, sau mai exact vizualizează alternanța silabelor și ritmurilor unui poem sau linia melodică, consonantele, disonantele, intervalele unei lucrări muzicale. Într-o fugă, spre exemplu, fiecare voce este interpretată de un grup de dansatori, cu evoluția lui proprie.

Sore deosebire deci de arta dansului (indiferent de stil), euritmia nu creează o operă de sine-stătătoare sau o paralelă posibilă ideii unui poem sau unei lucrări muzicale, ci este o prelungire vizuală a poemului sau a muzicii respective.

O atare admirabilă plasticizare a fluidității muzicale au avut-o, astfel, prima și ultima lucrare din spectacolul companiei Eurythmie din Paris: prima parte din Sonata pentru pian în

Re minor de Beethoven și Nocturna opus 48, nr. 1 în Do minor de Chopin. Impresia era că vedem pe scenă muzica.

Lupta între bine și rău, exprimată într-un Poem persan din Zeni Avesta, a fost intruchipată de două grupuri de euritmisti, înveșmîntați după simbolistica orientală, unii în auriu alții în verde. Culoarele intense, saturate, cit și linia costumelor din Balada regelui Renaud, pe muzică din secolele XII—XIII, se situau în ambianța proprie evului mediu occidental.

Un alt moment de subtilă poezie, bine interpretat de Johanne Seiden, a fost Poemul trandafirului și al lotusului, de poetul american Vachel Lindsay, în care cele două flori intruchipau civilizația și cultura occidentală și pe cea orientală.

Încărcată de candoare și umor a fost apoi povestea gasconă Castelul celor trei lupi, incitantă recitată de Evelyn Guillo și în care mișcarea cea mai expresivă, rotat legănata, o avea interpreta giștii, euritmista Michelle Dupuis.

Din păcate, singura lucrare din cultura românească, Păstorul de fulgi de Ană Blandiana, recitată de Leopoldina Bălanuță, nu a beneficiat de o vizualizare euritmica la valoarea literaturii implicate.

În ansamblu, constatăm că vocabularul euritmice este restrîns, iar emoția nu atinge cel mai adesea mari intensități. Prezumtiv, muzicienii ar trebui să fie cei mai captați de acest gen de mișcare scenică. Dar pentru orice spectator fără prejudecăți — care nu cere euritmiei să fie altceva decît ceea ce este — urmărirea unui astfel de spectacol are un efect benefic. Iinistitor, echilibrant, ca și atunci cînd ascultăm muzică.

Din compania Eurythmie din Paris, interpreta Georgine Kares a rămas pentru o vreme la noi în țară și predă la Universitatea din București. Sperăm că este un început bun, cu urmări ferice pe toate planurile, în care euritmia poate contribui la înnoirea vieții.

Liana Tugeanu

Expoziție

● Cu prilejul comemorării a 20 de ani de la moartea lui François Mauriac (1885—1970), Biblioteca istorică a orașului Paris a organizat o expoziție intitulată Mauriac și marile spirite ale vremii sale. O manieră de a celebra unul dintre scriitorii cei mai importanți ai acestui secol.

Patru sute cincizeci de piese au retrasat relațiile pe care Mauriac le-a întreținut cu frații săi, mai apropiați sau mai îndepărtați, prieteni sau adversari. Au putut fi văzute cărți cu dedicație, tablouri care i-au aparținut și numeroase scrisori ale marelui scriitor francez adresate lui Proust, Paulhan etc.

Mesagera de cristal

● Astfel se intitulează romanul scriitoarei vietnameze Pham Thi Hoai apărut recent în traducere la editura pariziană „Des Femmes”. Romanul este — după cum spun comentatorii — o frescă

poetică a vieții de familie, privită cu umor, căldură și luciditate. Se pare că tinăra literatură vietnameză, din rîndurile căreia face parte și prozatoarea Pham Thi Hoai, se bucură de un mare interes.

Miturile în artă

● „Legende de argonauților de la Teba și Troia în arta clasică și elenistică” — este titlul celui de-al cincilea și ultimul volum dintr-o serie de lucrări publicate de Hirmer Verlag din München. Pornind pe urmele străvechilor mituri, autorii amplului proiect editorial, Karl Scheffold și Franz Jung, au identificat influențele acestor legende în arta plastică a antichității. Cele 341 de imagini, care reproduc o mare varietate de obiecte — vase, talere de argint, frize sau picturi murale — însoțite de texte explicative și interpretări, apronice cititorului lumea de legende a Greciei antice.

Petru DUMITRIU

Întîlnire la judecata de apoi (10)

CEALALTĂ a intrat în baie. Ligia s-a întors spre bărbatu-său. Acesta tremura, palid, cu pumnii strînși. Pentru prima oară în viața Ligiei nu i s-a părut frumos. Nu i-a mai plăcut. Dar ce îi lega era mult mai vechi și mult mai puternic: dorința de a poseda omul, individualitatea, eul victimei: era deajuns ca celălalt să știe, trebuia stăpînit, înghițit. „Pleacă de aici!” a strigat din nou el. M-am săturat de tine! Nu mi-ai plăcut niciodată. M-am culcat cu tine... de nevoie, neavînd ceva mai bun. Uită-te la tine, măcar! Ești o oroare, un monstru! Dă-mi pace, înțelege-mă, ai milă de mine. Vreau să încep o viață curată, sănătoasă, să am copii cu fata asta, să nu mai fiu torturat ca pînă acum, nu mai pot!”

Ea era vinată și-l privea cu ochi de piatră. Cu mare greutate a articulat: „Partidul nu va fi de acord. — Le voi explica, mă vor înțelege! Mă voi tăvăli pe pămînt, mă voi îmbolnăvi, nu vreau adulter, vreau să mă despart de tine, vreau să termin cu tine, să mă scap de tine!”

Tipa isteric. Ligia a continuat cu un mare efort: „Ascultă-mă. Cînd au fost studiate în 1949 dosarele Ligiei, eu eram în comisie. Am găsit dosarul tău de agent al Siguranței!”

Alfred Anania a privit ușa de la baie. Ligia șoptea:

„Am scos foile, le-am băgat în buzunar. Nimeni nu știe. Numai eu”.

Alfred Anania s-a așezat pe marginea patului. Își ștergea fața cu mineca pijamalei. Ligia se uita la el, s-a dus și i-a luat paltonul din vestibul și i l-a pus pe umeri. I-a vorbit aproape cu căldură: „Vino, mergem acasă”.

El a lăsat-o să-i pună paltonul peste pijama. Fata din baie n-a mai auzit voci, numai ușa care s-a închis; a ieșit gîndind lenjeria și hainele șefului său pe un scaun. A doua zi a fost mutată într-un alt serviciu.

Soții n-au mai vorbit niciodată de secretul care îi lega. Ligia și-a întrebât bărbatul:

„Spune-mi, de ce nu avem un copil?”

El a încercat să suridă libertin și a spus:

„Să încercăm!”

A sărutat-o înfrîngîndu-și dezgustul. Ea îl strîngea așa cum inecații se agăț, trăgînd salvatorul imprudent. Peste cîteva luni Ligia era pentru prima oară în viață însărcinată, la treizeci și opt de ani. Doctorul de la clinica Comitetului Central nu era prea încîntat, vedea însă cît de mult dorește ea să devină mamă. Nașterea a fost lungă și grea; nu i-au arătat copilul. Au ținut-o sub somnifere; pînă la urmă i-au spus că copilul a avut un defect cardiac și n-a supraviețuit. Ligia a întrebat numai atît:

„Era băiat?”

— Da, un băiat, a confirmat doctorul. Nu vă lăsați copleșită de necaz. Veți mai avea un altul. Încercați!”

Au trecut luni fără ca Ligia și Alfred să-și reia relațiile conjugale. Într-o noapte, întorcîndu-se de la o recepție la ambasada Albaniei, unde băuseră și mîncaseră mult, s-au culcat, Ligia s-a lipit de el. Alfred n-a reacționat: era gata să adoarmă. Ea l-a mîngiat. I-a îndepărtat ușor mina.

„Lasă-mă, dragă, sint obosit.”

— Vîno, șoptea Ligia.

— Nu fi grăbită, mai e timp, mîine...”

i-a răspuns indulgent. Ea a murmurat:

„Știi că au trecut patru luni?”

— Nu mai spune. Nu se poate!

— Peste. Aproape cinci”, i-a șoptit începînd să-i mîngie sexul. Cîrînd a îndepărtat carnea inertă replicînd cu răceală:

„Nici măcar nu mai ești bărbat.”

— Ba nu, sint obosit, i-a răspuns jalnic.

— După cinci luni de pauză? Ești ramolit. Nu mai ești bărbat! La patruzeci și cinci de ani! E dezagustător!”

El tăcea.

„Ești o zdreanță. Nici măcar bun la pat. Nenorocitul! Mă voi duce la partid să le cer să-mi dea voie să divorțez. Am nevoie de un bărbat, nu de un impotent”.

El tăcea mereu.

„De ce taci? Ce ai? Ești bolnav? Ai îmbătrînit?” l-a întrebât (Ea n-ar fi dorit vreodată un alt bărbat, de el avea nevoie, de nici-unul alt pe lume. Alfred, furios de umilire, nu se îndoaia că ea suferea mai mult, mai mult decît el).

„Poate că am îmbătrînit, a bilbit.

— Haida de! La vîrstă ta? Este vîrstă virilității absolute! Poate că ai o secretară nouă?”

În fața tonului bănuitor și amenințător a exclamat speriat:

În românește de

Andriana Fianu

DI. I.C. DRĂGAN, legionar și colaboraționist

● Într-o corespondență pentru ROMÂNIA LIBERĂ din 4 dec., dl. Adrian Niculescu ne informează că vineri 30 nov. Tribunalul din Milano a achitat pe ziaristul Bruno Crimi și revista sa **Panorama**, dati în judecată de către (prea) celebrul nostru compatriot, dl. Iosif Constantin Drăgan, sponsor generos al mai multor publicații actuale din România, recunoscându-l fără drept de apel pe acesta din urmă drept fascist, legionar și colaborator al regimului Ceausescu. Ceea ce știm și noi, de mai multă vreme! ● O informație absolut uluitoare ne dă, în același număr al ziarului, dl. Octavian Paller: în felicitarea pe care i-a trimis-o, cu ocazia Zilei Naționale dl. Virgil Măgureanu, directorul S.R.I., i-a ortografiat numele Paller (cu doi l), întotdeauna fiind din colaboratorii **României Mari** și ai altor gazete extremiste. De ce aceștia sunt înțelegă conștient cu pricina, știm cu certitudine. Cum se explică gafa dl. Măgureanu, care nu poate fi considerat, d-sa, un extremist, doar bănuim: probabil că citește cu prea multă atenție gazeta d-lor Barbu și Vadim. Credem că o pauză de câteva numere i-ar prii, ca, de altfel, și nouă tuturor. ● Și, fiindcă tot a venit vorba de S.R.I.: în ziarul AZI din 4 dec., dl. Tudor Bălțanu pune dl. Măgureanu mai multe întrebări pe un ton agresiv. Mai exact, îl soamează să răspundă. De exemplu, la întrebarea dacă dl. P.M. Băcanu, Stelian Tănase și alții „sunt sau nu agenți de influență ai unor servicii străine” sau dacă „Expres sau Zig-Zag-ul independent (adjectivul e ironic!) sunt sau nu sprijiniți din exterior”. În mod normal dl. Măgureanu n-ar trebui să considere că asemenea înepți merită un răspuns. Însă același ziar (în nr. din 5 dec.) ne aduce o notă a S.R.I. care pune la punct unele afirmații din presă cu „argumentul” că între ziaristul incriminat și „secțiile de operații speciale” ale unor „bine cunoscute servicii de spionaj” (din afara țării, se înțelege) trebuie să existe o anumită legătură! Dacă S.R.I. gindește astfel, dacă el continuă a vedea acte de spionaj în orice informație (fie și eronată) pe care ziaristii o comunică, atunci nu ne mai mirăm de nimic. ● Presa ne aduce știrea că, după dl. Vadim Tudor, beneficiază de gorile personale (traducere liberă a fr. gardes de corps) și dl. Ilie Verdet. Ce să însemne acest mod

de deplasare în grupuri organizate? Cum **România Mare** este singura publicație care a salutat reparația pe scena politică a P.C.R. și a noului său lider, nu credem că cei doi domni se tem unul de altul. Te pomenești că se tem de poporul român! ● MICROBISTUL este, după cum se recomandă singur, un **Supliment scris de cei care-l citesc**. Nu e o idee rea! Ce-ar fi să generalizăm și noi rubrica din pagina a doua intitulată **Ne scriu cititorii?** ● Din CONTRAPUNCT nr. 48 putem reține mai multe lucruri, ca, de altfel, și din alte numere ale excelentei reviste. Să începem cu interviul acordat d-lor Elena Stefoi de către dl. Virgil Ierunca: el conține o foarte tristă clasificare din unghi moral a unei generații, aceea din care face parte autorul însuși al interviului, și care a demisionat, în anii de după 1944, de la misiunea ei intelectuală. O trădare a clericilor cu o înspăimântătoare semnificație. Ca de obicei, acută și spirituală tableta dl. Călin Vlasie: **Cojoc pentru acul economiei românești**. În ce privește jocul, nu mai e nevoie să-l divulgăm. Cât despre AC... Cronicile literare, absolut remarcabile. Dl. I. B. Lefter lansează practic romanul de debut al Ancăi Delia Comănescu (**Iustin**, Cartea Românească). În opoziție, așa zicind, se află dl. Cristian Moraru și dna Ioana Pavelescu în privința recente cărți a poetului Florin Iaru, chiar de la titlurile articolelor lor: **Elogiul nebuniei** și, respectiv, **Poezia cu ochii deschiși**. Să nu uităm noul serial al revistei: jurnalul lui I. D. Sirbu. ● În TRIBUNA, nr. 47 dl. Aureu Sasu traduce (și rrează) capitolul despre literatura română din **Encyclopedia of World Literature in the 20th Century**, ediție 1981-1985. Autor: dl. Virgil Nemoianu. O sinteză remarcabilă.

DI. IOSEFINI SE RECUNOAȘTE TURNĂTOR

● Oare ce va fi vrînd să spună dl. Adrian Cioroianu prin titlul **C.V.T. sau prostituția intelectuală** din GRAI (nr. 6/9), publicația studenților craioveni? Să i se fi dus buhul redactorului șef al **României Mari** tocmai pînă la Craiova? Și alte lucruri de citit în **Grai**, publicație apărută la 23 dec. 1989 (deci acum un an), printre primele după revoluție, și care se luptă și ea, ca toate, cu dificultățile. Numărul recent era gata de prin august. A stat în tipografie. Tiraj, totuși, promițător: 10-15.000 exemplare. Le dorim mai tinerilor noștri confrăți

succes. ● Inedite Hortensia Papadat-Bengescu, Nichifor Crainic și Ion SânGeorgiu în JURNALUL LITERAR (nr. 45-46) (e vorba de săptămînalul Institutului „G. Călinescu”, nu de publicația de la Onesti). ● În nr. 27 al ROMÂNIEI MARI, absolut independent Alcibiade trage de urechi S.R.I.: „Orice s-ar spune, la solemnitatea depunerii coroanelor de flori de la Arcul de Triumf din București, cea mai mare prestanță a avut-o delegația S.R.I. În haina sa de piele, dl. Virgil Măgureanu ne-a făcut să ne gîndim la eroii din filmele de război, alături de el fiind generalul M. Stan, îmbrăcat în uniformă neagră cu fireturi, ca știm noi cine. (Oare de ce nu ne spun și nouă, care, mai proști, nu știm — Cronicar). Bravo, fraților, luați-le maul la geanabeți, noi vă sorijim pe față, din tot sufletul, fiindcă un stat fără servicii secrete e ales-bules (!) Dar vă rugăm să ne faceți un favor: în caz de lapoviță și ninsoare, nu vă e teamă că vor rugini microfoanele din jerbe? ● Supărări din amor, trecătoare! ● Mafioții între ei, își vine să zici citind interviul din GAZETA DE BUCUREȘTI (reluat și de publicația d-lor Barbu și Vadim), în care fostul director al Circului, prea bine cunoscutul iluzionist Iozefini, povestește cu lux de amănunte cum dl. Aristide Buhoiu („am fost prieteni și, aș putea spune, chiar rude, pentru că i-am botezat fetița”) îi pasa ca între prieteni, nevasta (să ne ierte ci-

O nouă publicație pentru gurmanzi

ditorii, dar vesela promiscuitate este a dlui Iozefini: „Ce zile, luam micul dejun sub plapumă, în același pat!”, care îi era apoi „suflată” de către directorul circuitului sovietic, tot ca între prieteni, de lăgar socialist. Dar asta n-ar fi nimic. Dar între foștii prieteni au avut loc și incidente de altă natură. Dl. Buhoiu i-a adus dlui Iozefini de la München un mesaj de la Noel Bernard. Cum credeți că a procedat dl. Iozefini? „Eram director al unei instituții de stat, eram familist, eram obligat să respect legile, așa că m-am prezentat cu scrisoarea la securistul care răspundea de circ”. Așadar, dl. Iozefini și-a turnat vechiul prieten, cu a cărui nevastă petrecuse așa de bine sub plapoma hotelului Lews din Monte Carlo. Dl. Iozefini ne mai spune și cine l-a scăpat o dată de pușcărie pe dl. Buhoiu, care folosea un video de furat: dl. Vadim, căruia „i-a fost milă de cei doi copii ai lui Buhoiu și a intervenit să nu i se facă proces”. Ia te uită ce puteri avea și pe unde le folosea dl. Vadim! Ce nu știam (dar bănuiam) este cum „colaborau” ori se sprijineau (mai cu neveste, mai fără) între ei dlui Iozefini, Buhoiu și Vadim: ca frații, vorba dlui Vadim. Aflăm acum că se și turnau

la securitate, cînd își aminteau că au familii și obligații. Ei, a fost nevoie de o revoluție, nu numai ca să iasă la iveală toată această murdărie, dar și ca proprietarii ei de drept și de fapt (ai murdăriei!) să se transforme în apostoli neamului românesc și să ne ofere săptămînal lecții de conduită, nouă, tuturor, inclusiv președintelui Iliescu (a se vedea scrisoarea deschisă pe care dl. Vadim i-o adresează în nr. 27 al **României Mari**, sfătindu-l să urmeze... exemplul lui Nicolae Ceaușescu!) Incredibil, dar adevărat!

Senatul și adevărurile istorice

● ZIG-ZAG și ADEVĂRUL au atribuit pastorului Lászlo Tokes o declarație, făcută cu ocazia unui interviu acordat unui supliment al cotidianului italian **Corriere della Sera**, prin care d-sa ar fi susținut ideea că în România este necesară o nouă revoluție. Șocanta declarație a determinat o interpelare parlamentară, precum și cererea ca pastorului să-i fie intentat un proces de trădare de patrie. Pastorul Tokes a adresat parlamentului o scrisoare în care, nu numai a negat că ar fi făcut declarația cu amintitul conținut, dar chiar și că ar fi acordat vreun interviu ziarului italian! Se pun două întrebări: 1) cine a furnizat ziarului românesc informarea cu pricina?; 2) cine are interes să „intoxice”, în acest moment, opinia publică, atîtînd-o contra unor personalități, formațiuni politice sau grupuri etnice? ● După Cuvîntul, iată, și revista 22 publică un top al cărții (rubrica **Raft** din pag. 2), care, în prima săptămîină de decembrie, avea în frunte romanul **Corpuri de iluminat** de Stelian Tănase, urmat de **Pe culmile disperării** de E. Cioran și **Încercarea labirintului** de M. Eliade. Nu știm, nici în cazul acestui top, care sînt modalitățile alcătuirii. Ne intrigă absența unor cărți de... succes (la marele public!). Să fie preferințele cititorilor revistei 22 atît de elitiste încît popu să reflecte cu adevărat valoarea și nu succesul? Ar fi o premieră mondială. ● „Poezia este evanghelia literaturii. Dintre toate artele cuvîntului, doar poezia primește inspirație divină, doar ea parcurge calea misterului printr-o vorbire închinătoare”. Oare cine să fie autorul acestor creștine și sfioase șoapte critice din pagina diminicală a ziarului ROMÂNIA LIBERĂ din 8 dec.? De necrezut: este dl. Alexandru Horia, colaboratorul vechiului **Luceafăr** pîgîn și ceașcut. Lupul își schimbă părul, dar năravul ba. Iar năravurile dlui Alexandru Horia... ● În MAGAZIN ISTORIC pe decembrie, o notă semnată G.D. atrage atenția asupra inadvertențelor din documentul adoptat oficial în Senat, la propunerea senatorului Vasile Mois, de a se sărbători 525 de ani de atestare a Bucureștiului ca cetate de scaun. Data celei dintîi atestări este 20 sept. 1459 și nu 1465, așadar ar fi în fapt vorba de 531 de ani. Formula „cetate de scaun” aparține stilului administrativ-juridic, limbajului cancelariei, și n-are valoarea unei recunoașteri oficiale. Altă inadvertență constă în propunerea ca evenimentul să fie sărbătorit printr-o slujbă la Biserica zidită de Mircea vodă, fiul Doamnei Chiajna. Biserica în discuție, cu hramul Buna Vestire, numită și Curtea veche, a fost zidită de Mircea Ciobanul, soțul Chiajnei. Se vede treaba că, în Senat, conștiința istorică este mai pronunțată decît cunoașterea istoriei.

Cronicar

ETICA SPIRITULUI REVOLUTIONAR

Grigore Zane

MULT ȚINĂTE TONALĂ

NICOLAE CEAUȘESCU

ÎN DOG SE PRINȚIPĂ DĂLE HAI AȘINEI

„Căruia și centrului de adevărată putere și devotament dăruie cu modestul drept editorial, ce exprime perfecțiunea de credință a autorului, înviora din spiritul căruia dumnezeiesc a fost configurat sensul.”

ELUS-HAPOCA, 22 februarie 1975.

Grigore Zane

Editura politică, București — 1975

Dintr-o colecție particulară

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 Buzeu (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Elena Mares, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159).

nterioare 1001, 1238). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Cristian Teodorescu, C. Joiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Vodă secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu, Octavian Telceanu (interior Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarcenco (interior 2024). Stenodactilografie: